

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**  
**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**  
**Кафедра германської і фіно-угорської філології**

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА**

**МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ОЦІНКИ У НІМЕЦЬКОМОВНОМУ  
ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ ТА СПЕЦИФІКА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ  
УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОМОВНИХ  
ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ)**

Студентки групи МПн 03-21  
факультету германської філології і перекладу  
освітньо-професійної програми  
Переклад і міжкультурна комунікація  
(німецька мова і друга іноземна мова)  
за спеціальністю 035 Філологія  
Півторак Валентини Степанівни

Допущена до захисту

« \_\_\_\_ » \_\_\_\_\_ 2022 року

Завідувач кафедри

\_\_\_\_\_ доц. Шутова М.О.  
(підпис) (ПІБ)

Науковий керівник:  
доктор філологічних наук,  
професор Пилипенко Р.Є.

Національна шкала \_\_\_\_\_

Кількість балів: \_\_\_\_\_

Оцінка: ЄКТС \_\_\_\_\_

MINISTERIUM FÜR BILDUNG UND WISSENSCHAFT DER UKRAINE  
NATIONALE LINGUISTISCHE UNIVERSITÄT KYJIW  
LEHRSTUHL GERMANISCHE UND FINNO-UGRISCHE PHILOLOGIE

Masterarbeit in Translationswissenschaft zum Thema:

**«Sprachliche Mittel des Ausdrucks von Bewertung im deutschsprachigen literarischen Diskurs und die Besonderheiten ihrer Übersetzung ins Ukrainische (anhand von deutschsprachigen literarischen Texten)»**

von der Studentin  
des 2. Studienjahres  
des 2. Masterniveaus  
der Seminargruppe MPn 03-21  
Valentyna Piwtorak  
Wissenschaftlicher Betreuer:  
Prof., Rostyslaw Jewhenowych Pylypenko

Nationale Bewertungsskala \_\_\_\_\_

Punktzahl \_\_\_\_\_

EKTS-Note \_\_\_\_\_

**Kommissionsmitglieder:**

\_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_

Київський національний лінгвістичний університет  
Кафедра німецької філології і перекладу

Затверджую:

В.о. завідувача кафедри германської і фіно-угорської філології

\_\_\_\_\_ (підпис)

доц. Шутова М.О.

“10” вересня 2021 р.

**ЗАВДАННЯ**

**на кваліфікаційну роботу магістра з перекладознавства  
студентки 6 курсу МПн 03-21 групи факультету германської філології і перекладу  
КНЛУ**

**Півторак Валентини Степанівни**

**спеціальності 035 Філологія, спеціалізації 035.043 Германські мови і літератури (переклад включно), перша – німецька, освітньо-професійної програми Переклад і міжкультурна комунікація (німецька мова і друга іноземна мова)**

**Тема роботи:** «Мовні засоби вираження оцінки у німецькомовному художньому дискурсі та специфіка їх відтворення українською мовою (на матеріалі німецькомовних художніх текстів)»

**Науковий керівник:** д.ф.н. проф. Пилипенко Р.Є.

Дата видачі завдання: «17» жовтня 2021 р.

**Графік виконання кваліфікаційної роботи магістра з перекладознавства**

№ п/п	Найменування частин і план кваліфікаційної роботи	Графік виконання	Підписи студента і керівника
1.	Аналіз наукових першоджерел і складання бібліографії	Жовтень 2021 р.	
2.	Написання теоретичної частини кваліфікаційної роботи (розділ 1)	Листопад 2021 р.	
3.	Добір мовного матеріалу тексту і складання Додатку (100 англійськомовних речень та їх переклад)	Грудень 2021 р.	
4.	Аналіз мовного матеріалу тексту, який досліджується, і написання аналітичної частини кваліфікаційної роботи (розділ 2)	Березень 2022 р.	
5.	Проведення перекладацького аналізу досліджуваного мовного явища і написання практичної частини кваліфікаційної роботи (розділ 3)	Травень 2022 р.	
6.	Написання вступу і висновків дослідження, подання завершеної кваліфікаційної роботи науковому керівнику для попереднього перегляду	Вересень 2022 р.	
7.	Попередній захист кваліфікаційної роботи і подання завершеної кваліфікаційної роботи на кафедрі	07 жовтня 2022 р.	
8.	Оформлення документації (відгуки) і підготовка презентації до захисту кваліфікаційної роботи	Жовтень 2022 р.	
9.	Захист кваліфікаційної роботи магістра з перекладознавства	Грудень 2022 р.	

**Науковий керівник** \_\_\_\_\_ (підпис)

**Студент** \_\_\_\_\_ (підпис)

**ВІДГУК НАУКОВОГО КЕРІВНИКА  
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА З ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА**

студента(ки) 6 курсу групи МПн 03-21 факультету германської філології і перекладу спеціальності 035 Філологія, спеціалізації 035.043 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька, освітньо-професійної програми Сучасні філологічні студії (німецька мова і друга іноземна мова): лінгвістика та перекладознавство

Півторак Валентини Степанівни

**за темою: «Мовні засоби вираження оцінки у німецькомовному художньому дискурсі та специфіка їх відтворення українською мовою (на матеріалі німецькомовних художніх текстів)»**

Відповідність кваліфікаційної роботи нормативним вимогам (необхідне позначити √ або +)		
1.	Наявність основних структурних компонентів	<input type="checkbox"/> усі компоненти присутні , <input type="checkbox"/> один компонент відсутній <input type="checkbox"/> декілька компонентів відсутні
2.	Відповідність оформлення, посилань і списку використаних джерел нормативним вимогам	<input type="checkbox"/> повна відповідність <input type="checkbox"/> незначні помилки в оформленні <input type="checkbox"/> оформлення неправильне
3.	Відповідність побудови вступу нормативним вимогам	<input type="checkbox"/> повна відповідність <input type="checkbox"/> відповідність неповна <input type="checkbox"/> не відповідає вимогам
4.	Відповідність огляду наукової літератури нормативним вимогам	<input type="checkbox"/> повна відповідність <input type="checkbox"/> відповідність неповна <input type="checkbox"/> не відповідає вимогам
5.	Відповідність аналітичної частини дослідження заявленій меті та завданням	<input type="checkbox"/> повна відповідність <input type="checkbox"/> відповідність неповна <input type="checkbox"/> не відповідає вимогам
6.	Відповідність практичної частини дослідження нормативним вимогам	<input type="checkbox"/> повна відповідність <input type="checkbox"/> відповідність неповна <input type="checkbox"/> не відповідає вимогам
7.	Відповідність висновків результатам теоретичної та практичної складових дослідження	<input type="checkbox"/> повна відповідність <input type="checkbox"/> відповідність неповна <input type="checkbox"/> не відповідає вимогам

**Особиста думка керівника** \_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_

**Кваліфікаційна робота** \_\_\_\_\_ **може бути (не може бути)**  
\_\_\_\_\_ (ПІБ студента)

**рекомендована до захисту**

\_\_\_\_\_ (\_\_\_\_\_)  
(підпис керівника) (ПІБ керівника)

” ” \_\_\_\_\_ 2021

## РЕЦЕНЗІЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

## З ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

студента(ки) 6 курсу групи МПн 03-21 факультету германської філології і перекладу спеціальності 035 Філологія, спеціалізації 035.043 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька, освітньо-професійної програми Сучасні філологічні студії (німецька мова і друга іноземна мова): лінгвістика та перекладознавство

Півторак Валентини Степанівни

за темою: «Мовні засоби вираження оцінки у німецькомовному художньому дискурсі та специфіка їх відтворення українською мовою (на матеріалі німецькомовних художніх текстів)»

	Критерії	Оцінка в балах
1.	Наявність основних компонентів структури роботи — <b>загалом 10 балів</b> (усі компоненти присутні – <b>10</b> , один компонент відсутній – <b>5</b> , декілька компонентів відсутні – <b>0</b> )	
2.	Відповідність оформлення роботи, посилань і списку використаних джерел нормативним вимогам до кваліфікаційної роботи — <b>загалом 10 балів</b> (повна відповідність – <b>10</b> , поодинокі огріхи у форматуванні – <b>8</b> , незначні помилки в оформленні – <b>6</b> , значні помилки в оформленні – <b>4</b> , оформлення переважно не відповідає вимогам – <b>0</b> )	
3.	Відповідність побудови вступу нормативним вимогам — <b>загалом 10 балів</b> (повна відповідність – <b>10</b> , поодинокі огріхи стилістичного характеру – <b>8</b> , несуттєві помилки у формулюваннях – <b>6</b> , суттєві помилки у формулюваннях – <b>4</b> , не відповідає вимогам за структурою і змістом – <b>0</b> )	
4.	Відповідність огляду наукової літератури нормативним вимогам — <b>загалом 10 балів</b> (повна відповідність – <b>10</b> , несуттєві помилки у формулюваннях – <b>8</b> , недостатня кількість проаналізованих іноземних джерел (мін. 30%) – <b>6</b> , відсутній критичний аналіз наукових праць – <b>4</b> , не відповідає вимогам за структурою і змістом – <b>0</b> )	
5.	Відповідність аналітичної частини дослідження заявленій меті та завданням — <b>загалом 10 балів</b> (повна відповідність – <b>10</b> , несуттєві огріхи стилістичного характеру – <b>8</b> , несуттєві помилки при аналізі фактичного матеріалу – <b>6</b> , суттєві помилки при аналізі фактичного матеріалу – <b>4</b> , відсутність власного аналізу фактичного матеріалу (100 речень) – <b>0</b> )	
6.	Відповідність практичної частини дослідження нормативним вимогам — <b>загалом 10 балів</b> (повна відповідність – <b>10</b> , несуттєві огріхи стилістичного характеру – <b>8</b> , несуттєві помилки при перекладі фактичного матеріалу – <b>6</b> , суттєві помилки при перекладі й аналізі фактичного матеріалу – <b>4</b> , відсутність перекладацького аналізу фактичного матеріалу (100 речень) – <b>0</b> )	
7.	Відповідність висновків результатам теоретичної та практичної складових дослідження — <b>загалом 10 балів</b> (повна відповідність – <b>10</b> , несуттєві огріхи стилістичного характеру – <b>8</b> , неповне висвітлення результатів дослідження – <b>6</b> , часткове висвітлення результатів дослідження – <b>4</b> , не відповідає результатам дослідження – <b>0</b> )	

Усього набрано балів: \_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_ (ПІБ рецензента)

\_\_\_\_\_ (підпис рецензента)

” \_\_\_\_ ” \_\_\_\_\_ 2022 р.

## ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1 .....	4
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИРОДИ ОЦІНКИ У ЛІНГВІСТИЦІ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ .....	4
1.1. Оцінка як предмет мовознавчих студій та різновиди оцінки як лінгвістичної категорії .....	4
1.2. Проблеми відтворення мовних засобів вираження оцінки у перекладі ....	11
1.3. Художній дискурс та його характеристика .....	17
Висновки до розділу 1 .....	23
РОЗДІЛ 2 .....	25
ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МОВНИХ ЗАСОБІВ ВИРАЖЕННЯ ОЦІНКИ У НІМЕЦЬКОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ .....	25
2.1. Лексичні засоби вираження оцінки у німецькомовному художньому дискурсі .....	25
2.2. Граматичні засоби вираження оцінки у німецькомовному художньому дискурсі .....	33
2.3. Стилiстичні засоби вираження оцінки у німецькомовному художньому дискурсі .....	38
Висновки до розділу 2 .....	46
РОЗДІЛ 3 .....	48
ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ МОВНИХ ЗАСОБІВ ВИРАЖЕННЯ ОЦІНКИ У НІМЕЦЬКИХ ХУДОЖНІХ ТВОРАХ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ .....	48
3.1. Специфіка перекладу лексичних засобів вираження оцінки у німецькомовних художніх творах .....	48
3.2. Специфіка перекладу граматичних засобів вираження оцінки у німецькомовних художніх творах .....	57
3.3. Специфіка перекладу стилістичних засобів вираження оцінки у німецькомовних художніх творах .....	65
Висновки до розділу 3 .....	71
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ .....	75
ДОДАТКИ.....	81
ZUSAMMENFASSUNG.....	98

## ВСТУП

Кваліфікаційну роботу присвячено дослідженню мовних засобів вираження оцінки у німецькомовному художньому дискурсі та специфіки їх відтворення українською мовою (на матеріалі німецькомовних художніх текстів).

Увага вчених у сучасній науці з її тенденцією до досліджень міждисциплінарного характеру дедалі більше концентрується на тому, як мова – об'єкт пізнання, пов'язана з її джерелом – суб'єктом пізнання. У зв'язку з цим багато проблем науки про мову розглядаються через цю призму. Не є винятком і категорія оцінності в художньому дискурсі, про яку йтиметься в даній роботі.

Вивченню особливостей оцінки та засобів її реалізації в сучасній лінгвістиці присвячено чимало праць (Н. Арутюнова, О. Бессонова, Н. Вишивана, О. Вольф, Н. Кислицина, Т. Маркелова, І. Онищенко та ін.). Цікаво, що більш запитувана в мовознавчих розвідках негативна оцінка, про що свідчать роботи Л. Гуслистої, О. Кашкіної, Г. Кузенко, Н. Пазич, М. Петрушиної, Г. Скляніченко, Д. Шмельова та ін.

Дослідженням оцінки як текстової (дискурсивної) категорії займалися такі вчені, як О. Вольф, Т. Космеда, М. Кайки, М. Михальченко, у дискурсах різного функційного призначення, наприклад художньому – У. Соловій, епістолярному – Н. Павлик, публіцистичному – Л. Гуслиста, Н. Кочукова, С. Равлюк, І. Онищенко, науковому – Ж. Краснобаєва-Чорна, політичному – К. Серажим, рекламному – В. Зірка, Ю. Булик, розмовному мовленні – В. Труб.

Парадокс полягає в тому, що існує безліч праць на цю тему, але точного визначення категорії «оцінка» немає. Оцінність може розглядатися на різних рівнях мовної системи. Крім того, її часто розглядають у зв'язку з категоріями емоційності, емотивності, експресивності.

**Актуальність теми.** Проблема перекладу мовних засобів вираження оцінки в німецькомовному художньому дискурсі набуває помітного наукового інтересу для лінгвістичного дослідження. Дана робота продовжує дослідження

способів вираження оцінки і являє собою досвід опису частин мови оцінного характеру та способів їх відтворення у перекладі українською мовою.

**Мета і завдання дослідження.** Будучи однією з найважливіших лінгвістичних категорій, оцінка є невід'ємною частиною комунікації. Саме тому **метою** кваліфікаційної роботи є виявлення основних мовних засобів вираження оцінки в німецькомовному художньому дискурсі, а також виявлення особливостей перекладу німецької оцінної лексики українською мовою.

Реалізація даної мети передбачає вирішення наступних **завдань**:

- висвітлити категорію оцінки в сучасних лінгвістичних студіях;
- проаналізувати лінгвістичні аспекти художнього дискурсу;
- визначити проблеми відтворення мовних засобів вираження оцінки в німецькомовному художньому дискурсі;
- розглянути основні стратегії перекладу мовних засобів вираження оцінки в німецькомовному художньому дискурсі;
- встановити способи перекладу мовних засобів вираження оцінки в німецькомовному художньому дискурсі.

**Об'єктом** дослідження є мовні засоби вираження оцінки в німецькомовному художньому дискурсі.

**Предметом** дослідження є способи перекладу мовних засобів вираження оцінки в німецькомовному художньому дискурсі.

**Методи дослідження.** У кваліфікаційній роботі були використані наступні методи: описовий – для визначення ключових понять; метод перекладацького аналізу тексту і зіставного та порівняльного аналізу – для дослідження особливостей перекладу мовних засобів вираження оцінки українською мовою. Для отримання наочних результатів був використаний метод кількісних підрахунків.

Зазначені методи наукового пізнання дозволяють ґрунтовно проаналізувати статті з цієї теми, систематизувати та узагальнити дані для відображення об'єктивного, неупередженого погляду на проблему специфіки



відтворення українською мовою засобів вираження оцінки у німецькомовному художньому дискурсі.

**Наукова новизна одержаних результатів** полягає в здійсненні комплексного аналізу структурно-семантичних особливостей різних німецькомовних одиниць на позначення категорії оцінки та способів їх відтворення у перекладі українською мовою (на матеріалі текстів німецькомовного художнього дискурсу).

**Практичне значення роботи** полягає у тому, що аналіз мовних засобів вираження оцінки в німецькомовному художньому дискурсі та специфіка їх відтворень українською мовою, з лінгвістичної та перекладознавчої точок зору є внеском до теорії перекладу, а також комунікативної лінгвістики, прагмалінгвістики та стилістики.

Дані матеріали можна використовувати при написанні праць з теорії перекладу та лінгвістики, науково-популярних і навчальних посібників, в практичній викладацькій роботі, а також при розробці широкого кола загальних проблем з перекладу оцінної лексики в художніх творах.

**Апробація основних положень.** Загальну концепцію, базові положення і висновки роботи обговорено на Міжнародній науково-практичній відеоконференції «Ad orbem per linguas. До світу через мови».

**Структура роботи.** Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, висновків до всієї роботи, трьох списків використаних джерел, додатків і резюме. У Вступі визначається актуальність, мета, завдання, методи дослідження, наукова новизна і практичне значення одержаних результатів. У Розділі 1 висвітлюється теоретична основа дослідження, а саме визначення та особливості функціонування мовних засобів вираження оцінки в німецькомовному художньому дискурсі. У Розділі 2 подається основна класифікація мовних засобів вираження оцінки, відповідно до якої аналізуються 100 фрагментів, поданих в Додатку. У Розділі 3 увага акцентується на способах перекладу мовних засобів вираження оцінки з німецької на українську мову.

## РОЗДІЛ 1

### ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИРОДИ ОЦІНКИ У ЛІНГВІСТИЦІ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ

#### 1.1. Оцінка як предмет мовознавчих студій та різновиди оцінки як лінгвістичної категорії

На сучасному етапі розвитку лінгвістики в аспекті комунікативно-прагматичних досліджень особливий інтерес мовознавців викликає категорія оцінки. При цьому увагу сфокусовано на вивченні особливостей ціннісної картини світу носіїв мови та вербалізації оцінки з огляду на оцінний потенціал мовних одиниць. [43, с. 80]

Оцінка дійсності є іманентною властивістю психіки людини. Таку оцінку людина переважно здійснює несвідомо, не відокремлюючи її від тих предметів, осіб, фактів, явищ і станів, які становлять собою об'єкти оцінки. У людській свідомості закладено уявлення про добро і зло. Формуючись у соціумі, особистість засвоює суспільні уявлення про норму, якій у структурі оцінки відповідає поняття стереотипу. Оцінні стереотипи виконують функцію орієнтира для оцінки і переважно є імпліцитними елементами оцінної культури. [32, с. 138]

Оцінка є невід'ємною частиною комунікації, це «розумовий акт, здійснюваний суб'єктом оцінки в процесі його діяльності» [47, с. 75-76]. Виражене мовними засобами, екстралінгвістичне явище «оцінка» переходить в мовну категорію, виступаючи в семантичній структурі слова як оцінність [36, с. 292].

Будучи однією з найважливіших лінгвістичних категорій, оцінка бере участь в організації мовного спілкування і фокусує різнорівневі засоби свого прояву в мові — готові лексеми і фразеологізми, структурні схеми пропозицій, тексти та сукупність текстів. Оцінність є основною ознакою предиката в структурі оцінки, яка реалізується у двох значеннях — добре/погано. З одного боку, оцінка звернена до мислення людини, її когнітивної діяльності, з іншого —

до його практичної діяльності, соціальної та культурної реальності. Категорія оцінки, виявляючись на всіх рівнях мови, фокусує різнорівневі засоби свого прояву в мові. Будучи одиницями мовного спілкування, деякі структурно-семантичні типи речень/висловлювань володіють здатністю виражати оціночні смисли [43, с. 19].

«Оцінка виражає особисті думки і смаки мовця, а вони не є однаковими у різних людей. У внутрішньому світі людини оцінка відповідає поглядам і відчуттям, бажанням і потребам, обов'язку і цілеспрямованій волі» [37, с. 25]. Оцінне значення, таким чином, орієнтоване перш за все на суб'єкта, що говорить, воно є функцією ролі мовця в мовленнєвому акті [30, с. 44-45].

Оцінка – це багатовекторне явище, яке реалізується через свідомість суб'єкта при сприйнятті та опрацюванні інформації про зовнішній світ і співвідноситься із внутрішнім світом людини через ази мовлення, віддзеркалює «картину світу», яка представлена великою кількістю інших категорій, суміжних з оцінкою (градації, модальності, стану, заперечення тощо) [34, с. 3].

Неоднорідність оцінного компонента зумовлює його різну взаємодію з іншими компонентами в семантичній структурі мовного знака. Оцінний компонент може бути виділений як у денотативній, так і в конотативній частині семантики. Це зумовлено існуванням інтелектуально-логічної (раціональної) та емоційної оцінок. Інтелектуально-логічна оцінка пов'язується з понятійним ядром, із предметно-логічною частиною лексичної семантики слова і входить, таким чином, у денотативний аспект значення. Емоційна оцінка відбиває емоційне ставлення суб'єкта до об'єкта, і, відповідно, міститься в конотативному аспекті значення [28, с. 5].

У роботі «Граматичне вчення про слово» В. Виноградов розглядав поняття оцінки у зв'язку з поняттям внутрішньої форми слова і аналізом суб'єктивно-оцінних суфіксів іменників і якісних прикметників, форм ступенів порівняння, категорії способу дієслова, модальних слів і часток: «У внутрішніх формах слова виражається не тільки «тлумачення» дійсності, а й її оцінка» [10, с.25].

Мовну оцінку в етнокультурному вимірі розглядав В. Кононенко: «В ідеалізованій моделі, за якою визначається позитив чи негатив, віддзеркалюються уявлення даного соціуму про добро і зло, що ґрунтуються на властивих йому національних, соціальних, культурних, релігійних та інших стандартах оцінювання» [29, с.82–97]. Мовознавець вказував на суб'єктивність оцінки та на вплив оцінки на поведінкові стереотипи, що є сутнісним для окреслення оцінних функцій у процесах етнокультурного буття, в ситуаціях егоцентристського рівня.

Щодо етнокультурного аспекту, В. Кононенко виділяє історичні чинники, які сприяють виявленню дескриптивного значення у слові. «В оцінюванні дій, поведінки, професіоналізму, майстерності переважають визначення якості виконання тих чи тих функцій, тобто оцінка зумовлюється характеристикою функціональних властивостей об'єктів. Оцінювання такого роду, що мають на меті виділення кращого серед тих, хто виконує однотипні функції, передбачає надання переваги тому, хто підпорядковує свою діяльність народу, суспільству, тобто ґрунтується на соціокультурному підтексті» [28, с.84]. Етичні ознаки оцінки за В. Кононенком визначаються за принципом сприятливості / несприятливості; корисності / некорисності. На поняття етично / неетично впливають як загальнолюдські, так і етнопсихологічні чинники.

Оцінка – це універсальна категорія, що виражає позитивне чи негативне ставлення мовця до змісту мовлення й реалізується в частинах слова, вигуках, модальних частках, повнозначних лексемах, словосполученнях, фразях, у мовленнєвих актах й аксіологічних категоріях. Дослідниця О. Вольф до складу структури оцінки відносить такі компоненти: суб'єкт оцінки (індивід, соціум, частина соціуму), об'єкт оцінки (предмет, явище чи особа дійсності), власне оцінка (оцінний предикат), предмет оцінки (співбесідник), оцінна шкала (порівняння зі стандартом), оцінний стереотип (еталон, зразок норми), підґрунтя оцінки (критерій, мотив оцінки). [50]

Перша найповніша класифікація оцінок за типами об'єктів була запропонована фінським ученим Якобом фон Врігтом у книзі «Різновиди добра».

Ця класифікація лягла в основу досліджень мовознавців Н. Арутюнової [1, с. 65], О. Вольф [13, с. 27], О. Івін [22, с. 63]. Якоб фон Врігт виділив такі різновиди оцінок: 1. Інструментальну (оцінка знарядь, інструментів); 2. Технічну (оцінка здібності, майстерності); 3. Оцінку сприятливості (спрямованість на досягнення позитивного ефекту); 4. Медичну (оцінка функцій органів тіла та здібностей розуму); 5. Утилітарну (оцінка корисності, придатності); 6. Гедоністичну (оцінка задоволення) [34, с. 19].

За семантикою предикатів оцінки та синтаксичною структурою О. Вольф протиставляє два предикати – *de dicto* і *de re* [13, с. 13]. Оцінка *de dicto* виявляється при порівнянні у структурі речення (судження) і виражається, як правило, оцінними прислівниками, наприклад: *«Добре, що ти мене розумієш!»* і модальними виразами: *«На жаль, я цього не знав»*. Оцінка *de re* характеризує безпосередньо об'єкти й виражається в мові прикметниками: *«прекрасний помічник»*, іменниками: *«кляча»* та рідше дієсловами, наприклад: *«Мені не подобається її зачіска»*. Розглядаючи оцінну модальність, мовознавці (О. Вольф, О. Івін) оцінку *de dicto* співвідносять із порівняльною оцінкою, яка передбачає експліцитно виражене в реченні порівняння, оцінці *de re* відповідає абсолютна оцінка, що містить імпліцитне порівняння [22, с. 15]. Крім того, у працях О. Вольф наявний поділ оцінки на емоційну та раціональну. Під емоційною оцінкою розуміється безпосередня реакція на об'єкт (вигуки, афективні слова, інвективна лексика), раціональна оцінка передбачає оцінне судження (аксіологічні предикати). Наприклад: *«Ах!»*, *«Добре!»*, *«Негіднику!»* – *«Я вважаю, що це добре!»*, *«Він вчинив погано!»* [22, с. 40].

Оцінка є складовою семантичної структури слова як одиниці мови, що вказує на певну оцінність предметів та явищ. Оцінні значення розподіляються вченими на загальнооцінні та частковооцінні [22, с. 28]. До перших належать прикметники *«хороший (гарний)»* та *«поганий»*, які виражають повну оцінку об'єкта. До другого типу оцінних значень зараховують ад'єктиви, що виражають один аспект об'єкта оцінки з погляду аксіологічної характеристики, наприклад: *«талановитий, дурний, нахабний»*.

Взаємодія суб'єкта оцінки з її об'єктом лежить в основі класифікації частковооцінних значень у Н. Арутюнової. Дослідниця виділяє три групи частково оцінних значень: 1. Сенсорні; 2. Сублімовані; 3. Раціоналістичні оцінки [1, с. 75], які у свою чергу поділяються на категорії, виражені в мові найчастіше прикметниковими формами.

Так, до складу сенсорної групи входять сенсорно-смакові та психологічні оцінки. Сенсорно-смакові, або гедоністичні, оцінки – найбільш індивідуалізований різновид, пов'язаний із фізичними відчуттями та психічним досвідом (наприклад: приємний – неприємний, смачний – несмачний). Психологічна категорія поділяється на інтелектуальну (цікавий, захоплюючий – нудний, поверховий) та емоційну оцінки (веселий – сумний).

Другу групу – сублімовані оцінки – складають естетичні та етичні категорії, що базуються на синтезі сенсорних оцінок та понятті норми, наприклад: прекрасний – потворний, моральний – аморальний.

До групи раціоналістичних оцінок відносять утилітарні, нормативні й телеологічні. Ці оцінки пов'язані з практичною діяльністю, повсякденним досвідом людини, з фізичною чи психічною користю, з відповідністю стандартам, наприклад: корисний – шкідливий, нормальний – ненормальний, якісний – неякісний, ефективний – неефективний.

Спираючись на класифікацію Н. Арутюнової, дослідниця Т. Вендіна [9, с. 42] виділяє наступні різновиди оцінок:

- оцінки-афективи, що відображають безпосереднє чуттєве сприйняття зовнішнього світу;
- оцінки-когнітиви: раціоналістичні, психологічні (емоційні та інтелектуальні) оцінки;
- оцінки-сублімати: естетичні та етичні оцінки.

Польська дослідниця Я. Пузиніна пропонує розрізняти оцінки прагматичні та відносні (до останніх зараховуються естетичні, етичні, вітальні, пізнавальні) [9, с. 43].

Мовознавець О. Бессонова наводить іншу модель оцінного тезауруса (сукупності лексичних одиниць, що віддзеркалює той фрагмент усвідомлюваної позамовної дійсності, який пов'язаний із уявленням про цінності), яку складають чотири аксіологічні рівні: 1. Сенсорні; 2. Життєві; 3. Духовні; 4. Абсолютні [5, с. 241].

Філолог О. Федотова подає вужчу класифікацію, поділяючи оцінки за їх підґрунтям на емпіричні (сприймаються органами чуття) і мотивовані (формується в процесі пізнання) [42, с. 196]. У О. Івіна наявний аналогічний розподіл оцінок залежно від критеріїв оцінювання на внутрішні (чуттєві) та зовнішні, або утилітарні оцінки [22, с. 31].

Таким чином, виділені Н. Арутюновою оцінні категорії мовознавці порізно поєднують у групи й подають власні номінації цих груп.

Поняття емоційної, естетичної, етичної та раціональної оцінки присутні й у дослідженні Л. Чернейко, але деякі з них тлумачаться інакше, ніж у згадуваних вище вчених. Так, під емоційною оцінкою Л. Чернейко розуміє сенсорні відчуття, а з естетичними та етичними оцінками пов'язуються параметри «прекрасний/потворний» та поняття загальноприйнятої норми. Раціональна оцінка слова полягає в розумінні суб'єктом оцінки невідповідності між функцією оцінної лексеми та її семантичним статусом. Тобто під раціональною оцінністю Л. Чернейко розуміє використання замість «відкритих», негативних номінацій «делікатних», «м'яких», а абсолютним синонімом раціонального значення лексеми, на думку дослідника, виступає слово-евфемізм [46, с. 77], наприклад: *анонімка – лист без підпису; карцер – ізолятор*. Крім вищезгаданих типів оцінки, учений виокремлює так звані «лінгвістичні оцінки», пов'язані зі стилістичною та хронологічною класифікацією лексики на розмовну, урочисту, запозичену, архаїчну тощо. Лінгвістичні оцінки слова відображають «осмислення мовцем невідповідності функції слова його стилістичному статусу, невідповідності імені та ситуації повідомлення», наприклад: *будинок відпочинку – профілакторій; церква – тишиний храм* [46, с. 79].

Інший критерій класифікації оцінних значень пропонує А. Голованевський, який за вираженням оцінного компонента розподіляє оцінні значення на емоційно-оцінні та ідеологічно-оцінні [11, с. 79–80]. Специфіка останніх полягає в змінності, перехідному характері; оцінність цієї лексики формується і функціонує лише в межах певних суспільних відносин та ідеологічної системи. Нівелювання оцінної конотації можна проілюструвати визначенням поняття «капіталізм» у радянські часи та його сучасним тлумаченням. Порівняйте: «Капіталізм. Суспільний устрій, заснований на приватній власності капіталістів за кошти виробництва й на експлуатації найманої праці робітників капіталістами; остання в історії людства антагоністична соціально-економічна формація» [12] – «Капіталізм, -у, ч. Суспільний лад, в основі якого лежать різні форми приватної власності на засоби виробництва, ринкова економіка і громадянське суспільство, яке складається з двох основних класів – власників засобів виробництва і найманих робітників» [8, с. 286]. Ураховуючи часові риси оцінності, усі оцінні значення А. Голованевський розподіляє на константнооцінні (постійна оцінність) та хронооцінні (оцінне забарвлення змінюється в різні часові періоди).

Комплексне дослідження існуючих у лінгвістиці класифікацій оцінки дає можливість зробити висновки про багатогранність оцінки як мовознавчої категорії. Оцінка не виступає постійним компонентом структури певної мовної одиниці, вона нерідко залежить від контекстуального оточення, проявляється на конкретному історичному етапі розвитку мови, обумовлена рівнем матеріальної та духовної культури суспільства та конкретного індивіда. Детальний огляд різновидів оцінки доводить необхідність створення універсальної класифікації оцінних значень, потребу появи в сучасній термінології загальноприйнятих дефініцій на позначення типів оцінки, що й може стати предметом подальших досліджень окресленої проблеми.



## 1.2. Проблеми відтворення мовних засобів вираження оцінки у перекладі

Художній текст при перекладі часто піддається різноманітним перекладацьким трансформаціям. Трактуювання поняття перекладацької трансформації ми знаходимо у багатьох дослідників. Так, відзначаючи певну метафоричність терміну «трансформація» в теорії перекладу, О. Швейцер писав: «Насправді йдеться про відношення між вихідним і кінцевим мовним висловлюванням, про заміну в процесі перекладу однієї форми висловлювання на іншу, заміну, яку ми образно називаємо перетворенням або трансформацією», таким чином, перекладацькі трансформації є по суті міжмовними операціями «перевираження» сенсу» [49, с. 118]

За О. Швейцером, трансформація – це відношення між вихідними та кінцевими мовними виразами та заміна в процесі перекладу однієї форми вираження іншою [49, с. 35]. Дещо схоже визначення пропонує Л. Латишев: «Трансформація – це спосіб перекладу, для якого характерний відхід від семантико-структурного паралелізму між оригіналом та перекладом» [31, с. 24].

Вичерпні дефініції перекладацької трансформації пропонують видатні науковці-лінгвісти В. Комісаров та Л. Бархударов. Так, за В. Комісаровим, трансформації – це перетворення, за допомогою яких можна здійснити перехід від одиниць оригіналу до одиниць перекладу у визначеному сенсі. Тобто перекладацькі трансформації – це способи перекладу, що можуть бути використані під час перекладу різних джерел, коли словникова відповідність структури відсутня або не може бути використана за умовами контексту [26, с.43].

Л. Бархударов визначає трансформації як певні відношення між двома мовними або мовленнєвими одиницями, з яких одна є вихідною, а інша створюється на основі першої. Власне перекладацькі трансформації – це якісно різноманітні міжмовні перетворення, які здійснюються для досягнення перекладацької адекватності всупереч відмінностям у формальних та семантичних системах двох мов [47, с. 37].

Оцінка навколишнього світу як невід’ємний факт мислення складає частину концептуальної картини світу – сукупності уявлень людини про все, що її оточує. Взаємодія людини і світу відображається у мові. Як зазначає О. Вольф, мовець ділить світ з огляду на його ціннісний характер – добро і зло, користь і шкоду, і цей поділ, обумовлений соціально, відображається в мовних структурах. [14, с. 5]

Оскільки мовна картина світу об’єктивно відображає сприйняття світу носіями даної культури [23, с. 75], важливим для теорії і практики перекладу видається висновок О. Вольф про те, що, незважаючи на мовну універсальність категорії оцінки, у способах вираження оцінних значень різні мови виявляють свою індивідуальність [14, с. 9].

У процесі перекладу емоційно-оцінних одиниць перекладач має прагнути до адекватної передачі відповідного стилістичного маркування, використовуючи різні перекладацькі прийоми.

Мова має в розпорядженні різні способи вираження оцінки – фонетичні, лексичні та граматичні, але пріоритетними серед них є лексичні. Хоча лексичні одиниці часто містять об’єктивні дані про якість без будь-якої оцінки з боку мовця, проте семантична структура багатьох слів, крім основного змісту, включає сему оцінки – позитивної чи негативної. Уся автосемантична лексика, яка представлена прикметниками, іменниками, дієсловами та прислівниками, може виражати оцінку, але саме прикметники є одними з найпоширеніших засобів вираження оцінки в мові. [51, с. 132]

Прикметник займає особливе місце серед засобів вираження оцінного значення як із точки зору стилістичних ресурсів мови, так і з точки зору його ознакової категоріально-семантичної природи. Унікальність прикметника полягає у його спроможності:

- знаходити відображення в кожному компоненті багатокomпонентної оцінної структури – у суб’єкті, об’єкті, предикаті та основі оцінки;
- приймати на себе оцінну спрямованість;
- самому виконувати функцію оцінки [45, с. 25].

Прикметник слугує в будь-якій мові важливим засобом вираження оцінки завдяки зможі утворювати функціонально-семантичний простір оцінної сфери. Прикметники поєднують у своїй структурі семантичний та прагматичний аспекти мови, що відображається як у значенні лексичних одиниць, які належать до класу прикметників, так і в їх вживанні. Водночас для інших частин мови ці аспекти, як правило, роз'єднані і їх зв'язок реалізується в процесі їх актуалізації. Для прикметників, як класу слів, характерна наявність суб'єктивно-оцінних значень та відповідних конотацій. За своєю семантикою прикметники дуже різнопланові. Мабуть, немає іншої частини мови, яка б вторглась майже у всі семантичні аспекти висловлювань та відображала майже всі сторони їх структури. Усі ці аспекти пояснюють їх високу частотність у мові та мовленні. [51, с. 132]

Ще Іван Франко у 1899 р., говорячи про «золоті мости зрозуміння між народами», визначав переклад, як взаємодію двох культур. Культурний поворот у перекладознавстві, проголошений у 90-ті роки ХХ ст., визначив націометричний вектор досліджень. Переломлюючи чужу/іншу мовну картину світу крізь призму своєї мови, перекладач повинен відділити індивідуальне від інваріантного і, зробивши його зрозумілим для цільового читача, все ж зберегти його «іншість». У цьому аспекті адекватне відтворення оцінки у перекладі набуває неабиякого значення адже, за визначенням стилістичного енциклопедичного словника, категорія оцінки – це сукупність різнорівневих мовних одиниць, об'єднаних оцінною семантикою, що виражають позитивне чи негативне ставлення автора до змісту мовлення [25, с. 139]. Інакше кажучи, вербалізують систему національно-культурних чи індивідуальних оцінних стереотипів

Процес художнього перекладу цікавить дослідників протягом багатьох століть. Проблема перекладу залишається актуальною, оскільки кожен період у розвитку мови пов'язаний із змінами у його лексичному складі та висуває нові пласти лексики, нові одиниці мови. Сучасна література активно залучає цю лексику, і вона створює труднощі при перекладі.

Значення змісту будь-яких одиниць мови нерозривно пов'язане з їх емоційним забарвленням. При перекладі будь-якого слова, словосполучення чи передачі граматичних явищ необхідно визначати, які почуття та емоції пов'язані зі значенням цього слова чи явища. Навіть відсутність будь-якого емоційного забарвлення є, так би мовити, стилістично значущою, оскільки вона вказує на те, що дане слово або граматичне явище емоційно нейтральні, і ця нейтральна емоційність має бути збережена і в перекладі. У своїй практичній роботі перекладач нерідко стикається з проблемами, які можна назвати власне стилістичними.

Однією з найважливіших характеристик оцінної лексики є її конотативне (непредметне) значення.

Стилістична конотація – експресивно-емоційно-оцінні та функціональні властивості, які є додатковими по відношенню до предметно-логічного значення мовної одиниці. У широкому розумінні – це будь-яке суб'єктивне (тобто те, яке виражає людський фактор) забарвлення мовної одиниці.

Знання специфіки конотативних значень лексики (як рідною, так і іноземною мовою) є однією з найважливіших складових для спеціаліста, працюючого у сфері міжкультурної комунікації. Для передачі іншомовного тексту, що нарівні з когнітивною інформацією містить також емоційну, дуже важливо не тільки розуміти текст оригіналу, «але і сприймати його образний та емоційний вплив...адекватний переклад, багато в чому залежить не тільки від раціонального, а й від емоційно-оцінного сприйняття твору» [11, с. 56]

Також перекладачеві важливо вміти диференціювати стилі та відповідну лексику, так як стилістичні помилки можуть призвести до серйозніших наслідків, ніж граматичні та лексичні помилки. Порушення стилістики може призвести до виникнення образ з боку реципієнта перекладу через те, що стиль безпосередньо пов'язаний з психологією сприйняття та культурними традиціями.

При розбіжності емоційно-оцінної інформації мови оригіналу і мови перекладу, переклад слів може здійснюватися наступним чином: еквіваленти підшуковуються в синонімічному ряду, складеному з так званих стилістичних

синонімів, під якими зазвичай розуміють слова, що мають один і той же денотат, але відрізняються експресивно-емоційною забарвленістю [11, с. 78].

При аналізі оцінних значень різних мов ми можемо зіткнутися з двома можливими результатами: 1) конотації цих мов співпадуть 2) конотації не співпадуть.

У першому випадку ситуація досить очевидна: конотації або збігатимуться повністю, або частково. Розбіжність конотацій містить більше можливих варіантів, на підставі яких, дані значення в різних мовах не збігаються. Наприклад:

1) У німецькій мові слово має конотацію, в українській – ні. Наприклад, німецьке слово «*der Mohr*», є застарілим, проте при цьому має негативну конотацію, так як його використання ображає представників негроїдної раси. Сьогодні цей термін розглядається як принизливе, расово дискримінаційне позначення і в багатьох місцях був вилучений з назв компаній, назв продуктів тощо. Перекладачеві обов'язково потрібно враховувати це негативно забарвлене значення в процесі виконання перекладу для того, щоб уникнути неприємних наслідків. У даному випадку слово з негативним забарвленням німецькою мовою розумно замінити нейтральним.

2) Або може виникнути зворотня ситуація, коли у мові перекладу слово має забарвлення, а у мові оригіналу воно відсутнє. Як приклад можна навести слово «*kleinbürgerlich*»: *Die Wohnung war kleinbürgerlich möbliert*. Прямий переклад цього слова «дрібнобуржуазний» неможливий, так як німецький оригінал стилістично нейтральний, тоді як український відповідник має негативну ідеологічну конотацію [35, с 267]. Як найбільш наближений переклад, автори розглядають наступний варіант: *Квартира була обставлена просто*.

3) Нейтральному слову в мові оригіналу відповідає декілька слів з різною конотацією в мові перекладу. Цю ситуацію успішно ілюструє слово «*помирати*» в українській та три можливі відповідники у німецькій: *sterben* (нейтральне), *entschlafen* (піднесене), *abkratzen* (негативне, грубе).

4) Конотативні відповідності відсутні, так як вони позначають національно-специфічні реалії, *Advent – період Різдяного посту*.

Складнощі також можуть викликати розбіжності у сфері застосування, в оцінці, у ступені ознаки, у суто національних поєднаннях слів, які зовні та понятійно збігаються. Більше того, складнощі при перекладі оцінної лексики полягають у тому, що та сама оцінка може в різних мовах передаватися на різних рівнях.

Необхідно сказати, що, оскільки оцінний компонент може виражатися будь-яким словом, всі проблеми перекладу оцінної лексики стосуються власне лексичних проблем перекладу.

Залежно від типу тексту, мови оригіналу, стратегії перекладача та цілей перекладу фахівець може видозмінювати текст оригіналу в перекладі за допомогою перекладацьких трансформацій. Одна з найбільш застосовуваних класифікацій трансформацій представлена В.М. Комісаровим [26, с 208]. Він поділяє трансформації на:

1) лексичні (транскрибування, транслітерація) та лексикосемантичні заміни (конкретизація, генералізація, модуляція);

2) граматичні (членування речення, об'єднання речення, граматичні заміни, перестановки);

3) лексико-граматичні (антонімічний переклад, додавання, опущення, описовий переклад, компенсація)

Комплексне дослідження проблеми відтворення мовних засобів вираження оцінки у перекладі дає можливість зробити наступні висновки. Перекладачеві, що займається передачею оцінної лексики, необхідно бути готовим до вирішення завдань, пов'язаних як із складністю передачі лексичних одиниць, які виражають оцінку (наприклад, розбіжність конотативних значень слів у мові оригіналу та мові перекладу). Проте, оскільки оцінний компонент може виражатися будь-яким словом, всі проблеми перекладу оцінної лексики стосуються власне лексичних проблем перекладу, тому перекладач може видозмінювати текст оригіналу в перекладі за допомогою перекладацьких трансформацій

### 1.3. Художній дискурс та його характеристика

Термін «дискурс» є одним із центральних понять сучасної лінгвістики. Дискурс (з французької «discourse» — мова) — це зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними, соціокультурними, прагматичними, психологічними та іншими факторами [1, с. 6]. Вивчення дискурсу та дискурсивний аналіз є порівняно молодими дисциплінами, особливо у лінгвістиці, проте вони викликають великий науковий інтерес та привертають увагу дослідників до різних аспектів дискурсу.

Термін «дискурс» широко вживається в лінгвістиці, літературознавстві, соціології, філософії, соціальній психології та інших областях. Він використовується при аналізі художніх і нехудожніх текстів і має один із найширших спектрів значень. Достатня кількість визначень дискурсу в зарубіжній і вітчизняній лінгвістиці не дає загальноприйнятої дефініції поняття «дискурс». У рамках дослідницьких концепцій простежується не тільки різне трактування дискурсу, а й включення щодо його розгляду поняття тексту [15, с. 156].

Визначення поняття «дискурс» пропонувалося як зарубіжними (В. Кох, Е. Беневіст, А. Греймас, Т. ван Дейк та ін.), так і вітчизняними дослідниками (О. Мороховський, В. Костомаров, Ю. Лотман, М. Димарський та ін.). Оскільки дискурс є предметом міжфахових досліджень і відноситься до кола інтересів інших дисциплін, а саме: лінгвістики, літературознавства, дискурсології, соціолінгвістики, психолінгвістики, когнітивної лінгвістики, прагматики та ін., тому він не має однозначної дефініції.

Перш ніж перейти до розгляду художнього дискурсу необхідно проаналізувати тісно пов'язане з ним поняття художнього тексту. Як і в багатьох проблемних питаннях, дослідникам тут також не вдалося досягти єдності. Сучасні лінгвісти дають різні визначення художнього тексту, що іноді суперечать один одному. Єдине, щодо чого досягли згоди вчені — це у вигаданості світу, що представляється нам у художньому дискурсі. Наведемо приклади таких визначень. Четверікова О.В. зазначає, що «літературний твір як

художньо-соціальне явище існує на межі дійсного та уявного» [1, с. 160]. На думку Тимофєєва «Художній факт є відкорегованим фактом життя. У ньому відкинуто випадкове та другорядне і, навпаки, зібрано суттєве, характерне для життя» [40, с. 44].

Аналізуючи текст, ми ділимо його на аналізовані одиниці, розбираємо засоби виразності та робимо висновок про лінгвостилістичні особливості. Проте з огляду на специфіку художнього тексту, зазначену нами раніше, простий лінгвістичний аналіз із позиції тексту не здатен дати нам вичерпної інформації. Потрібно подивитися на нього під іншим кутом, з позиції дискурсу. Це викликало необхідність розділити такі поняття як текст та дискурс. Це легко зробити, зрозумівши різницю між твором, що припадає пилом на полиці, і тією ж книгою в руках у читача. У першому випадку ми можемо говорити про текст, а в другому – вже про дискурс. Складність поділу понять художнього тексту та художнього дискурсу пов'язаний насамперед із різними поглядами на вивчення тексту. З позицій традиційної лінгвістики об'єктом аналізу повинен бути конкретний зафіксований текст. Новий підхід із інформаційним нахилом розглядає літературний твір як багаторівневе явище. До нього входить безпосередньо написаний текст, контекст, що відбиває характерні для епохи створення явища і події, і гіпертекст, до якого відноситься реакція на цей твір, відгук суспільства на нього. Ми бачимо, що перший підхід дещо обмежує наші можливості розуміння та аналізу тексту, тому що не можна повністю зрозуміти наміри автора, не проаналізувавши такі супутні фактори, як епоха написання твору, особистість письменника, його громадська позиція. Саме це зумовило виділення поняття дискурсу. [4, с. 232]

У сучасній лінгвістичній науці термін «дискурс» став дуже поширеним, тому таке широке та комплексне поняття вимагає додаткового трактування, щоб уникнути подальших проблем у розумінні художнього дискурсу.

Щодо самого трактування поняття «дискурсу» серед дослідників відсутня єдність. Традиційно під терміном «дискурс» розуміють текст, що є результатом цілеспрямованої соціальної дії і текст як сукупність мовних, мовленнєвих,



соціокультурних, прагматичних, когнітивних та психічних факторів [32, с. 136–137]. В.І. Карасик розуміє його як «текст, занурений у ситуацію спілкування чи навпаки – як спілкування у вигляді тексту» [23, с. 350]. Схоже визначення дискурсу пропонує І.Н. Горелов, який вважає, що «текст, перекинутий у життя, мовленнєвий твір у різноманітні його когнітивних та комунікативних функцій» [53, с. 39]. Із зарубіжних трактів цього поняття можна навести наприклад точку зору Widdowson: «щось, що відноситься і до творця тексту, і до того, що текст означає для читача» [53, с. 7]. В. І. Тюпа взагалі дотримується думки про двосторонню структуру художнього дискурсу. Він розділяє процес написання художнього твору та процес читання його реципієнтом [41, с. 28].

Таким чином, можна побачити, що всі дослідники відзначають інтерпретативний аспект, проходження тексту через призму сприйняття реципієнтом. На основі цієї ключової ознаки, перейдемо безпосередньо до розгляду художнього дискурсу.

О. Мороховський свого часу висловив думку про те, що дискурс – це «послідовність взаємопов'язаних висловлювань» [33, с. 5]. В. Звегінцев під дискурсом розуміє «два або кілька речень, які перебувають одне з одним у змістовому зв'язку» [20, с. 170]. М. Дворжецька підкреслює: «у найширшому розумінні дискурс може розглядатися як мовленнєва діяльність у певній комунікативній сфері» [19, с. 17].

В. Григор'єва виокремлює три основні класи вживання терміна «дискурс»:

- 1) власне лінгвістичне, де дискурс бачиться як мовлення, вписане у комунікативну ситуацію, як вид мовленнєвої комунікації, як одиниця спілкування;
- 2) поняття дискурсу, що використовується у публіцистиці та сягає праць французьких структуралістів (М. Фуко);
- 3) дискурс, що використовується у формальній лінгвістиці, яка намагається ввести елементи дискурсивних понять у арсенал генеративної граматики (Т. Райнхарт, Х. Капм) [18, с. 10].

О. Селіванова пропонує таке визначення дискурсу: 1) зв'язний текст у контексті численних супровідних фонових чинників (онтологічних, соціокультурних, психологічних тощо); 2) замкнена цілісна комунікативна

ситуація, складовими якої є комуніканти й текст, що є знаковим посередником і зумовлений різними чинниками, які опосередковують спілкування й розуміння (соціальними, культурними, етнічними тощо); 3) стиль мовного спілкування; 4) зразок мовної поведінки у певній соціальній сфері, що має певний набір змінних [38, с. 119].

У лінгвістиці в єдності з поняттям «дискурс» визначають поняття «текст». В. Богданов підкреслює, що двома нерівнозначними сторонами дискурсу є мовлення та текст. Дискурс розуміється як усе, що говориться та пишеться людиною, а, отже, терміни «мовлення» та «текст» є видовими відносно родового поняття «дискурс», що їх об'єднує [6, с. 5]. В. Боротько дискурс розуміє як текст, але такий, що складається з комунікативних одиниць мови – речень та їх об'єднань у більшій єдності, які перебувають у безперервному змістовому зв'язку, що й дозволяє сприймати його як цілісне утворення [7, с. 8].

Наступну дефініцію пропонував І. Сусов: «Зв'язні послідовності мовленнєвих актів називають дискурсом. Висловлювання (або послідовність висловлювань), що передається від мовця слухачу, стає текстом, коли воно виявляється зафіксованим на письмі (або за допомогою звукозаписувального апарату). Текст, отже, постає у вигляді «інформаційного сліду» дискурсу, що відбувся» [39, с. 40].

Н.А. Кулібіна трактує художній дискурс як послідовний процес взаємодії тексту та реального (а не видуманого автором) читача, який враховує або порушує «вказівки» автора, що приносить у текст інформацію, яка була відома і/або не відома письменнику, і т. д. [47, с. 32]. Було б не правильно виділяти своєрідність художнього дискурсу на основі виключно лінгвістичних характеристик. Як частина загального поняття він має подібні риси з іншими видами дискурсів, які виділяються дослідниками, але при цьому відрізняється від них своєю метою. Особливістю даної мети є те, що письменник за допомогою свого твору намагається вплинути на реципієнта (у разі художнього дискурсу - на читача), який має свій унікальний «духовний простір», тобто сформовану систему цінностей, поглядів, мотиваційно-особистісну сферу. За допомогою

художнього твору автор намагається внести будь-які зміни до духовного простору читача. Цей вплив не є прямим, він передається за допомогою написаного тексту. Тож у такому разі автор бере мало участі у заключному етапі комунікації. Тут і об'єктом, і суб'єктом стає читач.

Крім того, тут також присутній аспект комунікативності, який через специфіку художнього дискурсу виділяється навіть більш явно, ніж в інших видах дискурсу. Тут чітко простежується процес комунікації між автором та його читачем. Художній текст – це відображення світогляду письменника, його системи цінностей і мотивів. При читанні реципієнт пропускає це через свій світогляд, цінності та установки. Тобто відбувається справжнісінький акт комунікації. Автор є центром твору, він наповнює його змістом. Але відомості про автора ми отримуємо опосередковано через наше сприйняття його слів, символів і натяків. Тому дана комунікація є достатньо специфічною. [4, с 234]

Завдяки великому жанровому розмаїттю мова художнього дискурсу викликає великий інтерес. Часто автор торкається повсякденних життєвих проблем, що зумовлює широке використання розмовної лексики, шаблонні фрази людей різних соціальних верств. Це робить мову зрозумілою та звичною. Крім того, автор апелює до почуттів читача. Тому художній дискурс наповнений емоційно забарвленою лексикою.

Інша особливість художнього дискурсу впливає з особливостей художнього твору, який не лише залишає читачеві широкий простір для власних роздумів, а й часто несе у собі філософський і психологічний посил. Під дією впливу автора, реципієнт починає процес рефлексії, самоаналізу та внутрішніх змін. При цьому думка письменника рідко коли виражається прямо, зазвичай вона опосередкована і неочевидна. З цього випливає ще одна важлива особливість художнього дискурсу – його багатоплановість та багатозначність. Це означає, що вплив на читача проводиться не тільки прямим способом: через висловлені ідеї та переконання, але й за допомогою вибору певних стилістичних прийомів та образних засобів, які викликають у реципієнта певні асоціативні зв'язки та провокують активізацію різноманітних емоцій та почуттів. Проте

вплив одного і того ж художнього тексту на різних реципієнтів буде неоднаковим, оскільки сприйняття його насамперед залежить рівня розвитку читача, широти його кругозору, словникового запасу. Те, що для однієї людини стане поштовхом до нового етапу пізнання світу і себе, в іншого читача викличе лише подив.

Головною ж специфікою художнього дискурсу є те, що він зображує багато інших видів дискурсу, не поділяючись на них. Тобто зображений письменником політичний дискурс все одно стає художнім, тому що не належить до реальної дійсності, а є результатом уяви автора. [4, с 234]

Проте художній дискурс не зводиться до простої взаємодії автора та читача. Певною мірою він несе у собі культурний зріз на певній стадії розвитку життя. Сучасне для автора культурне життя переломлюється через його сприйняття і передається читачеві у межах вигаданого світу, штучно створеної реальності. Таким чином, знання автора перетворюються на концепти, які потім можна використовувати для більш широкого аналізу. [4, с 234]

Проте, не варто забувати, що у разі художнього дискурсу ми маємо справу з індивідуальним сприйняттям автора, тому всі виражені в художньому тексті ідеї та знання мають умовний індивідуалізований характер. Таким чином ми бачимо, що художній дискурс є унікальним явищем і значимо відрізняється від інших видів дискурсу.

Дискурс художнього твору значно відрізняється від інших видів дискурсу — він уособлює особливий характер взаємовідносин та взаємодії між письменником і читачем, залучення культурних, естетичних та особистих знань про світ та відображення особливого ставлення до навколишньої дійсності.

Таким чином, художній дискурс є продуктивним мовним середовищем для вивчення категорії оцінки, оскільки через словесні національно-культурні уявлення та стереотипи відображається концептуально-мовна картина світу певного періоду життя суспільства, трансформована крізь призму авторського «Я». Насамперед це виявляється у мові та характеристиці персонажів. Оцінний компонент є характерною складовою художнього дискурсу. Багато в чому

завдяки жанровому, тематичному та ідеологічному різноманіттю художній текст володіє дискурсивним різноманіттям. Саме у зв'язку з цими відмінними рисами, вивчення дискурсу художнього твору становить особливий дослідницький інтерес.

### **Висновки до розділу 1**

Оцінка є універсальною категорією і сприймається як ставлення суб'єкта до об'єкту, засноване на об'єктивних властивостях останнього і ціннісних уявлення мовця про світ.

Мовна оцінка повинна вивчатися комплексно та вичерпно як категорія високого рівня абстрагування, яка належить до числа тих категорій, які задані суспільною, фізичною та психічною природою людини, що зумовлює її ставлення до інших індивідів та предметів навколишньої дійсності. Посилаючись на ґрунтовні дослідження, можемо стверджувати, що однозначного та єдиного визначення поняття оцінки й досі немає, тому ця універсальна категорія залишається актуальною для багатьох сучасних наукових розвідок.

Оцінність властива будь-якому художньому тексту і виступає засобом вираження комунікативно-прагматичного наміру автора, тобто впливу на читача. У художньому тексті переважає емоційна оцінка. Оцінність дозволяє відбити ціннісні установки, «картину світу» персонажів, цим самим виступаючи засобом створення художнього образу.

При перекладі художнього твору перекладач прагне створити еквівалентний оригіналу текст, який має на читача такий самий естетичний вплив. Для цього він вдається до використання різних перекладацьких трансформацій. Головне завдання перекладача – робити текст зрозумілим в культурі мови перекладу, зберігаючи при цьому той ореол культурної специфіки, який їх оточує.

Оскільки матеріалом мого дослідження є прозові тексти, у першому розділі я також розглянула поняття художнього дискурсу.

Художній дискурс є розумово-комунікативною взаємодією адресанта-письменника та адресата-читача, заглибленою в контекст епохи, культури, соціуму, закоріненою на ідеях, переконаннях, світоглядних орієнтирах адресанта, зорієнтованою на регулювання ідей, переконань, світоглядних орієнтирів адресата та об'єктивованою текстами художніх творів. Аналіз художнього дискурсу на ґрунті вивчення художнього твору дає доступ лише до його адресатного сегменту, оскільки читацькі інтерпретації, котрі є множинними і важко прогнозованими, залишаються поза межами такого аналізу. Провідними аспектами художнього дискурсу постають когнітивний і комунікативний, що тісно пов'язані між собою та із культурно-соціальним аспектом.

Художній дискурс є продуктивним мовним середовищем для вивчення категорії оцінки, оскільки таким чином відображається концептуально-мовна картина світу певного періоду життя суспільства через словесні національно-культурні уявлення та стереотипи.

## РОЗДІЛ 2

### ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МОВНИХ ЗАСОБІВ ВИРАЖЕННЯ ОЦІНКИ У НІМЕЦЬКОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

#### 2.1. Лексичні засоби вираження оцінки у німецькомовному художньому дискурсі

Лексичні засоби вираження оцінки у німецькомовному художньому дискурсі розглянемо на прикладі творів Ю. Герман «Rote Korallen» («Червоні корали») та Г. Бьоля «Und sagte kein einziges Wort» («І не сказав жодного слова»).

На лексичному рівні емотивно-оцінний компонент представлений головним чином емоційно-забарвленими словами. Далі кожна з вищезгаданих груп буде розглянута окремо, а також буде наведено загальні закономірності вираження оцінки у кожній групі.

Розкриваючи свій емоційно-оцінний потенціал найбільш яскраво у певному художньому контексті, зазначена лексика має конотативне забарвлення і несе додаткову інформацію для читача. Конотація не є обов'язковим компонентом значення одиниць мови. Тому найбільший інтерес представляють саме ті номінативні одиниці, які мають своєрідні «емоційні нашарування». Лексика з конотативним забарвленням націлена на те, аби викликати певний ефект у адресата. Конотація, як особливий компонент значення, що надає слову експресивну значимість, має двоїстий характер, тобто здатна вичленяти об'єкт позначення і одночасно нести інформацію про ставлення до цього суб'єкта мови, що надає двоплановість висловлюванням, які містять значення цього типу.

Дієслівні лексеми з конотативним забарвленням є результатом вторинної номінації. У процесах вторинної номінації можлива комбінація об'єктивно- та суб'єктивно-ціннісного ставлення до того, що потрапляє у сферу відбивно-пізнавальної діяльності людини: вторинна номінація здійснюється на основі аналогій, найвживаніші з яких (порівняння та метафора) засновані на

уподібненні, що передбачає можливість впровадження оцінних категорій в семантику переосмислюваного імені. Сам вибір порівнюваного дається з певною установкою – виділити у номінації позитивний чи негативний емотивний ефект. Результати дослідження мовного матеріалу показують, що якісні та якісно-оцінні дієслівні лексеми зі значенням емотивно-суб'єктивної оцінки можна виділити в різних лексикосемантичних групах:

Лексико-семантична група «поведінка суб'єкта»:

*schmatzen* = *jmdn. laut küssen* (смачно поцілувати когось);

*saufen* = *unmäßig trinken, dem Alkohol verfallen sein* (бесперестанку пити, залежати від алкоголю);

*holzen* = *ohne Sorgfalt arbeiten, roh oder regelwidrig spielen* (недбало працювати, грубо порушувати правила);

*zuschieben* = *jmdn. für etwas verantwortlich machen, etwas auf ihn abwälzen* (робити когось відповідальним за що-небудь) [60].

У цій лексико-семантичній групі розташовуються також тропоморфні дієслівні лексеми, наприклад:

*bocken* = *trotzig, störrisch sein* (бути впертим);

*ochsen* = *etwas tüchtig erlernen* (щось вивчати з великою старанністю);

*schweinigen* = *Schmutz machen, etwas verunreinigen, unanständige Witze erzählen* (щось забруднити брудом, розповідати непристойні анекдоти);

*sich durchschlängeln* = *sich geschickt, gewandt durch etwas hindurchwinden, Schwierigkeiten geschickt umgehen* (вміло справлятися із труднощами) [60].

Лексико-семантична група «фізичні дії суб'єкта»: *würgen* = *mit Anstrengung arbeiten* (працювати з великою фізичною напругою);

*qualmen* = *viel, häufig rauchen* (багато й часто курити);

*abschlachten* = *grausam oder in Massen töten* (зазнавати жорстокого та масового знищення);

*aussaugen* = *rücksichtslos ausnutzen* (нещадно використовувати);

*beackern* = *gründlich durcharbeiten, genau bearbeiten* (грунтовно опрацювати);



*absäbeln* = *unsachgemäß, ungeschickt abschneiden* (не міряючи, недбало відрізати) [60].

Лексико-семантична група «фізичний та емоційний стан суб'єкта»:

*sich krümmen* = *so heftig lachen*; *sich schlauchen* = *körperlich sehr anstrengen* (дуже сильно фізично напружуватись);

*brennen* = *leidenschaftlich erregt sein* (перебувати у великому емоційному збудженні);

*auftauen* = *zutraulich, mitteilksam werden* (ставати довірливим, поступливим);

*durchhängen* = *abgespannt, erschöpft sein, niedergeschlagen sein* (бути пригніченим) [60].

Лексико-семантична група «рух»:

*schießen* = *schnell laufen, fahren, fliegen*; *kriechen* = *sich sehr langsam fortbewegen* (дуже повільно пересуватися);

*losschießen* = *plötzlich zu laufen beginnen* (раптово побігти);

*durchrauschen* = *sich auffallend oder hochmütig durch einen Raum bewegen* (зухвало і гордо йти по приміщенню);

*verduften* = *heimlich, unauffällig sich entfernen* (непомітно піти) [60].

У межах даної лексико-семантичної групи є тропоморфні дієслівні лексеми з емотивно-суб'єктивною оцінкою, наприклад:

*schlange bewegen, inwindungen verlaufen* (пересуватися як змія);

*krebsen* = *mühsam klettern oder kriechen* (насилу дертися або повзти);

*wieseln* = *sich (wie ein Wiesel) eilig bewegen* (дуже швидко пересуватися).

[60].

Лексико-семантична група «Звукові дії»:

*flöten* = *mit süßer Stimme sprechen* (розмовляти солодко);

*losdonnern* = *laut zu schimpfen beginnen* (гучно лаятися);

*anfahen* = *heftig und unfreundlich anreden* (різко, недружелюбно звернутися до будь-кого) [60].

У конотативному забарвленні деяких дієслівних лексем є звуко-символічний елемент:

*grunzen* = *rauhe Kehllaute ausstoßen (wie das Schwein)* (виробляти грубі гортанні звуки як свиня);

*bellen* = *heftig und hart, trocken husten* (сильно голосно кашляти);

*fauchen* = *wütend herausstoßen, beißend schimpfen* (гнівню вигукувати, шипіти як кішка);

*quaken* = *viel und unnütz, töricht oder oberflächlich reden* (багато і марно чи поверхово говорити) [60].

Лексико-семантична група «зорове сприйняття»:

*begaffen* = *dumm und aufdringlich ansehen, neugierig bestaunen* (набридливо оглядати будь-кого, з цікавістю оглядати будь-кого) [60].

Дієслівні лексеми якісної та якісно-оцінної ознаки зі значенням емотивно-суб'єктивної оцінки найбільш повно розкриваються в контекстному оточенні, коли безпосередньо сам контекст художнього твору створює умови для характеризуючої функції дієслівних лексем, спрямованої на дію або на суб'єкт, або об'єкт дії, наприклад:

(32) *Ich sah Dora an, und sofort schmolz ihr steinernes Gesicht in einem Lächeln dahin* (SW, URL). – *Я глянув на Дору, і її кам'яне обличчя одразу ж розтануло в посмішці.* (ІЖС, URL).

(33) *Du glaubst gar nicht, wie du dich an Langeweile besaufen kannst, du liegst nachher im Bett, es dreht sich dir alles vor den Augen* (SW, URL). – *Ти навіть не повіриш, як ти можеш впиватись нудьгою; ти лежиш у ліжку і все крутишся перед твоїми очима* (ІЖС, URL).

(35) *Aber all dies ging nur, solange die Kraft von Europa hier in mir noch lebte: dann trocknete ich ein* (SW, URL). – *Але все це ще тривало, поки сила з Європи жила в мені: потім я спустошувався.* (ІЖС, URL).

(34) *Es war ein Befehl, und ich Schwächling bebte in Bewunderung vor der dämonischen Herrlichkeit ihres Willens* (SW, URL) – *Це був наказ, і я,слабак, тремтів у подиві від демонічного панування її волі* (SW, URL).

(36) *Und nun sieht sie im Fenster neben sich das Gesicht ihres Jungen, der den Chauffeur mit dem Bettsack abgefertigt hat, und er strahlt sie selig und selbstvergessen*

*an* (SW, URL). – *І тут у вікно поруч із собою вона бачить обличчя свого парубка, який передав шоферові матрац і який сяє і дивиться на неї блаженно та самозабутньо* (ІЖС, URL).

(37) *Der Zug schleppte sich über eine Weiche und hielt lange Zeit* (SW, URL). – *Потяг тягся по стрілочному переїзду та зупинявся на тривалий час* (ІЖС, URL).

Діапазон мовних засобів, які використовує Ю. Герман для вираження емоційної оцінки, досить широкий. Емоційна оцінка виражається автором стосовно персонажів, предметів, подій.

Найбільш широко емоційно-оцінні засоби представлені на лексичному рівні, що пояснюється різноманітністю лексичних засобів, здатних висловити емоційну оцінку у німецькій мові. Відповідно до морфологічного критерію приналежності лексичної одиниці до тієї чи іншої частини мови, відібрані приклади були підрозділені на такі групи: емоційно-оцінні іменники, емоційно-оцінні прикметники, емоційно-оцінні дієслова та емоційно-оцінні прислівники.

До найчисельнішої групи лексичних засобів, що виражають емоційну оцінку, належать прикметники, в семантиці яких лежить оцінка. У відібраній групі спостерігається така тенденція: більшість емоційно-оцінних прикметників використовується для характеристики автором персонажів, їх зовнішності та внутрішнього стану.

Наприклад, при описі зовнішності прабабусі автором багаторазово використовується емоційно-оцінний прикметник «schön»:

(38) *Meine Urgroßmutter war schön* (HS, URL). – *Моя прабабуся була гарною* (ЧК, URL).

Даючи оцінку зовнішності прабабусі оповідача з погляду інших чоловіків, автор використовує ступінь порівняння прикметника «*zart - zartest*»:

(39) *Du zarteste aller Birken* (HS, URL) – *Ти ніжніший за всі берізки* (ЧК, URL).

Обидва прикметники є прикладами вираження позитивної емоційної оцінки. При описі внутрішнього стану персонажа прабабусі часто вживається прикметник *müde*, що несе негативну оцінку, про що свідчать такі приклади:

(40) *Sie ließ das Zimmer zurücktauchen y Dämmerlicht ma legte sich müde auf eines der Sofas* (HS, URL) – Вона засувала штори, дозволяючи кімнаті поринути в сутінки, і втомлена лягла на один із диванів (ЧК, URL).

Попередні приклади доводять те, що автор оцінює стан даного персонажа з негативного боку. Прабабуся почувається втомленою в Росії, хоче повернутися на свою батьківщину. У другому випадку її втома простежується й у її діях.

Наведемо ще один приклад, який показує оцінку автора щодо морального стану персонажа прабабусі.

(41) *Meine Urgroßmutter sank erschöpft in einen der weichen Sessel und legte die kalten Hände an den Samowar* (HS, URL). – Моя прабабуся потопала в одному з м'яких крісел, спустошена, і гріла свої холодні руки на самоварі (ЧК, URL).

Прикметник *erschöpft* перекладається як *стомлений, знесилений, виснажений, закінчується, вичерпаний, спустошений*. Тобто цей прикметник несе більшу негативну оцінку, ніж прикметник *müde*.

До прикладів, що ілюструють негативну емоційну оцінку, можна віднести також наступні:

(42) *Mein Geliebter war traurig* (HS, URL). – Мій коханий був сумним (ЧК, URL).

Об'єктом оцінки в цих прикладах є коханий оповідача. Вживання прикметників, які мають негативні оцінки, при характеристиці персонажа пов'язане з тим, що його батьки потонули в морі під час літньої бурі. Ця подія призвела до депресивного стану: він сумний, холодний, не хоче ні з ким говорити, за винятком свого психотерапевта.

Важливе місце серед лексичних засобів, що містять оцінний компонент, займають іменники. Емоційно-оцінні іменники в більшості випадків автор використовує для характеристики героїв твору.

Розглянемо такі приклади:

(43) *Es blieb nicht aus, daß diese von der Deutschen horten, der Schönen, Blassen mit dem hellen Haar, die dort oben im Malyj-Prospekt wohnen sollte, fast immer allein und in Zimmern, so dunkel, weich und das Meer* (HS, URL). – *Не змусило себе чекати те, що вони почули про гарну, бліду німкеню зі світлим волоссям, яка, мабуть, жила в кінці Малого проспекту, і майже завжди була одна в кімнатах, таких темних, м'яких і прохолодних, як море* (ЧК, URL).

(44) *Und sie betrachteten meine Urgroßmutter, und meine Urgroßmutter verschmolz mit dem Dämmerlicht zu etwas Traurigem, Schönem, Fremdem* (HS, URL). – *Вони не зводили очей з моєї прабабусі, а моя прабабуся зливалася з сутінковим світлом у щось сумне, гарне, чуже* (ЧК, URL).

Наведені приклади використання оцінних іменників містять у собі позитивну емоційну оцінку. Перші два випадки відбивають ставлення автора до персонажа прабабусі. У решті двох випадків виражається ставлення до зовнішності прабабусі з погляду вчених та художників, які були частими відвідувачами її будинку.

Як приклад іменника, що несе в собі негативну емоційну оцінку, можна навести наступний уривок:

(45)... *ich dachte, das ist eine Lüge, ich interessiere mich ausschließlich für mich selbst, und ist es das? daß da nämlich gar nichts ist? nur die Müdigkeit und die leeren, stillen Tage, ein Leben wie das der Fische unter Wasser und ein Lachen ohne Grund?* (HS, URL) – *... я подумала, що це – брехня, я цікавлюся виключно собою, але що тоді? Тобто, зовсім нічого? Тільки втома та порожні тихі дні, життя як у риби під водою, сміх без причини?* (ЧК, URL).

Цей уривок є прикладом внутрішнього монологу оповідача, у якому він дає оцінку свого життя. Вона зізнається собі в брехні, розуміє, що їй цікава тільки вона сама, життя її наповнене втомою та порожнечою.

За допомогою дієслів виражається оцінка дій персонажів, які можуть бути охарактеризовані з позитивної чи негативної сторони. Прикладами негативних оцінних дієслів є дієслова *drohen, festalten, ziehen, beissen, kratzen*. Проаналізуємо випадки їх вживання:

(76) *Mein Geliebter drohte, mich zu verlassen, er hielt mich fest und zog an meinen Haaren, er biß mich in die Hand und kratzte, ein Wind ging durchs Zimmer, e Totenglöckchen auf dem Friedhof läuteten wie rasend, und die Staubflocken trieben hinaus wie Seifenblasen* (HS, URL). – *Мій коханий погрожував мене кинути, він схопив мене і почав смикати за волосся, він кусав мою руку і дряпався, в кімнаті повіяв вітер, вікна відчинилися, дзвони на цвинтарі шалено задзвонили, згустки пилу полетіли на вулицю, як мильні бульбашки* (ЧК, URL).

Коханий оповідача, який постійно мовчить і лежить, нічого не роблячи, вступає в емоційну розмову після того, як вона повідомляє про свій намір піти до його психотерапевта. Ця новина розлючує його, що показано дієсловами, які містять у собі негативну оцінку.

Слід зазначити, що в тексті є і дієслова, що виражають позитивну оцінку. Наприклад, дієслово *lächeln* та його похідні *anlächeln, zurücklächeln*. Найчастіше за допомогою цих дієслів автором дається позитивна оцінка персонажа прабабусі, що простежується у наступних реченнях:

(77) *Sie ließ sich lieben, sie sang am Abend vor dem Einschlafen das Lied von der Blomeschen Wildnis vor sich hin, und wenn play Liebhaber sie fragend ansahen, dann lächelte sie und schwieg* (HS, URL) – *Вона дозволяла себе любити, увечері, перед тим, як заснути, вона співала про себе пісню про Бломешенську пустку, а коли її коханці запитливо дивилися на неї, вона посміхалася і мовчала* (ЧК, URL).

(78) *Meine Urgroßmutter faltete die Hände im Schoß und lächelte zurück* (HS, URL). – *Прабабуся складала руки на колінах і посміхалася у відповідь* (ЧК, URL).

Звернемося до прислівників. Частими у вживанні є прислівники *sehr* і *so*, які вживаються разом з іншими частинами мови та посилюють ту чи іншу оцінку, відповідно є емоційною оцінкою.

(79) *Sie schloß sehr lange die Augen* (HS, URL). – *Вона дуже довго заплющувала очі* (ЧК, URL).

(80) *Ihre Haut war sehr weiß* (HS, URL). – *Її шкіра була дуже білою* (ЧК, URL).

(81) *Die Vergangenheit war so dicht mit mir verwoben, daß sie mir manchmal wie mein eigenes Leben erschien* (HS, URL). – *Минуле так сплелося зі мною, що іноді здавалося моїм власним життям* (ЧК, URL).

(82) *Mein Geliebter richtete sich auf, er atmete so heftig ein, daß einige Staubflocken in einem kleinen Strom in seinem aufgerissenen Mund verschwanden* (HS, URL). – *Мій коханий підвівся, він дихав так сильно, що перед його зяючим ротом почалася пилова буря* (ЧК, URL).

Таким чином, при вираженні авторами емоційної оцінки досліджуваних творів використовуються такі лексичні засоби, як прикметники, іменники, дієслова та прислівники. Позитивна та негативна емоційна оцінка в лексичних одиницях здебільшого обумовлена їх семантикою, проте лексеми, що містять у своїй семантиці позитивну або негативну оцінку, в деяких випадках отримують протилежну оцінку відповідно до контексту. Відповідно до морфологічного критерію приналежності лексичної одиниці до тієї чи іншої частини мови, відібрані приклади були підрозділені на такі групи: емоційно-оцінні іменники, емоційно-оцінні прикметники, емоційно-оцінні дієслова та емоційно-оцінні прислівники. До найчисельнішої групи лексичних засобів, що виражають емоційну оцінку, належать прикметники, в семантиці яких лежить оцінка.

## **2.2. Граматичні засоби вираження оцінки у німецькомовному художньому дискурсі**

Граматичні засоби вираження оцінки у німецькомовному художньому дискурсі розглянемо також на прикладі творів Ю. Герман «Rote Korallen» («Червоні корали») та Г. Бьоля «Und sagte kein einziges Wort» («І не сказав жодного слова»).

Засоби вираження емоцій та оцінки можуть бути представлені і на рівні синтаксису. У порівнянні з лексичними засобами, що містять емоційну оцінку у своїй семантиці, експресивні синтаксичні засоби виступають як допоміжний елемент при передачі оцінки. Необхідно підкреслити, що експресивний

синтаксис значною мірою призначений для вираження емоції. Проте, як було зазначено раніше, категорія емоційності представляється як невід'ємна частина категорії оцінки. Емоції, виражені за допомогою синтаксичних засобів, містять у собі позитивну або негативну оцінку. До використовуваних автором синтаксичних прийомів слід віднести синтаксичний повтор, синтаксичний паралелізм, риторичне питання, анафору.

У творі одну з найважливіших ролей відіграє синтаксичний повтор. Звернемося до уривків, у яких зустрічається цей синтаксичний прийом.

(82) *Mein Urgroßvater versprach, bald zurückzukommen, bald mit ihr zurückzukehren nach Deutschland* (HS, URL). – *Мій прадід обіцяв скоро приїхати, скоро повернутися з нею до Німеччини* (ЧК, URL).

(83) *Er schrieb zurück, er käme bald* (HS, URL). – *Він відповідав, що незабаром повернеться* (ЧК, URL).

Наведені приклади ілюструють випадки вживання повтору слів. Прадід оповідача оцінюється з негативного боку. Оцінне ставлення показує прислівник *bald*, який у своїй семантиці містить позитивну оцінку, проте в тексті отримує негативну оцінку, оскільки прадідусь про свою обіцянку повернутися пише в кожному своєму листі, а приїжджає лише через три роки.

Дослівний синтаксичний повтор часто використовується також при описі коханого оповідача.

(84) *Mein Geliebter war zehn Jahre älter als ich, und er war wie ein Fisch. Er hatte fischgraue Augen und eine fischgraue Haut, er war wie ein toter Fisch* (HS, URL). – *Мій коханий був старший за мене на 10 років, і він був як риба. У нього були сірі як у риби очі та сіра як у риби шкіра* (ЧК, URL).

Цей уривок передає емоційну оцінку стосовно персонажа з позиції оповідача. Персонаж порівнюється з рибою, а його очі та шкіра такого ж сірого кольору, як риба. Він такий же мовчазний, як риба, і життя його таке ж монотонне, як життя риби.

Для одного з яскравих прикладів застосування синтаксичного повтору є наступний уривок.



(85) *Ich interessiere mich nicht für mich selbst* (HS, URL). – Я не цікавий самому собі (ЧК, URL).

Цей уривок повторюється у тексті 5 разів. Як вже було помічено раніше, після смерті своїх батьків персонаж коханого оповідача втрачає сенс життя, нічим не цікавиться, навіть сам собі стає нецікавим, таким чином уривок ілюструє приклад вираження негативної емоційної оцінки.

До прикладів синтаксичного повтору слід віднести і такі:

(86) *Ich will sie nicht hören* (HS, URL). – Я не хочу її чути (ЧК, URL).

(87) *Und er wollte nichts hören...* (HS, URL). – І не хотів нічого чути (ЧК, URL).

(88) *... und mein Geliebter antwortete rätselhaft, die Geschichten seien vorbei, er wolle sie nicht hören, und überhaupt solle ix meine eigene Geschichte nicht mit anderen Geschichten verwechseln* (HS, URL). – ... і мій коханий відповів загадково, що не варто говорити про історії, він не хоче їх слухати, і взагалі, я не маю змішувати свою власну історію з іншими історіями (ЧК, URL).

Головна героїня кілька разів намагається розповісти своєму коханому історію про прабабусю та її кораловий браслет, але щоразу отримує від нього відповідь, що він не хоче чути цю історію. У першому випадку негативна відповідь полягає у прямій мові персонажа коханого і дієслово *wollen* вжито в теперішньому часі (Präsens) – *will*, у другому випадку – у непрямій мові, дієслово стоїть у минулому часі (Präteritum) – *wollte*, у третьому випадку – пряма мова персонажа виражається за допомогою умовного способу (Konjunktiv I) – *wolle*. Тим самим можна говорити про частковий синтаксичний повтор, в якому повторюється частина *nicht (nichts) hören*.

Експресивний синтаксис у творі Ю. Германа представлений також таким синтаксичним прийомом, як синтаксичний паралелізм. Прикладами цього прийому виступають такі уривки.

(40) *Sie ließ das Zimmer zurücktauchen in Dämmerlicht i legte sich müde auf instruments der Sofas, sie sagte: «Blomesche Wildnis, Blomesche Wildnis», es klang wie ein Kinderlied, es klang wie ein* (HS, URL). – Вона лягала втомлена на диван і

повторювала: «Бломешенська пустка, Бломешенська пустка», це звучало, як дитяча пісенька, як колискова, звучало красиво (ЧК, URL).

У цьому уривку спостерігаємо анафоричний синтаксичний повтор, який є засобом посилення позитивної емоційної оцінки. Персонаж прабабусі з ностальгією згадує часи, проведені в Бломішенській пустці, вона співає пісню, яка звучить красиво, як дитяча колискова пісня.

Наведемо приклади синтаксичного паралелізму, який надає додаткової експресії при вираженні негативної емоційної оцінки.

(46) *Ich betrachtete meinen Geliebten, mein Geliebter betrachtete seinen Körper, as wäre er schon tot, manchmal liebten wir uns feindselig, und its biß ihn in seinen salzigen Mund* (HS, URL). – Я розглядала свого коханого, мій коханий розглядав своє тіло, так, ніби він уже був мертвим, іноді ми з ворожістю кохалися, я кусала його солоні губи (ЧК, URL).

(47) *Ich hatte das Gefühl, als sei ich dünn und mager, obgleich ich das nicht war, ich konnte so tun, als sei ich nicht ich selbst* (HS, URL). – Я відчувала себе худю, худю, хоча я такою не була, але я ніби була не собою (ЧК, URL).

Ці уривки ілюструють однотонні, тихі, порожні дні у житті головної героїні та її коханого. У першому випадку кохані відчужені один від одного, кожен займається своєю справою. У другому випадку бачимо те, як оцінює себе головна героїня, перебуваючи поряд зі своїм коханим. Самооцінка свого стану, своєї поведінки представлена в даному прикладі з негативного боку.

Синтаксичний паралелізм спостерігається також у наступному прикладі:

(89) *Ich dachte an Nikolaij Sergejewitsch, ich dachte, hätte er meiner Urgroßmutter die roten Korallen nicht geschenkt, hätte er meinen Urgroßvater nicht mitten ins Herz geschossen. Ich dachte an den buckligen, krummen Isaak Baruw, ich dachte, hätte er Rußland nicht verlassen, hätte meine Urgroßmutter nicht seinetwegen den Zug angehalten. Ich dachte an meinen Geliebten, den Fisch, ich dachte, hätte er nicht immer geschwiegen, müßte ich jetzt nicht unter dem Schreibtisch eines Therapeuten herumkriechen...* (HS, URL). – Я думала про Миколу Сергійовича, я думала, що я хотів, не подарував не вистрілив би він тоді моєму прадіду прямо

в серці. Я думала про горбатого, кривого Ісаака Бару, не затримала б моя прабабуся поїзд, не покинув би він Росію. Я думала про свого коханого, про рибу, я думала, чи не мовчав би він увесь час, не повзала б я тепер під столом якогось терапевта... (ЧК, URL).

У цьому уривку всі речення починаються зі слів: *Ich dachte*, що вказує також на синтаксичний прийом анафори. Речення складні, у складі є паралельні конструкції: *ich dachte, hätte er., hätte er...* Замість *hätte er* використовується *hätte meine Urgroßmutter*.

У цьому уривку наводиться внутрішній монолог головної героїні, яка є також оповідачем. Оповідач розмірковує про те, чого могло б не статися, якби Микола Сергійович (шанувальник прабабусі) не подарував би їй браслет із червоних коралів.

Одним із синтаксичних прийомів, що служить передачі оцінки, є риторичне питання. Риторичні питання, які потребують відповіді, висловлюють емоції героїв оповідання стосовно подій, іншим героям твори.

Розглянемо такі приклади:

(48) *Ist das die Geschichte, die ich erzählen will? Ich bin nicht sicher. Nicht wirklich sicher* (HS, URL). – Це історія, яку я хочу розповісти? Я не впевнена. Я справді не впевнена (ЧК, URL).

(49) *Aber wo war meine Geschichte ohne meine Urgroßmutter? Ich wußte es nicht* (HS, URL). – Але де була моя історія без моєї бабусі? Я не знала цього (ЧК, URL).

(90) *Ich atmete ein, ich hob die Hände und ließ sie wieder sinken, ich wollte sagen, ich interessiere mich nicht für mich selbst, ich dachte, das ist eine Lüge, ich interessiere mich ausschließlich für mich selbst, und ist es das? daß da nämlich gar nichts ist? nur die Müdigkeit und die leeren, stillen Tage, ein Leben wie das der Fische unter Wasser und ein Lachen ohne Grund?* (HS, URL). – Я зітхнула, я підняла руки і знову їх опустила, я хотіла сказати, що я не цікавлюся собою, я подумала, що це - брехня, я цікавлюся виключно собою, але що ж тоді? Тобто, зовсім нічого? Тільки втома та порожні тихі дні, життя як у риби під водою, сміх без причини? (ЧК, URL).

Наведені приклади є уривками внутрішніх монологів оповідача. Перший уривок ілюструє, що героїня не розуміє, чи слід розповідати історію свого життя. У другому прикладі бачимо, що вона пов'язує історію свого життя з історією життя своєї прабабусі. Вона не може уявити своє існування без коралового браслета, подарованого їй прабабусею. Цей браслет зберігає в собі життя прабабусі, є сполучною ланкою в житті прабабусі оповідача і прадіда її коханого, в житті оповідача і її коханого.

Усі приклади включають, з одного боку, негативну емоційну оцінність, з іншого боку, позитивну оцінність. Ми спостерігаємо можливість подвійного трактування, оскільки відповіді ці питання ні позитивні, ні негативні. Приклади є уривком міркування головної героїні про своє життя. У цьому уривку ілюструється приклад негативної емоційної оцінки, що виражена з допомогою лексичних одиниць: *die Müdigkeit, die leeren, stillen Tage*; стилістичного прийому порівняння: *ein Leben wie die Fische unter Wasser*. Синтаксичний прийом риторичного питання своєю чергою посилює негативну оцінку.

Синтаксичні засоби при передачі емоційної оцінки виконують у тексті твору допоміжну функцію, є засобом посилення тієї чи іншої емоційної оцінки. Серед синтаксичних прийомів виділяються синтаксичний повтор, синтаксичний паралелізм з елементами анафори та риторичне питання. У ході аналізу синтаксичних засобів передачі емоційної оцінки було зазначено, що авторами творів використовується достатня кількість стилістичних прийомів, за допомогою яких виражена та чи інша емоційна оцінка

### **2.3. Стилістичні засоби вираження оцінки у німецькомовному художньому дискурсі**

У рамках даної дослідницької роботи було проведено аналіз категорій оцінки на прикладі твору Г. Бьоля «Und sagte kein einziges Wort» («І не сказав жодного слова»).

У лінгвістиці прийнято вважати, що коннотативна семантика – це семантика антропометричного ставлення до дійсності, що надає їй суб'єктивно-

орієнтованого характеру. Конотація – необов'язковий компонент значення мовних одиниць, але дозволяє висловлювати ставлення суб'єкта до світу семантично і «матеріально» економно.

Найбільш продуктивним способом створення оцінного забарвлення слів і виразів є асоціативно-образне переосмислення значень, в основі якого лежать тропи, а серед них чільна роль належить, як зазначалося, метафорі. Функціонування метафори відбувається за законом аналогії, який Аристотель ще формулював як форму єдності речей «за співвідношенням» або за пропорцією. Таким чином, відбувається синтез: поняття, що формується, не просто порівнюється з уявленням, що дає привід для розсуду подібності, але констатується як новий інформаційний об'єкт, що вбирає в себе властивості, характерні для нового знання і для знання про подібне, що послужило основою для аналогії, тобто для висновку про те, що якщо деякі риси двох об'єктів подібні, то, ймовірно, що інші деякі риси в пізнаваному об'єкті можуть збігатися в чомусь з пізнаним [2, с. 147].

Метафора використовує подібність з метою створення експресивного ефекту, розрахованого, однак, не тільки і не стільки на образне сприйняття об'єкта, скільки на його оцінку, оскільки традиційно вичленовані експресивно забарвлені значення слів і виразів несуть у собі сигнали, що визначаються в діапазоні схвалення/несхвалення при домінації у ньому суб'єктивно-емотивного спектру, наприклад:

(22) *Wie ein Vulkan in Höchster Raserei spien die Tunnelmündungen Tag und Nacht Gestein aus* (SW, URL). – *Як вулкан тунельні лабіринти в божевільному поспіху випльовували день і ніч каміння* (ІЖС, URL).

(23) *Da schluchzte sie plötzlich wild und schrecklich wie ein Tier* (SW, URL). – *Несподівано вона схлинула дико і страшно, як звір* (ІЖС, URL).

(24) *Arzt zu sein und nichts zu wissen, nichts, nichts, nichts... nur dazusitzen und irgendein Gebet zu stammeln wie ein Hutzelweib in der Kirche* (SW, URL). – *Бути лікарем і нічого не знати ... тільки сидіти і бурмотати якусь молитву як зморщена старенька в церкві...* (ІЖС, URL).

У багатьох випадках внутрішня форма, що співвідносить нове значення з екстенсіоналом метафори, є прозорою для сприйняття, оскільки вона порушує звичайні для даного мовного колективу асоціативно-подібні уявлення. Цілком очевидно, що не завжди внутрішня форма пов'язана з експресивністю. Її експресивність чи нейтральність залежить від використання тропа (і метафори, зокрема) в індикативній (власне називній), когнітивній, образній чи евалюативній функціях.

Іноді ми маємо справу зі створенням експресивного забарвлення тексту виключно за рахунок метафори, в основі якої лежить асоціативна образність – повсякденне уявлення про властивості тварин, названих словом його первинної номінативної функції, що зв'язується та переноситься на властивості осіб, які називають цим же ім'ям у його вторинній номінативності.

Як показують приклади з німецької художньої літератури, вторинну номінативну функцію можуть мати дієслівні лексеми, що позначають різні властивості тварин і переносять ці властивості на людину або абстрактне ім'я, наприклад:

(25) *ihr...ich sagte ihr* (SW, URL). – *І раптом мене вкусила думка як рептилія, і я сказав їй... і я сказав їй...* (ІЖС, URL).

(26) *Die Dame ein "Schschsch", Pinneberg denkt sich, Schlangen zwischen so* (SW, URL). – *Дама виштовхнула якийсь звук, щось невизначене, на кшталт «Шшшш», Піннеберг подумав, змії так шиплять* (ІЖС, URL).

(27) *Mein verpfushtes Leben kann mir keinen mehr zusammenflicken... ich habe eben umsonst der verherrlichen holländischen Regierung gedient... die Pension ist futsch, ich komme als armer Hund nach Europa zurück... ein Hund, der hinter einem Sarg herwinsel* (SW, URL). – *Моє розбите життя мені більше ніхто не склеїть... даремно я служив високоповажному голландському уряду... пенсія моя зникла, я повертаюся як бідний собака в Європу... собака, який повискує за труною...* (ІЖС, URL).

(28) *Stöhnend und knirschend wie , wanderte er vorwärts, und zuweilen wollte er zusammenbrechen unter der ungeheuren Last seines ungeheuren Schmerzes* (SW,

URL). – *Стогнувши і кречучи як поранений звір, він просувався вперед, часом він хотів зламатися під жахливим тягарем свого жахливого болю* (ІЖС, URL).

У основі метафоричного порівняння лежить асоціативно-образне уявлення. Воно має мотивуючу роль формуванні конотації як комплексного експресивного сигналу. Внутрішню форму метафори розглядають як *tertium comparationis*. Дієслівні лексеми з якісними чи якісно оцінними компонентами, що входять у метафоричне порівняння, характеризують суб'єкт, описуючи його фізичний чи емоційний стан, поведінку, різні дії.

Суб'єкт, що отримує якісно-оцінну характеристику, може бути виражений:

– живою істотою:

(29) *Wie hundert Ameisen einen Strohhalm schleppen, so schleppen hundert keuchende Manner mit eingeknickten Knien die mächtigen, dreißig Meter langen Schienen* (SW, URL). – *Як сотня мурах тягнуть соломинку, так сотня кречків чоловіків із зігнутими колінами тягнуть величезні, тридцятиметрові рейки, які зміцнюються на шпалах* (ІЖС, URL).

– частиною тіла, що належить людині:

(30) *Die Hände, dieselben Hände, die ich noch nachmittags im heiligsten Eid an das Holz des Kirchengestühls verklammert gesehen, 's krallten jetzt wieder gekrümmt im Geld herum, wie wollüstige* (SW, URL). – *Руки, ці самі руки, які я ще вранці бачив притиснутими у святій молитві до дерева церковної лави, вони встромилися зараз скрюченими кігтями в гроші як ненаситні вампіри* (руки, дії рук характеризують людину) (ІЖС, URL);

– неживим предметом:

(31) *Die Allanschen Bohrer, die den Berg perforierten, setzten mit einem klirrenden Schrillen ein, der Berg schrie wie tausend Kinder auf einmal в Todesangst, er lachte wie ein Heer Irrsinniger, er große Wasserfälle* (SW, URL). – *Бури Аллана, які свердлили гору, поринули в неї з дзвінком пронизливим звуком, гора закричала як тисяча дітей одночасно у смертельному страху, вона засміялася як армія навіжених, вона марила як лазарет гарячкових хворих, і, нарешті, вона*

загриміла як могутні водоспади (ІЖС, URL). Гори порівнюються з діями людини або водоспаду, надають експресивну оцінку даному контексту.

Для кожної мови характерні свої особливі емоційно-оцінні мовні засоби. У лінгвістичних дослідженнях на матеріалах німецької мови вираження значень якісної та емоційно-оцінної ознак описується або в межах одного лексико-граматичного розряду якісних прикметників, або за допомогою об'єднання різнорівневих засобів, які включають польовий підхід у дослідженні цих значень [18, с.45].

Семантика якісної та оцінної ознак пов'язується, перш за все, з суб'єктом або його діями. Це логічно обумовлюється антропонімічною концепцією мови, творцем та носієм якої є людина. Домінантою для вираження якісно-оцінної семантики є якісні прикметники, оскільки вони є спеціалізованим розрядом цієї частини мови щодо реалізації категоріальної семантики якісно-оцінної ознаки. Якісні прикметники поділяються на емпірійні та раціональні [20, с. 17].

Емпірійні прикметники позначають безпосередньо сприймання органами чуттів якості та ознаки. Раціональні прикметники позначають абстрактні ознаки, що не сприймаються безпосередньо органами чуттів. Зазначені прикметники актуалізують свої системні значення в мінімальних двочленних синтагмах, у поєднаннях з іменниками, при яких вони виступають як визначення або як предикатив у складі іменного присудка. Емпірійні прикметники, вживаючись у прямому значенні, поєднуються з іменами осіб і іменниками, що позначають частини тіла та органи людини, і виражають значення тільки зовнішніх фізичних, а й якісних та оцінних ознак людини: *ein kleines Kind* (маленька дитина), *ein großer Mensch* (висока людина), *ein blondes Mädchen* (світловолоса дівчина) (SW, URL).

Раціональні прикметники у поєднанні із зазначеними типами іменників та з непрямыми значеннями антропонімів реалізують значення внутрішніх психічних якісних ознак: *frecher Kerl* (нахабний хлопець), *grober Junge* (грубий молодик), *dummer Knabe* (дурний парубок), *edler Charakter* (благородний характер), *träumerische Natur* (мрійлива натура) (SW, URL).



Однак транспозиція деяких емпірійних прикметників окремих груп (прикметників, що позначають якісні ознаки трьох вимірювань; якісні ознаки, що сприймаються на слух, смак, дотик та декількома органами почуттів одночасно) у відповідному контексті сприяє придбанню ними переносних значень. Набуваючи переносного значення, ці прикметники у поєднанні з іменами осіб або непрямими виразниками антропонімів можуть реалізувати семи внутрішніх якісно-оцінних ознак людини: *stiller Mensch* – *тиха людина*, *schwere Junge* – *складний юнак*, *kleiner Mann* – *маленька людина*, *kühle Dame* – *холодна дама* (SW, URL).

Зміни, що відбуваються в семантичній структурі емпірійних прикметників, ведуть до збагачення їхнього семантичного потенціалу та сполучувальних можливостей. Розмежування у сфері семантичних значимостей в емпірійних і раціональних прикметників переноситься у план синтагматичних зв'язків. Процес актуалізації семантики більшості прикметників відбувається як в атрибутивній, так і в предикативній синтаксичній позиції у поєднанні з іменниками антропонімічної сфери, де реалізуються смислові відносини «зовнішня якісна ознака – суб'єкт», «внутрішня якісна ознака – суб'єкт», «суб'єкт – якісний стан».

Серед ядерних конститuentів поля якісних ознак розташовується також група якісно-відносних прикметників німецької мови.

Як і домінанті, їм притаманні аналогічні семантико-функціональні особливості у складі речення щодо іменників антропонімічної сфери. Усі якісно-відносні прикметники німецької можна умовно розділити на дві групи. До першої групи належать якісно-відносні прикметники, які мають лише якісне значення: *ehrlich* – *чесний*, *freundlich* – *привітний*, *listig* – *хитрий*, *fleißig* – *старанний* [60].

Друга група охоплює прикметники, вживані як і прямому, і переносному значенні. У прямому значенні вони функціонують як відносні, а в переносному значенні як якісні, тобто є якісно-відносними прикметниками: *väterliches Haus*

(*батьківський дім*) – *väterliche Sorgen* (*батьківські турботи*); *goldener Ring* (*золота каблучка*) – *goldenes Herz* (*золоте серце*) (SW, URL).

У результаті аналізу прикладів із художніх творів німецьких авторів вдалося встановити, що більшість якісно-відносних прикметників використовується найчастіше для опису внутрішніх оцінних ознак дійових осіб [37, с.18].

Великий інтерес являють собою дієслівні лексеми німецької мови, що включають у свою лексико-семантичну структуру семи якості та оцінки та відносяться до периферійних засобів для вираження зазначеної семантики. У сучасній лінгвістиці існує точка зору, згідно з якою дієслово і прислівник слід розглядати як семантичну єдність, що складається з двох елементів [8, с. 132]. Саме таке розуміння дієслова та його ознаки дозволяє проаналізувати такі оцінні предикати, як *stolzieren* – *з гордістю крокувати*, *stampfen* – *важко ступати*, *rennen* – *мчати*, *kriechen* – *повзти*, *schreien* – *кричати*, *flüstern* – *шепотіти* [60], де дії та їх оцінні ознаки, що показують спосіб дії, виражені нерозчленовано і відповідні компоненти виявляються шляхом аналізу внутрішньої форми в цілому. Якісна та оцінна характеристики предмета, дії чи стану у тій чи іншій формі набувають вираження у всіх мовах.

У багатьох флективних мовах якісні та якісно-оцінні ознаки предметів виражаються за допомогою прикметників як засобу передачі даного змісту, як зазначалося вище. У той самий час дієслівним лексемам також властива якісна чи якісно оцінна ознакність дії, процесу, стану. Але якщо для прикметників значення якісної ознаки предмета є узагальненим категоріальним граматичним значенням, то для дієслів значення якісно-оцінної ознаки дії, процесу стану є додатковим коннотативним значенням, часто пов'язаним з категоріальним граматичним значенням.

Таким чином, значення якості та оцінки може входити до лексико-семантичної структури дієслова на правах конотації. Взаємодіючи з категоріальним граматичним значенням дії, процесу, стану, такі коннотативні значення покликані характеризувати або самі дії, процеси, стани, або «втягнуті»

до їх сфери особи та предмети – суб'єкти та об'єкти. При розгляді дієслівних лексем під таким кутом зору можна у першому наближенні виділити групи дієслів за їх здатністю давати якісну чи якісно-оцінну характеристику:

а) самої дії, процесу, стану:

*ablösen = vorsichtig abmachen (обережно відокремити); ablecken (fig.) = etwas heftig begehren (пристрапно бажати); abkühlen*

1) (v.t.) = *kälter werden lassen (робити холодним);*

2) (v.i.) = *kalt, kälter werden (ставати холодним);*

б) суб'єкта дії, процесу, стану: *abkarteln = heimlich vereinbaren (таємно домовлятися); ausstoßen (fig.) = heftig äußern (різко виражатися); ausweichen (fig.) = nicht präzise antworten (ухильно відповідати); sich abschufeln = schwer arbeiten (працювати, не розгинаючи спини) (SW, URL).*

в) об'єкта дії: *beäugeln = forschend, mißtrauisch, neugierig anschauen, betrachten (оцінюючи або з цікавістю розглядати); begünstigen = gönnerhaft behandeln (щиро звертатися з будь-ким); bekneipen (umg.) jmdn. ~ inständig u. wiederholt bitten (наполегливо просити будь-кого); abschinden = schwere Arbeit tun lassen (примушувати когось виконувати важку роботу); abpressen (fig.) jmdm. etwas ~ = durch Zwang od. Erpressung wegnehmen (під тиском або примусом відібрати що-небудь у кого-небудь) (SW, URL).*

Як наочно демонструють визначення зазначених дієслівних лексем, вони включають у свою лексико-семантичну структуру диференціальну лексичну сему якісної або якісно-оцінної ознаки. Аналіз словникового складу німецької мови підтверджує численними прикладами той факт, що формування дієслівного значення з наявністю подібного семантичного «доповнення» здійснюється за рахунок ад'єктивного словотвору дієслів (наприклад, каузативних та процесуальних) і, таким чином, взаємодії категоріальної семантики процесуальності та лексико-оцінної ознаки.

Наприклад: *verblässen (v.i.) = blass werden, verbleichen (ставати блідим); sich verdüstern = düster werden (ставати похмурим).*

Дієслова даного типу, характеризуючись яскраво вираженою семантичною ускладненістю та виступаючи як синтетичні, поліознакові предикати виявляють тенденцію до того, щоб викликати в уяві адресата певні картини, образи [3, с. 25].

До дієслів з наявністю семантичного «доповнення» відносяться також лексеми, до складу яких входить латентна сема предметності, що асоціюється з семантичним суб'єктом або об'єктом дії: *blühen: Blume* (цвісти – квітка); *donnern: Donner* (грімити – грім); *saufen: Säufer* (п'ячитися – п'яниця); *anschmauzen: Schnauze* (накричати, гаркнути – морда) (SW, URL).

Отже, експресивно забарвлені слова характеризують суб'єкт чи об'єкт, одночасно оцінюючи їх. Емоційно-оцінна тональність мовлення (тексту) створюється автором за допомогою найрізноманітніших прийомів і мовних засобів. Це й емоційно-оцінні конструкції, і риторичні запитання, і численні лексичні повтори, синонімічні ряди, паралельні синтаксичні конструкції, а також інші численні конструкції експресивного синтаксису, що їх використовує автор для посилення стилістичного забарвлення тексту.

## Висновки до розділу 2

Аналіз творів Ю. Герман «Rote Korallen» («Червоні корали») та Г. Бьоля «Und sagte kein einziges Wort» («І не сказав жодного слова») показав значущість категорій оцінки та емотивності у досліджуваних творах. Особливої важливості дані категорії набувають у зв'язку з емоційним характером оповіді. Наведені в ході аналізу приклади довели взаємозв'язок категорій оцінки та емотивності, які представлені єдиним поняттям емотивної оцінки. Емоції завжди містять у собі оцінку. Так, позитивні емоції вказують на позитивну оцінку, а негативні емоції вказують відповідно на негативну оцінку. Як суб'єкт оцінки у творі, може виступати автор, інші герої та сам герой (у разі самооцінки).

Емотивна оцінка представлена на лексичному, синтаксичному та стилістичному рівнях. Більшість емотивно-оцінних мовних засобів належить лексичному рівню. На основі морфологічного критерію на даному рівні були

виділені такі підгрупи: оцінні іменники, оцінні прикметники, оцінні дієслова та оцінні прислівники. Найбільшу групу складають прикметниками. Цікавим є те, що негативна оцінка зустрічається частіше, ніж позитивна. Емотивна оцінка здебільшого закладена в семантику лексем, а не обумовлена контекстом. На синтаксичному рівні емотивна оцінка представлена декількома синтаксичними засобами: синтаксичним паралелізмом, різними реченнями за метою висловлювання та інтонації, анафорою, а також синтаксичним повтором. Синтаксис є допоміжним засобом вираження емотивної оцінки. Він може посилити оцінний компонент висловлювання, формулюючи емоції головних героїв, які можна віднести до позитивної чи негативної оцінки. Розподіл за цими групами можливий лише в опорі на лексику та контекст.

Стилістичний рівень також є вторинним способом вираження емотивної оцінки. Розуміння стилістики тексту можливе лише з урахуванням лексики, що містить у собі емотивно-оцінний компонент. Найбільш продуктивним способом створення оцінного забарвлення слів і виразів на стилістичному рівні є асоціативно-образне переосмислення значень, в основі якого лежать тропи, а серед них чільна роль належить метафорі. Проте слід зазначити, що емотивно-оцінні мовні засоби різних рівнів часто взаємодіють один з одним. Більшою мірою це стосується допоміжних засобів вираження оцінки на синтаксичному та стилістичному рівнях.

## РОЗДІЛ 3

### ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ МОВНИХ ЗАСОБІВ ВИРАЖЕННЯ ОЦІНКИ У НІМЕЦЬКИХ ХУДОЖНІХ ТВОРАХ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

#### 3.1. Специфіка перекладу лексичних засобів вираження оцінки у німецькомовних художніх творах

Основою для дослідження специфіки перекладу лексичних засобів вираження оцінки у німецькомовних художніх творах був обраний роман Дженні Ерпенбек «Прокляття дому» («Heimsuchung») в українському перекладі Христини Назаркевич. Слід зауважити, що лексика досліджуваного роману досить різнобарвна. Насиченість твору лексико-стилістичними засобами просто вражає.

Описуючи образи та вчинки героїв, авторка послуговується чималим арсеналом лексичних засобів і способів характеристики. Одним із таких засобів є оцінна метафора дому [28,с.41].

Ядро семантичної сфери «дім» складають оцінні лексико-семантичні групи «Назви дому», «Частини будівлі» і «Внутрішнє членування будинку».

Група «Назви дому» представлена лексемами: *Unterkunft* – житло, *Villa* – вілла, *Bungalow* – бунгало, *Ferienhaus* – хатина, *Hütte* – халупа, *Palast* – палац, *Herrenhaus* – хорони, *Schloss* – замок тощо (HS, URL).

Людина називає свої види житла виходячи їх принципу життеустрою, місця і часу проживання, зовнішньої характеристики будівлі, функціональних ознак. Найбільш значущими при цьому є ознаки функціональності і зовнішнього вигляду житла. Дана група не дає великого числа метафоричних номінацій, проте актуалізація певних ознак дозволяє інтерпретувати інші фрагменти дійсності в термінах цієї лексико-грамматичної групи [25, с.127].

Зовнішня оцінна характеристика будівлі, призначеної для житла людини, надає антонімічності метафоричному переосмисленню: метафоричне

розширення відбувається за ознакою багатства, пишноти або бідності, наприклад:

(51) *Wer etwas baut, prägt sein Leben auf die Erde* (HS, URL). – Той, хто щось будує, принечатує своє життя до землі (ПД, URL).

Метафору *prägt sein Leben auf die Erde* відтворено дослівно. Зміст метафор залишився без змін і авторська інтенція збереглась, отже переклад можна вважати еквівалентним і адекватним.

(52) *Hier besteht er auf der Tatsache, dass er eine Villa verkauft, und er selbst ist in einer Scheune unterbrochen* (HS, URL). – Ось він і існує на те, що здає хори, а сам в сарайчику перебивається (ПД, URL).

Метафору *Scheune unterbrochen* відтворено лексичним еквівалентом.

(53) *Das Haus schweigt also genauso wie sein Besitzer, und wie im Falle eines Schweigens kann dies auch bedeuten, dass das Haus ein Geheimnis durchläuft, aber gleichzeitig das Haus leer ist* (HS, URL). – Отож дім мовчить так само, як і його власник, і, як і у випадку будь-якого мовчання, це може означати і те, що дім криє якусь таємницю, але одночасно і те, що дім — просто порожній (ПД, URL).

Зміст метафор залишився без змін і авторська інтенція збереглась, отже переклад можна вважати еквівалентним і адекватним.

Слід зазначити, що при найменуванні видів житла з точки зору їх зовнішнього вигляду важливим виявляється не тільки сам цей зовнішній вигляд будинку, але і його функціональна сутність: придатність або непридатність для проживання. Таким чином, на основі метафоричного осмислення найменувань зовнішнього вигляду будівлі образно характеризуються соціальні можливості людини.

Метафоричні номінації «наділені відомою властивістю зворотнього висвітлювання» вихідних значень через призму результативних метафоричних значень: «метафоричні номінації такого типу свідчать про те, що людина спочатку перенесла свої властивості на світ, приписала об'єктам дійсності свої власні властивості. Потім, помістивши себе і названі об'єкти дійсності в один смисловий простір, визначила відповідність або відхилення від норми,

стандартів людського буття і потім, вже на цій смисловій основі, здійснила ототожнення людини з виявленими типами відхилення від норм людського буття» [44, с. 157].

Так з'явилися метафорично-оцінні найменування видів житла людини, що в своїх вихідних значеннях позначають житла тварин:

(54) *Dies sind einige Schweinehunde, nicht anständige Wohnungen* (HS, URL).  
– *Це якийсь свинячий хлів, а не житло порядних людей* (ПД, URL).

Наявність своєї неохайності людина «приписує» тварині, яке мешкає в якомусь конкретному житлі, а потім асоціює житло тварин з брудними, необлаштованими, а значить, непридатними для життя людини приміщеннями.

Перекладач відтворила метафору за допомогою точного перекладу.

Групу оцінної лексики «Частини будівлі» складають лексеми *Fundament* – фундамент, *Rahmen* – каркас, *Wände* – стіни, *Decken* – стеля, *Treppen* – сходи, *Fenster* – вікно, *Türen* – двері тощо. Метафорично переосмислюються насамперед функції названих компонентів. При цьому сприйняття різних частин будівлі перетинається з архетипними оцінними поняттями «своє – чуже», «близьке – далеке», «верх – низ», що і відбивається в метафоричній інтерпретації даних найменувань.

Фундамент і каркас сприймаються як основа, найістотніша частина чого-небудь. Без оцінки основи неможливе існування не тільки всього будинку, а й інших об'єктів, процесів і явищ, наприклад:

(55) *Der Importeur von Tee und Kaffee auf der anderen Seite hat bereits den Grundstein gelegt*, – *bemerkte Arthur, sein Vater* (HS, URL). – *Імпортер чаю і кави на тому боці також уже заклав фундамент*, — *зауважує Артур, його батько* (ПД, URL).

(56) *Sie sollten eine Broschüre zu jeder kleinen Frage schreiben - und Sie hatten bereits diejenigen, die die Grundlagen legten und die Mauern der deutschen Wissenschaft reduzierten* (HS, URL). – *Варто вам написати брошурку з будь-якого критичного питання - і ви вже ненавидите тих, хто закладав фундамент і зводив стіни німецької науки* (ПД, URL).



Перекладач відтворила метафори за допомогою дослівного перекладу.

Дах, покрівля, стіни – це позначення матеріальних кордонів із зовнішнім світом, які захищають людину. Як показує аналіз метафоричних номінацій, ознака захисту виявляється основним при сприйнятті будинку, наприклад:

(57) *Gott sei Dank haben wir ein Dach über unseren Köpfen* (HS, URL). – *Слава Богу, дах у нас є над головою* (ПД, URL).

Можливість слововживань «свій дах», «чужий дах» ґрунтується на протиставленні «своє – чуже». Людина ділить весь простір світобудови на дві великі сфери: «свій» простір, який відокремлене від «чужого» матеріальними, вертикальними і горизонтальними межами. Перекладач відтворила метафору за допомогою точного перекладу.

Ознака поділу в початкових значеннях слів «стіна, перегородка» виявляється найбільш актуальним в свідомості людини, що проявляється в системі метафоричних номінацій соціального життя людини. У метафоричному осмисленні стіна – це те, що відокремлює, розділяє кого-небудь, що-небудь; є перешкодою до спілкування, єднання кого-небудь:

(58) *Zwischen Ihnen Stand eine Mauer, zerstören die, wie ich finde, kann nur ein Wunder* (HS, URL). – *Між вами встала стіна, зруйнувати яку, здається, може тільки диво* (ПД, URL).

Перекладач відтворила метафору за допомогою точного перекладу.

І в той же час стіна – це те, що захищає:

(59) *Je dicker die Wände waren, desto kleiner die Fenster, sie verloren weniger Wärme* (HS, URL). – *Що товщими були стіни, що меншими віконця, то менше тепла вони втрачали* (ПД, URL).

У даному випадку виявляється важливим, по який бік знаходиться людина: якщо всередині будинку, то стіна інтерпретується як захист від усього того, що навколо і поза домом; якщо не вдома, то стіна сприймається як перешкода.

Перекладач відтворила метафору за допомогою точного перекладу.

Двері, поріг і вікно – це теж кордони із зовнішнім світом. В оцінних метафоричних перенесеннях двері і поріг оцінюються як вхід і вихід:

(60) Türen in der Vergangenheit haben sich nicht geöffnet (HS, URL). – Двері в минуле не відкривалися (ПД, URL).

(61) *Ich der Gärtner über die Schwelle lassen Sie nicht - sie antwortet, für zukünftige Mahlzeiten in der Nähe der überdachten Box sitzen - es stellt sich heraus, ich habe es gestohlen!* (HS, URL). – *Я цього садівника більше на поріг не пущу, - відповідає вона, сідаючи біля накритого для майбутньої трапези ящика, - виявляється, він у мене покрав!* (ПД, URL).

Перекладач відтворила метафори за допомогою точного перекладу.

Вікно – це візуальний спосіб зв'язку із зовнішнім світом. Залежно від місця розташування суб'єкта (поза або зовні будинку) здійснюється розуміння того простору, в яке відбувається проникнення:

(62) *Wie Kenigsberg ist dies keine Festungsstadt, aber ein Hafen ist keine Tür – ein Fenster* (HS, URL). – *Подібно Кенігсбергу це - не місто-фортеця, але порт не двері - вікно* (ПД, URL).

Крім того, поріг і вікно є символами будинку:

(63) *In der gleichen Straße lebte – ein Fenster gegen das Fenster* (HS, URL). – *На одній вулиці жили – віконце проти віконця* (ПД, URL).

Перекладач відтворила метафори за допомогою точного перекладу.

Найменування стелі і сходів теж відносяться до групи позначень внутрішнього членування будинку. Стеля і сходи виступають втіленням іншого архетипового протиставлення: «верх» і «низ».

Зазвичай «верх» пов'язується з позитивним початком, а «низ» – з негативним [47, с.95]. Однак стеля – це те, що є верхньою межею, вище якого піднятися неможливо, це перепона, яка не дозволяє «низу» стати «верхом», що зумовлює формування негативної оцінки:

(64) Jede Person hat ihre eigene Decke (HS, URL). – У кожної людини є своя стеля (ПД, URL).

Перекладач відтворила метафору за допомогою точного перекладу.

При метафоричному осмисленні сходів оцінка обумовлена напрямом руху:

сходи метафорично інтерпретуються як об'єкт, що дозволяє «низу» стати «верхом»:

(65) *Eine lange Karriereleiter, gekrönt von einem hohen Posten, ging vorüber* (HS, URL). – *Пройдена довга кар'єрна драбина, що увінчалася високим державним постом* (ПД, URL).

Перекладач відтворила метафору за допомогою точного перекладу.

Всі матеріальні частини будинку, метафорично переосмислені, вписані в культурний архетип кордонів, сприймаються через функцію захисту особистого простору від того, що чуже людині, невідоме і може бути ворожим. Однак якщо людина оцінює свої духовні і соціальні можливості, всякого роду кордон є перешкодою. Коли людина знаходиться поза «своїм» простором, то їй потрібний відчутний захист від можливого негативного впливу чужого простору. Орієнтаційна і структурна метафоризація, переплітаючись з культурними архетипами, дають складний комплекс смислів і оцінок.

Група оцінної лексики «Внутрішнє членування будинку» співвідноситься з групою «Частини будинку», тому що є лексичної репрезентацією сприйняття членування будинку зсередини. Ця група представлена невеликою кількістю лексем, залучених до сфери активного метафоричного переосмислення. Номінуючи різні частини «свого» простору, людина виділяє найбільш важливі для свого життя його частини, в першу чергу вогнище, і розміщує їх в центрі будинку, що відбивається і в метафоричних найменуваннях, наприклад:

(66) *Die Deutschen werden wahrscheinlich keine Generaloffensive beginnen, bevor sie den Fokus des Widerstands beseitigen, ihre Regel ist bekannt* (HS, URL). – *Німці, навряд чи почнуть загальний наступ, перш ніж не ліквідують це вогнище опору, їх правило добре відоме* (ПД, URL).

Перекладач відтворила метафору *des Widerstands beseitigen* за допомогою точного перекладу.

Будинок – це найважливіший оцінний простір для людини: тут вона народжується, живе і вмирає, центр цього простору стає символом всього будинку, початком і необхідною умовою існування будь-якої справи. Осередок

розташовується на кухні. Кухня – особливий простір в житті людини. Людина проводить багато часу на кухні: готує і споживає їжу; це місце, де близькі люди збираються, розмовляють, вирішують проблеми. У цьому сенсі кухня – це символ будинку, сім'ї, спорідненості, близькості. Однак для метафоричного осмислення важливим виявляється інша ознака. На кухні відбувається процес приготування страви. Гість бачить вже результат, а процес маніпулювання сировиною виявляється прихований. Ознака прихованості від сторонніх очей і ознака створення продукту виявляються основою для метафоричного переосмислення, формування нового сенсу: «прихована, закулісна сторона будь-якої діяльності», наприклад:

(67) ... *wir haben uns für die Entschlüsselung der Küche interessiert* (HS, URL).

– ...*нам була цікава кухня дешифрування* (ПД, URL).

Перекладач відтворила метафору за допомогою дослівного перекладу.

Лексичні найменування приміщень в будинку (*комора, тайник, кухня, горіще, ніша, коридор, комора* та ін.) також включають семантику відмежування, перегороджування простору. Але в даному випадку ділиться вже внутрішнє, «свій» простір. У будинок, в «свій» простір, може заглянути або зайти сторонній. Найдорожче, так само як і найганебніше, має бути приховане від можливих сторонніх очей. Ознака прихованості виходить на перший план і служить підставою метафоричного осмислення. Комора і тайник – це частини в будинку, які не кидаються в очі, але які завжди присутні, людина в них зберігає щось потрібне і вкриває деякі речі від стороннього погляду. Метафоричний перенос відбувається в сферу психологічну, іменуються різні сфери внутрішнього життя людини, прихованою і дорогою для суб'єкта:

(68) *Aber tief im Herzen gibt es einen kalten Cache* (HS, URL). – *Але глибоко в душі є холодний тайник* (ПД, URL).

Перекладач відтворила метафору за допомогою лексичної заміни, слово *im Herzen* (*серце*) замінила у перекладі на *душу*.

Отже, метафоричні найменування компонентів внутрішнього простору будинку здійснюються в термінах вищевказаних культурних архетипів.

На периферії семантичного поля «Дім» розташовані групи «Будівництво і ремонт будинку» і «Обстановка в будинку».

Людина, її відносини з іншими людьми в різних сферах спілкування, стану, почуття людини, її мова, її одяг позначаються як компоненти єдиного процесу, наприклад:

(69) *All dies führte zu einem Gefühl der allgemeinen Abwehr und war durchaus in der Lage, das Leben in den düstersten Tönen zu färben* (HS, URL). – *Все це породжувало почуття загальної беззахисності і цілком було здатне забарвити життя в самі похмурі тони* (ПД, URL).

(70) *Ich habe immer mit ihnen gelebt, haben sie sich an mich gewöhnt, ist es schwierig, die Idee zu akzeptieren, dass ich sie verlassen, und ich finde es schwer, mit ihnen zu trennen, aber wir müssen ihr Leben bauen* (HS, URL). – *Я завжди жив з ними, вони звикли до мене, їм важко змиритися з думкою, що я їх покину, і мені важко з ними розлучатися, але треба будувати своє життя* (ПД, URL).

(71) *Und er begann, durch die Augen des Architekten zu bohren, aber er war wie ein Diamant* (HS, URL). – *І став свердлими очима архітектора, але той був як алмаз* (ПД, URL).

(72) *Was für ein Gefühl ähnlich ein Haus im Bau, und auch, wenn der Ziegel Liebe ist, von einer Stiftung des Respekts unterstützt* (HS, URL). – *Що виникає почуття схоже на споруджуваний будинок, і добре, якщо цеглою стає любов, підкріплена фундаментом поваги* (ПД, URL).

Тож підставою для метафоричного перенесення є функціональні ознаки всіх складових зазначеного процесу. Перекладач відтворила метафори за допомогою дослівного перекладу.

Група оцінної лексики «Обстановка в будинку» включає лексичні найменування, що позначають меблі (*дзеркало, світло, світильник, стіл, стілець, тумба, крісло* тощо), різного роду покривала і завіски (*балдахін, килим, покривало, ширма, завіска, полог* тощо).

Предмети, які використовує людина в своїй життєдіяльності, зазвичай мають характерний тільки для них зовнішній вигляд, функціональну

призначеного, що зафіксовано в початкових значеннях іменувань, що позначають ці предмети: ширма «складна переносна перегородка у вигляді рам-стулок, в яких натягнута матерія або папір» , тумба «підставка для чого-небудь у вигляді стовпчика», дзеркало «гладка, відшліфована поверхня, що відбиває предмети» ... [31, с.4]. Саме ознаки зовнішнього вигляду, функціонального призначення стають підставами для метафоричних переносів. У результаті метафоричного переосмислення лексичні найменування, що позначають різні об'єкти обстановки в будинку, стають найменуваннями для самої людини та інших об'єктів навколишнього світу:

(73) *Soweit ich weiß, ist der Architekt nicht mehr als ein Bildschirm für die Juden* (HS, URL). – *Архітектор, наскільки я це знаю, – не більше ніж ширма для євреїв* (ПД, URL).

Перекладач відтворила метафору за допомогою дослівного перекладу.

Крім того, різні предмети обстановки в будинку, переосмислено позначають абстрактні поняття, такі як дружба:

(74) *Freundschaft ist ein Spiegel, in dem sich eine Person sieht* (HS, URL). – *Дружба - дзеркало, в якому людина бачить себе* (ПД, URL).

Перекладач відтворила метафору за допомогою дослівного перекладу.

(75) *Warum ist es so früh gegangen und hat den Schleier schweigend in einen schrecklichen Rückzug versetzt* (HS, URL). – *Навіщо пішла так рано, мовчанням накинувши покривало на моторошний свій відхід...* (ПД, URL).

У результаті аналізу німецькомовного художнього твору, а саме романа Дженні Ерпенбек «Прокляття дому» (Heimsuchung) в українському перекладі Христини Назаркевич було визначено специфіку перекладу лексичних засобів та засобів характеристики, що в основному виражаються оцінними метафорами опису дому. На прикладі ілюстративного матеріалу ми розглянули етапи створення перекладачем еквівалентного перекладу. У процесі вибору кінцевого варіанту перекладу широко використовувалися такі перекладацькі трансформації: додавання, вилучення, конкретизація, генералізація, перестановка та заміна.

### 3.2. Специфіка перекладу граматичних засобів вираження оцінки у німецькомовних художніх творах

Аналіз особливостей використання перекладацьких трансформацій у перекладі оцінної лексики новели Франца Кафки «Die Verwandlung» («Перетворення») з урахуванням жанрово-стильових особливостей німецької прози показав, що найчастіше використовуються граматичні трансформації. У нашому випадку вони представлені різноманітними замінами, транспозиціями, додаваннями та упуцненнями. Значною мірою представлені граматичні заміни, або, як їх ще називають, граматичні субституції. Як відомо, граматична заміна — це заміна граматичних одиниць — форми слова (числа іменника, способу дієслова тощо), частини мови (заміна іменника дієсловом, іменника займенником тощо), ступеня прикметника тощо.

Одне речення у художньому творі може містити кілька граматичних трансформацій, що, доводить приклад перекладу новели Франца Кафки «Перетворення»:

*(91) Dort blieb er die ganze Nacht, die er zum Teil im Halbschlaf, aus dem ihn der Hunger immer wieder aufschreckte, verbrachte, zum Teil aber in Sorgen und undeutlichen Hoffnungen, die aber alle zu dem Schlusse führten, da? er sich vorläufig ruhig verhalten und durch Geduld und gößte Rücksichtnahme der Familie die Unannehmlichkeiten erträglich machen müsse, die er ihr in seinem gegenwärtigen Zustand nun einmal zu verursachen gezwungen war* (FKV, URL). – Там пробув він всю ніч, провівши її частково в дрімоті, яку раз у раз злякав голод, частково ж у турботах і смутних надіях, що незмінно приводили його до висновку, що поки він повинен поводитися спокійно і зобов'язаний своїм терпінням і тактом полегшити сім'ї неприємності, які він завдав їй теперішнім своїм станом (ФКП, URL).

У цьому реченні дається оцінка стану героя, де спостерігаються такі лексико-граматичні трансформації:

1) Синтаксична заміна: підрядно-означальне речення в тексті перекладу трансформується в ускладнене речення з дієприкметником;

2) Лексична заміна: Словосполучення «*erträglich machen*» (букв. «робити нестерпним») замінюється в українському тексті на синонімічне дієслово «полегшити»;

3) Синтаксична заміна: кон'юнктив *I*, що означає нереальну дію (у даному разі - намір Грегора) передається українською мовою наказовим способом («він зобов'язаний»).

Розглянемо особливості словоформних замін щодо числа іменників.

Існують випадки, коли форми однини в українській мові відповідає формі множини в німецькій: *досвід* – «*die Erfahrungen*» (*Erfahrungen sammeln*); *діяльність* – «*Arbeiten*» («*getriebene Arbeiten*»). І навпаки, форми множини в українській мові часто відповідає німецькій формі однини: «*гроші*» – «*das Geld*» («*die Gelde*»); «*ворота*» – «*das Tor*» («*die Tore*»), «*волосся*» – «*das Haar*» («*die Haare*»).

Іменник в однині передано еквівалентним іменником у множині. Наприклад:

(92) *Es verging eine kleine Weile, Gregor lag matt da, ringsherum war es still, vielleicht war das ein gutes Zeichen* (FKV, URL). – *Минуло кілька миттєвостей. Грегор без сил лежав на столі, кругом було тихо, можливо, то був добрий знак* (ФКП, URL).

У реченні оцінюється стан героя.

Розглянемо деякі приклади передачі складних іменників під час перекладу новели «Перетворення».

(93) *Und selbst wenn er den Zug einholte, ein Donnerwetter des Chefs war nicht zu vermeiden, denn der Geschäftsdienner hatte beim Fünfuhrzug gewartet und die Meldung von seiner Versäumnis längst erstattet* (FKV, URL). – *І навіть встигну він на поїзд, хазяйського розносу йому все одно не уникнути – адже розсилальний торгового будинку чергував біля п'ятигодинного поїзда і давно доповів про його, Грегора, запізнення* (ФКП, URL).

У реченні оцінюється ситуація спізнення Грегора на роботу.



Тут іменники «*der Geschäftsdienner*» та «*Fünfuhrzug*» перекладаються як «розсилальний» та «п'ятигодинний поїзд». Крім того, слово «*Donnerwetter*» («скандал», «шумна сварка») передається згідно з правилами логічної синонімії іменником «рознесення».

(94) *Gregor brauchte nur das erste Grußwort des Besuchers zu hören und wußte schon, wer es war - der Prokurist selbst* (FKV, URL). – Грегору досить було почути лише перше вітальне слово гостя, щоб відразу дізнатися, хто він: це був сам керуючий (ФКП, URL).

У реченні оцінюється ситуація, коли Грегор за мовою впізнає керуючого.

Складний іменник «*Grußwort*» перекладається словосполученням (дод. + іменник) – «вітальне слово».

(95) *Er warf seine Mütze, auf der ein Goldmonogramm, wahrscheinlich das einer Bank, angebracht war, über das ganze Zimmer im Bogen auf das Kanapee hin und ging, die Enden seines langen Uniformrockes zuren Gregor zu* (FKV, URL). – Він кинув на диван, дугою через усю кімнату, свій кашкет із золотою монограмою якогось, мабуть, банку і, сховавши руки в кишені штанів, через що фалди довгого його мундира відігнулися назад, рушив на Грегора з перекрученим від злості обличчям (ФКП, URL).

У реченні дається оцінка поведінки і настрою керівника.

Перша частина у складному іменнику «*Goldmonogramm*» перетворюється на прикметник («золота монограма»). «*Hosentaschen*» перекладач передає на формулі іменник+іменник («кишені штанів»).

(96) *Aus der Obstschale auf der Kredenz hatte er sich die Taschen gefüllt und warf nun, ohne vorläufig scharf zu zielen, Apfel für Apfel* (FKV, URL). – Він наповнив кишені вмістом вази для фруктів, що стояла на буфеті, і тепер, не дуже ретельно цілячись, жбурляв одне яблуко за іншим (ФКП, URL).

У реченні дається оцінка дій героя.

Тут іменник *die Obstschale* передається іменником із прийменниковою групою – «ваза для фруктів».

При перекладі віддієслівних іменників використовується прийом смислового розвитку, у якому віддієслівний іменник описується дієсловом або прикметником. Це твердження доводить оригінальний текст новели «Перетворення».

(97) *Infolge der Holztür war die Veränderung in Gregors Stimme draußen wohl nicht zu merken, denn die Mutter beruhigte sich mit dieser Erklärung und schlürfte davon* (FKV, URL). – Зовні, завдяки дерев'яним дверям, мабуть, не помітили, як змінився його голос, бо після цих слів мати заспокоїлася і зашаркала геть (ФКП, URL).

У реченні дається оцінка зміні голосу героя.

Віддієслівний іменник «*die Veränderung*» трансформується в додаткове речення «як змінився його голос». Німецька номіналізація є дуже економним, стислим засобом передачі інформації. Однак в українській мові номіналізація нерідко розгортається у дієслово з підрядним реченням, як показано в цьому прикладі.

(98) *Er erinnerte sich, schon öfters im Bett irgendeinen vielleicht durch ungeschicktes Liegen erzeugten, leichten Schmerz empfunden zu haben, der sich dann beim Aufstehen als reine Einbildung herausstellte, und er war gespannt, wie sich seine heutigen Vorstellungen allmählich auflösen würden* (FKV, URL). – Він згадав, що вже неодноразово, лежачи в ліжку, відчував якусь легку, викликану, можливо, незручною позою біль, яка, варто було встати, виявилися чистою грою уяви, і йому було цікаво, як розсіється його сьогоднішній морок (ФКП, URL).

У реченні оцінюється стан героя, його уявна біль.

Словосполучення з віддієслівним іменником «*beim Aufstehen*» замінюється на окрему безособову пропозицію – «*варто встати*».

(99) *Er hätte Arme und Hände gebraucht, um sich aufzurichten; statt dessen aber hatte er nur die vielen Beinchen, die ununterbrochen in der verschiedensten Bewegung waren und die er überdies nicht beherrschen konnte* (FKV, URL). – Йому потрібні були руки, щоб підвестися; а натомість у нього було безліч ніжок, які

не переставали безладно рухатися і з якими він до того ж ніяк не міг упоратися (ФКП, URL).

У реченні оцінюється фізичний стан героя, його перетворення на комаху.

Тут відбувається заміна іменника «*die Bewegung*» на еквівалентне йому дієслово «рухатися» (*die Bewegung – sich bewegen – рухатися*). Відповідно, прикметник «*verschieden*» у тексті перекладу трансформується в оцінний прислівник «безладно».

(100) *Das größte Bedenken machte ihm die Rücksicht auf den lauten Krach, den es geben müßte und der wahrscheinlich hinter allen Türen wenn nicht Schrecken, so doch Besorgnisse erregen würde* (FKV, URL). – Найбільше турбувала його думка про те, що тіло його впаде з гуркотом і це викличе за всіма дверима якщо не жах, то принаймні тривогу (ФКП, URL).

У реченні оцінюється стан тривоги і турботи про родичів.

Віддієслівний іменник «*Bedenken*» («обдумування», «роздум») перекладається за допомогою дієслова з еквівалентним значенням *турбуватися*. Не тільки віддієслівні іменники піддаються регулярній заміні на дієслова при перекладі українською мовою:

(50) *Aber dann ging natürlich wie immer das Dienstmädchen festen Schrittes zur Tür und öffnete* (FKV, URL). – Але поміт, звичайно, слуга, як завжди, твердо пройшла до парадного і відкрила (ФКП, URL).

У реченні дається оцінка манері ходьби служниці.

Словосполучення «*festen Schrittes*» перетворено на словосполучення прислівник + дієслово – *твердо пройти*.

У більшості випадків перекладний текст відрізняється від оригіналу за своєю синтаксичною структурою. Існує ряд закономірностей передачі німецьких синтаксичних конструкцій українською мовою.

Один з регулярних випадків перекладу – це заміна підрядного речення одного типу підрядним реченням іншого типу або ускладненими конструкціями (дієприкметниковий зворот). Щоб показати єдність двох дій, одна з яких є

провідною, а інша – залежною, перетворення підрядної частини німецького речення в дієприкметник є закономірним.

Дієприкметниковий зворот робить опис динамічнішим. Наприклад, перше речення новели, що вже стала культовою у світовій літературі, перекладається таким чином:

*Er lag auf seinem panzerartig harten Rücken und sah, wenn er den Kopf ein wenig hob, seinen gewölbten, braunen, von bogenförmigen zum gänzlichen Nieder gleiten bereit, kaum noch erhalten konnte* (FKV, URL). – *Лежачи на панцирнотвердій спині, він бачив, варто йому підвести голову, свій коричневий, опуклий, розділений дугоподібними лусочками живіт, на верхівці якого ледве трималася готова ось-ось остаточно сповзти ковдра* (ФКП, URL).

У реченні оцінюється фізичний стан трансформованого тіла героя.

*Er versuchte es wohl hundertmal, schloß die Augen, um die zappelnden Beine nicht sehen zu müssen, und ließ erst ab, als er in der Seite einen noch nie gefühlten, leichten, dumpfen Schmerz zu fühlen begann* (FKV, URL). – *Заплющивши очі, щоб не бачити своїх ніг, що борсаються, він зробив це добру сотню разів і відмовився від цих спроб тільки тоді, коли відчув якусь невідому доти, тупу і слабку біль у боці* (ФКП, URL).

У реченні оцінюється ступінь болю героя.

Елемент «*schloß die Augen*» в описі послідовності дій передається українською мовою за допомогою дієприкметникового звороту. Завдяки цьому яскравіше виділяються провідні та залежні дії. Через цю синтаксичну заміну головний предикативний елемент «*Er versuchte es wohl hundertmal*», розбитий у підрядному реченні мети зі сполучником *um* на дві частини, з'єднується зі своєю другою частиною «*und ließ erst ab*» в єдине головне речення.

*Da hat er zum Beispiel im Laufe von zwei, drei Abenden einen kleinen Rahmen geschnitzt; Sie werden staunen, wie hübsch er ist; er hängt drin im Zimmer; Sie werden ihn gleich sehen, bis Gregor aufmacht* (FKV, URL). – *За якихось два-три вечори він зробив, наприклад, рамочку; така гарна рамочка, просто диво; вона висить там у кімнаті, ви зараз її побачите, коли Грегор відкриє* (ФКП, URL).

У реченні дається оцінка рамочки, яку виготовив Грегор.

У другій частині складного речення змінено синтаксичне тло: складнопідрядне речення перекладається українською мовою складносурядним реченням. Цей прийом пояснюється прагненням автора яскравіше зобразити момент, коли мати Грегора Замзи намагається відвернути увагу керуючого розмовою про захоплення сина. Так як автор вводить складносурядне речення в текст, предикатине ядро *sie werden staunen* опускається. Проте значення дієслова «*staunen*» («дивуватися», «вражатися») виявляється у формі стійкого вигуку «*просто диво*».

*Er fühlte ein leichtes Jucken oben auf dem Bauch; schob sich auf dem Rücken langsam näher zum Bettpfosten, um den Kopf besser heben zu können; fand die juckende Stelle, die mit lauter kleinen weißen Pünktchen besetzt war, die er nicht zu beurteilen verstand; und wollte mit einem Bein die Stelle betasten, zog es aber gleich zurück, denn bei der Berührung umwehten ihn Kälteschauer* (FKV, URL). – Він відчув угорі живота легкий свербіж; повільно посунувся на спині до прутів ліжка, щоб зручніше було підняти голову; знайшов свербляче місце, суцільно вкрите, як виявилось, білими незрозумілими крапками; хотів було обмацати це місце однією з ніжок, але відразу відсмикнув її, бо навіть простий дотик викликав у нього, Грегора, лихоманку (ФКП, URL).

У реченні дається оцінка фізичному стану героя.

Тут заміна пов'язана з лексичним перетворенням: підрядна частина (*die er nicht zu beurteilen verstand*) була замінена на прикметник незрозумілий відповідно до логічної синонімії (*nicht beurteilen* – неможливість розцінювати – незрозумілий).

*Aber als er den Kopf endlich außerhalb des Bettes in der freien Luft hielt, bekam er Angst, weiter auf diese Weise vorzurücken, denn wenn er sich schließlich so fallen ließ, mußte geradezuein* (FKV, URL).

Але коли голова, перевалившись нарешті за край ліжка, повисла, йому стало страшно просуватися і далі подібним чином. Адже якби він зрештою впав, то хіба що дивом не зашкодив би собі голову (FKV, URL).

У реченні оцінюється намагання героя підвестися із ліжка.

У цьому реченні ми спостерігаємо цілу низку лексико-граматичних трансформацій. Ціле словосполучення *den Kopf außerhalb des Bettes in der freien Luft halten* перекладається ускладненим реченням дієприкметником. Це перетворення супроводжується описовим додаванням («*außerhalb des Bettes*» - «за ліжком» - «перевалившись за край ліжка»). Дієслово «*halten*» («*in der freien Luft halten*») трансформується в українське дієслово «повиснути». Німецьке складнопідрядне речення розділене на два складнопідрядні речення у перекладному тексті.

Членування речення здійснюється перекладачем з метою уникнути надмірної поширеності. Крім того, в реченні опускається ціла частина складного речення («*mute geradezu ein Wunder geschehen*»), стискаючись до оцінного прислівника «дивом».

Ця трансформація застосовується також для запобігання навантаженню речення. Буквальний переклад із збереженням німецької синтаксичної конструкції не відповідав би нормам стилістики української мови.

*War er doch jetzt schon nahe daran, zu vergessen, und nur die seit langem nicht gehorte Stimme der Mutter hatte ihn aufgerüttelt* (FKV, URL).

Адже він і тепер уже був близький до цього, і тільки голос матері, якого він давно не чув, його сполохав (FKV, URL).

У реченні оцінюється межа до якої герой наблизився.

При утворенні Partizip II всі елементи, що поширюють конструкцію, стоять між артиклем і іменником. Додаткові елементи у реченні перетворюються на окреме підрядне означальне речення.

Аналіз специфіки використання перекладацьких трансформацій при перекладі оцінної лексики новели Франца Кафки з урахуванням його жанрово-стилістичних характеристик показав, що найбільш часто вживаними є граматичні трансформації. У нашому випадку вони представлені різноманітними замінами, транспозиціями, додаванням та виключенням, заміною структури речення.

### 3.3. Специфіка перекладу стилістичних засобів вираження оцінки у німецькомовних художніх творах

Матеріалом дослідження слугував твір Г. Бьоля «Das Brot der frühen Jahre» («Хліб ранніх років»).

У перекладі стилістичних засобів вираження оцінки у німецькомовних художніх творах наводяться різні види заміни, що розглядаються в дослідженні як види семантико-стилістичних трансформацій.

Необхідність використання заміни, зумовлених стратегією адаптації, пояснюється розбіжностями в семантичній структурі слова, емоційно-експресивної і стилістичної характеристики, відмінностями слововживання в однакових комунікативних ситуаціях заміни можуть бути також обумовлені розбіжностями в асоціативно-образному плані вживаних зворотів та виразів.

У замінах виділяємо чотири види семантико-стилістичних трансформацій: реметафоризація, експлікація, контекстуальні заміни, конкретизація.

Реметафоризація, тобто заміна асоціативно-образних уявлень, закріплених за певними словами та виразами, що володіють образним потенціалом, властива образним мовним засобам, основними з яких є метафори, порівняння, фразеологізми, метафоричні епітети, стилістично забарвлена та культурно маркована лексика.

При перекладі метафор найбільш чітко простежується національно-культурний компонент, оскільки образність та оцінна метафоричність мають різну основу у різних мовах.

Наприклад: (1)... *und die auf 1 männlichen Esel hereinfällt* (BFJ, URL). (наштовхнутися на будь-якого осла чоловічої статі) – *стати здобиччю першої зустрічної мавпи чоловічої статі* (XPH, URL).

Оцінна лексема *осел* замінюється словом *мавпа*, оскільки буквальный переклад може призвести до небажаних асоціацій.

Крім відмінності образів, що беруть участь у створенні оцінної метафори, можливі і відмінності в емоційно-експресивних компонентах, що призводять до

заломлення комунікативно-прагматичного та художньо-естетичного ефекту твору.

При перекладі метафоричних одиниць, у складі яких є лексема *das Herz* «серце», в більшості випадків аналогом є слово душа: ... (2) *im Grunde eures erzens* (BFJ, URL) (в основі вашого серця) – у *глибині душі* (XPH, URL).

Через відмінність образної основи порівнянь німецької та української мов перекладачі, як правило, використовують заміни для передачі інформаційного потенціалу сталого вираження. Такий спосіб перекладу продуктивний у тих випадках, коли вихідний образ не здатний викликати у читача тих асоціацій, які виникають у німецькомовного читача, і вимагає заміни з об'єктивних причин: (3) *seine Stimme war kleiner und dunkler* (BFJ, URL) – *голос його трохи знизився, став глухішим* (XPH, URL). Буквально голос оцінюється як «менший і темніший», що не є загальноприйнятим виразом в українській мові, тому перекладач замінює образну основу оцінного порівняння.

Щодо фразеологізмів прийом реметафоризації має декілька іншу тенденцію, ніж під час перекладу метафори. Перекодування метафор більшою мірою обумовлена контекстом, у той час як на переклад фразеологізмів контекст впливає меншою мірою. Фразеологічні відповідності є більш регулярними і, як правило, зафіксовані в двомовних словниках. Однак у деяких випадках одному фразеологізму може відповідати два і більше аналоги. У такому разі вирішальну роль відіграє контекст, а також суб'єктивні переваги перекладача. Поряд з заміною лексичного наповнення переведених одиниць у перекладній мові фіксується відмінна від вихідного фразеологізму емоційно-стилістична характеристика. Заміна нейтральних одиниць на стилістично забарвлені посилює комунікативно-прагматичний ефект за рахунок стилістичної забарвленості: (4)... *eine dreißigbändige Dogmatik, die mich in Erstaunen versetzt* (BFJ, URL) (нейтр.) (догматика із тридцяти томів, яка мене приголомшує / дивує) ... з *тридцятитомним богословським трактатом, що абсолютно приголомшує людину* (XPH, URL) (розм.).



Метафоричні епітети також можуть зазнавати реметафоризації. Заміна образу пов'язана з різним асоціативним планом лексичних одиниць або відсутністю семантичної когерентності: (5) *wo der Applaus so matt war* (BJN, URL) (оплески були млявими) – *i в вар'єте мене проводили такими рідкими оплесками* (XPH, URL).

Наступним прийомом реалізації функціонально-адекватних заміни є експлікація, суть якої полягає в описовому перекладі невідомої для мови перекладу лексеми. Експлікації схильні до багатьох мовних засобів художнього тексту, серед них культурно маркована лексика, фразеологізми, складні оцінні іменники, епітети.

У реченні (6)... *daß er «zwar eben konvertiert sei, aber der SPD nahestehende...»* (BFJ, URL) – ...але, як раніше, тісно пов'язаний із соціал-демократами (XPH, URL). Перекладач розкриває значення скорочення SPD – соціал-демократична партія Німеччини (СДПН), оскільки скорочений варіант, можливо, не знайомий читачеві.

Контекстуальні заміни використовуються як синоніми, не зафіксовані у лексикографічних та двомовних словниках, але є синонімічними в умовах даного контексту. Як показав аналіз, контекстуальні заміни нетипові для перекладу образних виразних засобів, а характерні для емоційно-експресивної та стилістично забарвленої оцінної лексики.

У прикладі (7) ... *war noch nicht gewappnet* (BFJ, URL) – ... але поки я ще не зібрався з духом (XPH, URL) спостерігається заміна стилістичної характеристики виразу: німецький варіант відноситься до піднесеної лексики, а український фразеологізм належить розмовному стилю. Крім того, фіксується заміна слова фразеологізмом, що використовується в даному контексті для згладжування конотативних відмінностей, що виникли у процесі перекладу.

Конкретизація, тобто, заміна слова або словосполучення іноземної мови з більш широким значенням словом чи словосполученням мови перекладу з вужчим значенням, використовується для передачі культурно маркованої

лексики. У прикладі (8) *keinen der Grosche wert* (BFJ, URL) – *не вартий десяти пфенігів* (XPH, URL).

*Der Grosche* – номінальна монета вартістю десять пфенігів. В українській мові така номінація відсутня, тому перекладач конкретизує лексему. В українській лінгвокультурі така номінація стосовно грошей існувала раніше «червінець».

Далі розглянемо типи опущень, які розглядаються як один із формальних типів семантико-стилістичних трансформацій. Опущення мають місце, якщо у перекладній мові немає відповідної образної основи під час перекладу образних засобів, або один з компонентів значення під час перекладу безобразних оцінних мовних засобів відсутній. Опущення характеризуються застосуванням стратегії нейтралізації. До опущень відноситься деметафоризація, тобто, опущення образної основи виразу; опущення експресивно-емоційних і стилістичних сем і генералізація.

Деметафоризацію метафори можна простежити на прикладі (9) ... *wo Sie – ganz zu Unrecht übrigens nach meiner bescheidenen Meinung – als linker Vogel verschrieen sind* (BFJ, URL) (де ви, абсолютно несправедливо на мою думку, вважаєтеся лівим птахом) – ...*де вас чомусь вважають надто лівим, зовсім несправедливо, втім, наскільки я смію судити* (XPH, URL).

Лексема *der Vogel* «птаха» використовується в переносному значенні та має оцінну стилістичну характеристику.

У результаті використання опущення втрачаються відтінок зневажливості та образність.

При перекладі порівнянь опущення також мають місце. Їх використання виправдано лінгвокультурними відмінностями в образній основі порівняння. Так, у випадках опущення прийому порівняння спостерігається втрата образності: (10) *Er empfand das Warten wie ein Verdammnis* (BFJ, URL) – *Очікування ставало нестерпним* (XPH, URL).

У вихідному тексті очікування порівнюється із загибеллю, що надає висловлюванню інтенсивного емоційного забарвлення, яке втрачається у перекладі, але зберігається оцінна конотація.

Втрата образності відзначається і під час перекладу метафоричних оцінних епітетів: (11) *wo ein handfester Krach mit scharfem Wortwechsel das einzig Erlösende wäre* (великий скандал із гострою суперечкою) (BFJ, URL) – ... *а розрядити атмосферу міг би тільки справжнісінький скандал, гучна лайка* (XPH, URL).

Практичний інтерес для дослідження становлять також складні іменники, які характерні для німецької мови, але нетипові для української. Маючи спільні мовні особливості, такі лексеми мають у кожній мові свою специфіку і найчастіше мають емоційно-оцінний потенціал, який не завжди передається в українській мові: (12)...*meine Mutter ist eine Partytante* (BFJ, URL) – ...*моя матуся обожнює прийоми* (XPH, URL).

Іменник *Partytante* має іронічний відтінок, таким же є і українське слово *обожнює*. Однак німецький варіант оцінно-метафоричний, а в тексті перекладу ці ознаки відсутні.

Деметафоризація фразеологізмів обумовлена насамперед тим, що поява багатьох фразеологічних одиниць пов'язана з культурно-мовною традицією, а також з різною образною основою досліджуваних мов. У реченні (13) *müsste ja sonst meine Hand von ihm zurückziehen* (BFJ, URL) – *інакше мені довелося б від нього відректися* (XPH, URL) фразеологізм *die Hand von jemandem zurückziehen* «позбавити кого-або своєї підтримки, заступництва» передається не ідіоматично. Слово *зректися* відноситься до книжкової лексики і частково компенсує опущення фразеологізму. Однак, прагматична функція цього поєднання в тексті перекладу змінюється.

Емоційно-експресивний потенціал слова, використаного в тексті оригіналу також може опускатися при перекладі. У реченні (14) *Sie war ihm Untertan* (BFJ, URL) – *Вона підкорялася йому у всьому* (XPH, URL) спостерігається заміна експресивно-оцінного слова на нейтральне, тобто, опущення експресивно-емоційної семи. В оригінальному тексті слово *Untertan* має коннотативний

оцінний компонент і висловлює несхвалення, тоді як в українському варіанті воно відсутнє.

У разі, якщо під час перекладу втрачається кілька компонентів конотації, текст перекладу може мати суттєві відмінності у сфері емоційно-експресивної насиченості висловлювання: (15) ... *die ich nicht anzurumpfen gedachte* (BFJ, URL) – ... *у яких я не збирався позичати гроші* (XPH, URL).

Німецький варіант *anzurumpfen* є розмовним та емоційно-експресивним, а українське слово *позичати* не має таких характеристик.

Прийом генералізації використовується переважно на лексичному рівні, однак, як показує аналіз, можливі і заміни стилістичних та прагматичних компонентів семантики. Такі заміни призводять до нейтралізації колориту часу, і як наслідок до втрати прагматичних сем: (16) *er war Studienrat gewesen* – *він був учителем*. *Der Studienrat* у німецькій лінгвокультурі – вчитель у вищій школі, наприклад, гімназії. Український аналог *вчитель* не вказує на те, де людина здійснює трудову діяльність.

Додавання використовуються, як правило, для компенсації втрачених у процесі перекладу елементів. Цей тип семантико-стилістичної трансформації представлений прийомом метафоризації та додаванням експресивно-емоційних та стилістично-оцінних сем. У реченні (17) *Ich bin in Bonn geboren und kenne hier viele Leute* (BFJ, URL) – вираз *багато людей* метафоризується і передається як *кожну собаку* (XPH, URL).

Ця трансформація надає висловлюванню образності, однак у перекладі присутня деяка грубість, яка відсутня в оригіналі.

У наступному прикладі перекладач також вводить в український текст оригіналу фразеологізм, який інтенсифікує даний уривок в експресивному та стилістичному аспектах: (18) ... *solcher Zimmer gibt es aber nur zwei oder gar eins* (BFJ, URL) – *проте таких кімнат буває раз-два і все* (XPH, URL).

Метафоризація за допомогою порівнянь та метафоричних епітетів є непродуктивним способом метафоризації у якості компенсації.

Так, оцінний епітет як засіб метафоризації було виявлено лише одному випадку:

(19) ... *wenn ich sehe, wie jemand vergeblich versucht, gelockert auszusehen* (BFJ, URL) (люди намагаються виглядати розслаблено/вільно). – *Коли я бачу, що люди безуспішно косять під розмагнічених стиляг* (XPH, URL).

Метафоризація за допомогою порівняння зустрічається частіше, проте щодо ідіоматизації її питома вага мала. У прикладі (20) *Er war nicht schuldig, nur auf eine Weise dumm* (BFJ, URL) (він був не винен, просто трохи дурний) – *Він не був винен, просто він завжди як у шорах* (XPH, URL) оцінний епітет *dumm* «дурний» замінюється порівнянням «як у шорах».

Додавання експресивно-емоційних та стилістичних сем можуть реалізовуватися за допомогою додавання одного або кількох компонентів значення. У реченні (21) *Ich bin nicht seßhaft* (BFJ, URL) (нейтр.) [я не осілий] – *По натурі я бродяга* (XPH, URL). (розм.) фіксується додатковий стилістичний компонент, а саме розмовний ранг слова у тексті перекладу.

Викорстання семантико-стилістичних трансформацій при перекладі оцінної лексики українською мовою зумовлено різницею в мовних системах. У результаті аналізу перекладу твору Г. Бьоля було виявлено, що в процесі перекладу оцінні лексико-стилістичні одиниці зазнали семантико-стилістичних трансформацій, найбільш частотними виявились: реметафоризація, експлікація, контекстуальні заміни, конкретизація.

### Висновки до розділу 3

Дослідивши ілюстративний матеріал, можна зробити висновок, що використання дослівного перекладу для передачі оцінної лексики є не найвдалішим рішенням. При дослівному перекладі не враховуються відмінності між німецькою та українською мовами, жанрово-стилістичні особливості твору та стилістична образність метамови письменника. Переклад текстів художнього дискурсу є (специфічним) особливим видом перекладацької діяльності. Завдання художнього перекладу полягає не в дослівному перекладі самого тексту, а в

передачі стилю, його унікальності, характеру і атмосфери, які були вкладені в цей твір автором як носієм певної лінгвокультури.

У ході аналізу були проаналізовані лексичні, граматичні та стилістичні засоби досягнення еквівалентності при перекладі художнього тексту. Необхідність використання зазначених трансформацій пояснюється розбіжностями лексико-семантичних систем двох мов, відсутністю однослівних відповідників в українській мові, контекстом розбіжностями національно-культурних традицій країн. Перекладацькі трансформації являють собою засоби вирішення протиріччя, що виникає при неспівпадінні комунікативних компетенцій, притаманних носіям тексту оригіналу та тексту перекладу. Комунікативними компетенціями називають усі ті культурні попередні знання, властиві носіям тієї чи іншої мови.

Результати дослідження дозволяють зробити висновок, що для досягнення змістової близькості перекладу до тексту оригіналу, потрібно знаходити відповідності одиницям німецької мови за допомогою перекладацьких трансформацій.

## ВИСНОВКИ

У роботі визначено, що оцінність властива будь-якому художньому тексту і виступає засобом вираження комунікативно-прагматичного наміру автора, тобто впливу на читача. У художньому тексті переважає емоційна оцінка. Оцінність дозволяє відбити ціннісні установки, «картину світу» персонажів, цим самим виступаючи засобом створення художнього образу.

При перекладі художнього твору перекладач прагне створити еквівалентний оригіналу текст, який має на читача такий самий естетичний вплив. Для цього він вдається до використання різних перекладацьких трансформацій. Головне завдання перекладача – робити текст зрозумілим в культурі мови перекладу, зберігаючи при цьому той ореол культурної специфіки, який оточує текст.

Дослідження стилістичних засобів вираження оцінки у німецькомовному художньому дискурсі було проведено на прикладі творів Ю. Герман «Червоні корали», Г. Бьоля «Und sagte kein einziges Wort» («І не сказав жодного слова»), Г. Бьоля *Das Brot der frühen Jahre* («Хліб ранніх років»), Дж. «Heimsuchung» («Прокляття дому»), Франца Кафки «Die Verwandlung» («Перетворення»).

На лексичному рівні емотивно-оцінний компонент представлений головним чином емоційно-забарвленими словами. Кожна з груп була розглянута окремо, а також було наведено загальні закономірності вираження оцінки у кожній групі. Так, емоційно-забарвлені оцінні прикметники є найчисленнішою групою лексичних засобів вираження оцінки. В основі семантики прикметника лежить оцінка, що дозволяє вважати прикметник одним з найважливіших засобів вираження оцінного значення. Оцінні іменники використовуються авторами у більшості випадків для характеристики персонажів. Іменники були поділені на дві групи: іменники з позитивною семантикою та іменники з негативною семантикою. Група дієслів, якими у творі виражається емоційна оцінка, теж є незначною. Подібні дієслова дають оцінку діям персонажів, які можуть бути охарактеризовані як позитивні чи негативні. Оцінні прислівники не належать до

основних способів вираження оцінки на лексичному рівні. Прислівники можуть надавати додаткову оцінку діям, які передаються за допомогою дієслівних форм.

Граматичні засоби вираження оцінки у німецькомовному художньому дискурсі. Визначено, що синтаксис є частиною граматики, який поруч із лексикою може бути засобом висловлювання оцінки та емоцій. У порівнянні з лексичним рівнем мови експресивний синтаксис відіграє допоміжну роль при вираженні оцінки. Слід зазначити, що експресивний синтаксис на відміну лексичного рівня служить переважно для висловлювання емоцій. Однак, як уже було описано у попередньому параграфі, категорія емотивності є невід'ємною складовою оцінки. Емоції, виражені на синтаксичному рівні, несуть у собі позитивну чи негативну оцінку. Нами було виділено приклади, що містять емоційну оцінку на синтаксичному рівні. Серед використовуваних автором прийомів слід виділити синтаксичний паралелізм, різні за метою висловлювання та інтонації речення, анафору, а також синтаксичний повтор. Слід ще раз підкреслити, що синтаксис є допоміжним засобом емотивної оцінки. Поряд із лексикою синтаксис передає негативне ставлення персонажів до об'єкта оцінки. Синтаксис виражає, головним чином, емоції персонажів, які можна віднести до позитивної чи негативної оцінки.

Визначено специфіку перекладу стилістичних засобів вираження оцінки у німецькомовних художніх творах, зазначено, що, здебільшого, переклад цих творів виконано за допомогою дослівного перекладу, оскільки для всіх оцінних німецьких слів було знайдено українські відповідники. Вважаю, що використання дослівного перекладу для передачі оцінного висловлювання, є не найвдалішим рішенням. При дослівному перекладі не враховуються відмінності між німецькою та українською мовами, жанрово-стилістичні особливості твору та стилістична образність метамови письменника.

Загалом, основними способами перекладу оцінної лексики у досліджуваних творах є: калькування (4%), лексичний еквівалент (15%), лексичні та граматичні заміни (22%), транспозиція (16%), додавання (18%), опущення (12%), стилістична компенсація (13%).



## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений. Москва: Наука, 1988. 336 с.
2. Арутюнова Н. Д. Языкознание. Большой энциклопедический словарь. Москва: Большая Российская энциклопедия, 1998. 685 с.
3. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). Москва: Международные отношения, 1975. 240 с.
4. Бацевич Ф. С. Нариси з лінгвістичної прагматики: монографія. Львів: ПАІС, 2010. 336 с
5. Бех Е. Ф. Художественный дискурс и его отличия от остальных видов дискурса. URL <http://dspace.bsu.edu.ru/>
6. Безсонова О. Концептуальна організація оцінного тезауруса англійської мови. Лінгвістичні студії: Зб. наук. пр. Донецьк: 2005. 241–245 с.
7. Буяр І. Є. Лінгвістична категорія оцінки: оцінювання досягнутого у вітчизняній лінгвістиці. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Остріг: 2009. 145–149 с.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 / уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с
9. Верба Л. Г. Порівняльна лексикологія англійської та української мов. Посібник для перекладацьких відділень вузів. Вінниця: Нова книга, 2003. 248 с.
10. Вишивана Н. Особливості мовної категорії оцінності та структура оцінки. Науковий вісник Чернівецького національного університету. Чернівці: Рута, 2004. Вип.188–189. 73–78 с.
11. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). М: Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. 224 с.
12. Вікісловник. Вільний словник [Електронний ресурс] // [uk.wiktionary.org](http://uk.wiktionary.org). – Режим доступу: <https://uk.wiktionary.org/wiki/капіталізм> (дата звернення: 11.12.2021). – Назва з екрана.

- 13.Вороновська Л. Універсальні та специфічні особливості визначення ознак художнього дискурсу. *Теоретична і дидактична філологія*. Переяслав-Хмельницький, 2015. Вип. 20. С. 155–166.
- 14.Глінка Н. В. Експресивні засоби й стилістичні прийоми вираження експресивності та особливості їх перекладу. *Вісник НТУ "КПІ"*. 2013. № 2. 34 – 39 с.
- 15.Голованевский А. Л. Оценочность и ее отражение в политическом и лексикографическом дискурсах. *Филологические науки*. 2002. № 3. 78–87 с.
- 16.Городиловська Г. Проблема стилів в українському мовознавстві. 2002. URL:  
[http://lnu.edu.ua/faculty/jur/movazmi/body/visnyk23/Statti\\_Horodylovska.htm](http://lnu.edu.ua/faculty/jur/movazmi/body/visnyk23/Statti_Horodylovska.htm).
- 17.Дворжецька М. П. Фонетика англійської мови: фоностилістика і риторика мовленнєвої комунікації: посіб. для студ. ВНЗ. Вінниця: Нова кн., 2005. 240 с.
- 18.Демський М.Т. Українські фраземи й особливості їх творення. – Львів Краків ; Париж : Просвіта, 1994. 63-94 с.
- 19.Зарицький М. С. Переклад: створення та редагування. К.: Парламентське видавництво, 2004. 120 с
- 20.Значення слова. URL // <https://uk.wikipedia.org/>.
- 21.Зорівчак Р. П. Реалія і переклад: на матеріалі англomовних перекладів української прози. Львів: Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. 216 с.
- 22.Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград: Перем., 2001. 477 с.
- 23.Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця: Нова Книга, 2001. 448 с.
- 24.Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу. Київ: Юніверс, 2003. 280 с.
- 25.Кононенко В. І. Мова у контексті культури. Івано-Франківськ: Плайн, 2008. 390 с.
- 26.Кононенко В. І. Українська культурологія. Київ: Вища шк., 2008. 327 с.

27. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту. Вінниця: Нова кн., 2004. 272 с.
28. Лєпухова Н. І. Відтворення особливостей німецької літературної романтичної казки в україномовних перекладах (лінгвопрагматичний і лінгвокультурологічний аспекти): дис.... на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук / 10.02.16 – “перекладознавство”. Київ, 2015. 231с.
29. Михальченко М. М. Способи реалізації позитивної та негативної оцінки в тексті: кількісне та функціональне співвідношення. Лінгвістика. 2009. № 1. 132–141 с.
30. Мороховський А. Н. К проблеме текста. Текст и его категориальные признаки: сборник научных трудов. Киев, 1998. 5 с.
31. Онищенко І. В. Категорія оцінки та засоби її вираження в публіцистичних та інформаційних текстах: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Дніпропетровськ, 2004. 20 с.
32. Паршин А. Теория и практика перевода: URL:  
<http://teneta.rinet.ru/rus/pelparshin-andteoria-i-praktika-perevoda.htm>
33. Прищепчук С. А. Роль оценочной лексики в формировании коммуникативного эффекта при переводе политического дискурса. Мова і культура. 2009. № 11. 292–296 с.
34. Романовская А. А. Оценочная семантика античного символа как вербальной единицы. Мова і культура. 2009. № 11. 25–32 с.
35. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава: Довкілля, 2006. 716 с.
36. Сучасна українська літературна мова: підруч. для студентів вузів, які вивч. дисципліну «Сучас. укр. літ. мова» / [М.Я. Плющ, С.П. Бевзенко, Н.Я. Грипас та ін.]; за ред. М.Я. Плющ. Київ: Вища шк., 1994. 413 с.
37. Федотова Е. И. Семантическая структура оценки. Нариси досліджень у галузі гуманітарних наук в педвузі: Зб. наук. та метод. пр. Горлівка, 1996. 195–201с.

- 38.Халіман О. В. Граматичне значення минулого часу як засіб вираження оцінки в художньому стилі. Лінгвістичні дослідження. 2012. № 34. 80–86 с.
- 39.Химинець М. Д. Політична лінгвістика як наукова дисципліна. Мова і культура. 2011. Вип. 14. № 7 (153). 206–212 с.
- 40.Чернейко Л. О. Оценка в знаке и знак в оценке. Филологические науки. 1990. № 2. 72–81 с.
- 41.Чабаненко В.А. Основи мовної експресії. Київ: Вища школа, 1984. 168 с
- 42.Чабаненко В.А. Стилїстика експресивних засобів української мови. Запоріжжя: ЗДУ, 2002. 351 с
- 43.Яровенко Л. Особливості перекладу оцінної лексики. Актуальні питання гуманітарних наук. 2020. Т. 4, № 29. 128–134 с.
- 44.Brinker K. Linguistische Textanalyse / Klaus Brinker. – Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2010.
- 45.Duden Deutsches Universalwörterbuch. [5., überarbeitete Auflage]. Mannheim – Leipzig – Wien – Zürich: Dudenverlag, 2013. 1892 S.
- 46.Faulseit D. Stilistische Mittel und Möglichkeiten der deutschen Sprache / D.Faulseit, G.Kühn. Leipzig: VEB BIBLIOGRAPHISCHES Institut, 1995. 284 S.
- 47.Friederich W. Moderne deutsche Idiomatik. München, 1998. 67 s.
48. Iskos A., Lenkova A. Deutsche Lexikologie. Leningrad, 1960. S. 171.
- 49.Klappenbach R. Feste Verbindungen in der deutschen Gegenwartssprache. Halle (Saale), 2013. 145 S.
- 50.Newmark Peter. A Textbook of Translation. Longman, 2003. 292 p.
- 51.Newmark P. About Translation. Clevedon – Philadelphia – Adelaide: Multilingual Matters Ltd., 1991. 184 p.
- 52.Nida E. Language Structure and Translation: Essays by Eugene A. Nida / Selected and Introduced by Anwar S. Dil. Stanford, California: Stanford University Press, 2016. 284 p.

- 53.Nida E. Principles of Correspondence. Toward a Science of Translating. Leiden: Brill, 1999. P. 156–171.
- 54.Riesel E. Der Stil der deutschen Alltagsrede. М.: Высшая школа, 2006. 310S.
- 55.Robinson D. What is Translation? Centrifugal Theories, Critical Interventions. Kent and London: The Kent State University Press, 2015.
- 56.Schmidt W. Deutsche Sprachkunde. Berlin, 2014. 123 S.
- 57.Widdowson H. Discourse Analysis. / Henry Widdowson. – Oxford : Oxford University Press, 2007. – 133 p.

### СПИСОК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- 58.Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. 4-е изд., стер. Москва: КомКнига, 2007. 570 с.
- 59.Краткий словарь когнитивных терминов. под ред. Е. С. Кубряковой. Москва, 1997. 245 с.
- 60.Das Herkunftswörterbuch: Etymologie der deutschen Sprache. Dudenredaktion (Bibliographisches Institut), Dudenverlag, 2014. 960 S.
- 61.Duden Deutsches Universalwörterbuch. [5., überarbeitete Auflage]. Mannheim – Leipzig – Wien – Zürich: Dudenverlag, 2013. 1892 S.
- 62.Lexer M. Mittelhochdeutsches Handwörterbuch// Trier Center for Digital Humanities / Kompetenzzentrum für elektronische Erschließungs- und Publikationsverfahren in den Geisteswissenschaften an der Universität Trier, 2011. <http://woerterbuchnetz.de/Lexer/>

### СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ

- 63.(ІЖС). – Бьоль Г. І не сказав жодного слова. URL: <https://www.litmir.me/br/?b=116078&p=1>
- 64.(ХРН) – Бьоль Г. Хліб тих ранніх років. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=8002>
- 65.(ЧК) – Герман Ю. Червоні корали. URL: <https://livejournal.com/435658.html>

- 66.(ПК) – Ерпенбек Дженні. Прокляття дому. Переклад: Христина Назаркевич. Чернівці: Книги – XXI. 160 с.
- 67.(ФКП) Кафка Ф. Перевтілення. URL:  
<https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=86>
68. (SW) – Böll H. Und sagte kein einziges Wort. URL:  
<https://www.perlego.com/book/1613703/und-sagte-kein-einziges-wort-pdf>
- 69.(BFJ) – Böll H. Das Brot der frühen Jahre. URL:  
<https://www.worldcat.org/title/30110368>
- 70.(HS) – Jenny Erpenbeck Heimsuchung. URL: –  
<https://www.penguinrandomhouse.de/Taschenbuch/Heimsuchung/Jenny-Erpenbeck/Penguin/e532721.rhd>
- 71.(FKV) Kafka F. Die Verwandlung. URL: <http://originalbook.ru/die-verwandlung-f-kafka-deutsch-prevrashhenie-f-kafka/>

## ДОДАТКИ

## Додаток А

## Способи перекладу оцінної лексики

№ з/п	Приклад	Переклад	Спосіб перекладу
1.	und die auf 1 männlichen Esel hereinfällt (BFJ, URL)	<i>стаття здобиччю першої зустрічної мавпи чоловічої статі (XPH, URL).</i>	Заміна
2.	im Grunde eures Herzens (BFJ, URL)	<i>у глибині душі (XPH, URL).</i>	Заміна
3.	seine Stimme war kleiner und dunkler (BFJ, URL)	<i>голос його трохи знизився, став глухішим (XPH, URL).</i>	Заміна
4.	eine dreißigbändige Dogmatik, die mich in Erstaunen versetzt (BFJ, URL)	<i>з тридцятитомним богословським трактатом, що абсолютно приголомшує людину (XPH, URL).</i>	Заміна
5.	wo der Applaus so matt war (BFJ, URL)	<i>і в вар'єте мене проводили такими рідкими оплесками (XPH, URL).</i>	Заміна
6.	daß er «zwar eben konvertiert sei, aber der SPD nahestehe... (BFJ, URL)	<i>...але, як раніше, тісно пов'язаний із соціал-демократами (XPH, URL).</i>	Заміна
7.	war noch nicht gewappnet (BFJ, URL)	<i>... але поки я ще не зібрався з духом (XPH, URL).</i>	Заміна
8.	keinen der Grosche wert (BFJ, URL)	<i>не вартий десяти пфенігів (XPH, URL).</i>	Заміна
9.	... wo Sie – ganz zu Unrecht übrigens nach meiner bescheidenen	<i>...де вас чомусь вважають надто лівим, зовсім</i>	Опущення

	Meinung – als linker Vogel verschrien sind (BFJ, URL)	<i>несправедливо, втім, наскільки я смію судити (XPH, URL).</i>	
10.	Er empfand das Warten wie ein Verdammnis (BFJ, URL)	<i>Очікування ставало нестерпним (XPH, URL).</i>	Опущення
11.	wo ein handfester Krach mit scharfem Wortwechsel das einzig Erlösende wäre (BFJ, URL)	<i>... а розрядити атмосферу міг би тільки справжнісінький скандал, гучна лайка (XPH, URL).</i>	Опущення
12.	...meine Mutter ist eine Partytante (BFJ, URL)	<i>...моя матуся обожнює прийоми (XPH, URL).</i>	Опущення
13.	müsste ja sonst meine Hand von ihm zurückziehen (BFJ, URL)	<i>інакше мені довелося б від його відректися (XPH, URL).</i>	Опущення
14.	Sie war ihm Untertan (BFJ, URL)	<i>Вона підкорялася йому у всьому (XPH, URL).</i>	Додавання
15.	die ich nicht anzupumpen gedachte (BFJ, URL)	<i>у яких я не збирався позичати гроші (XPH, URL).</i>	Додавання
16.	er war Studienrat gewesen (BFJ, URL)	<i>він був учителем (XPH, URL).</i>	Генералізація
17.	Ich bin in Bonn geboren und kenne hier viele Leute (BFJ, URL)	<i>...кожну собаку (XPH, URL).</i>	Додавання
18.	solcher Zimmer gibt es aber nur zwei oder gar eins (BFJ, URL)	<i>проте таких кімнат буває раз-два і все (XPH, URL).</i>	Компенсація
19.	... wenn ich sehe, wie jemand vergeblich versucht, gelockert auszusehen (BFJ, URL)	<i>Коли я бачу, що люди безуспішно косять під розмагнічених стиляг (XPH, URL).</i>	Метафоричний еквівалент



20.	Er war nicht schuldig, nur auf eine Weise dumm (BFJ, URL)	<i>Він не був винен, просто він завжди як у шорах (XPH, URL).</i>	Заміна
21.	Ich bin nicht seßhaft (BFJ, URL)	<i>По натурі я бродяга (XPH, URL).</i>	Заміна
22.	Wie ein Vulkan in Höchster Raserei spien die Tunnelmündungen Tag und Nacht Gestein aus (SW, URL).	<i>Як вулкан тунельні лабіринти в божевільному поспіху випльовували день і ніч каміння (ІЖС, URL).</i>	Лексичний відповідник, дослівний переклад
23.	Da schluchzte sie plötzlich wild und schrecklich wie ein Tier (SW, URL).	<i>Несподівано вона схлинула дико і страшно, як звір. (ІЖС, URL).</i>	Перестановка
24.	Arzt zu sein und nichts zu wissen, nichts, nichts, nichts... nur dazusitzen und irgendein Gebet zu stammeln wie ein Hutzelweib in der Kirche (SW, URL).	<i>Бути лікарем і нічого не знати ... тільки сидіти і бурмотати якусь молитву як зморщена старенька в церкві... (ІЖС, URL).</i>	Перестановка
25.	ihr...ich sagte ihr (SW, URL).	<i>І раптом мене вкусила думка як рептилія, і я сказав їй... і я сказав їй... (ІЖС, URL).</i>	Додавання
26.	Die Dame ein "Schschsch", Pinneberg denkt sich, Schlangen zwischen so (SW, URL).	<i>Дама виштовхнула якийсь звук, щось невиразне, на кшталт «Шшиш», Піннеберг подумав, змії так шиплять. (ІЖС, URL).</i>	Перестановка
27.	Mein verpfushtes Leben kann mir keinen mehr zusammenflicken... ich habe eben umsonst der verherrlichen holländischen Regierung gedient... die Pension ist	<i>Моє розбите життя мені більше ніхто не склеїть... даремно я служив високоповажному голландському уряду... пенсія моя зникла, я</i>	Перестановка

	futsch, ich komme als armer Hund nach Europa zurück... ein Hund, der hinter einem Sarg herwinsel (SW, URL).	<i>повертаюся як бідний собака в Європу... собака, який повискує за труною... (ІЖС, URL).</i>	
28.	Stöhnend und knirschend wie , wanderte er vorwärts, und zuweilen wollte er zusammenbrechen unter der ungeheuren Last seines ungeheuren Schmerzes (SW, URL).	<i>Стогнути і кречучи як поранений звір, він просувався вперед, часом він хотів зламатися під жахливим тягарем свого жахливого болю. (ІЖС, URL).</i>	Лексичний відповідник
29.	Wie hundert Ameisen einen Strohalm schleppen, so schleppen hundert keuchende Männer mit eingeknickten Knien die mächtigen, dreißig Meter langen Schienen. (SW, URL).	<i>Як сотня мурах тягнуть соломинку, так сотня крєктів чоловіків із зігнутими колінами тягнуть величезні, тридцятиметрові рейки, які зміцнюються на шпалах (ІЖС, URL).</i>	Лексичний відповідник
30.	Die Hände, dieselben Hände, die ich noch nachmittags im heiligsten Eid an das Holz des Kirchengestühls verklammert gesehen, 's krallten jetzt wieder gekrümmt im Geld herum, wie wollüstige (SW, URL).	<i>Руки, ці самі руки, які я ще вранці бачив притиснутими у святій молитві до дерева церковної лави, вони встромилися зараз скрюченими кігтями в гроші як ненаситні вампіри (руки, дії рук характеризують людину) (ІЖС, URL).</i>	Лексичний відповідник
31.	Die Allanschen Bohrer, die den Berg perforierten, setzten mit einem	<i>Бури Аллана, які свердлили гору, поринули в неї з</i>	Порівняльний зворот

	klirrenden Schrillen ein, der Berg schrie wie tausend Kinder auf einmal в Todesangst, er lachte wie ein Heer Irrsinniger, er große Wasserfälle (SW, URL).	<i>дзвінким пронизливим звуком, гора закричала як тисяча дітей одночасно у смертельному страху, вона засміялася як армія навіжених, вона марила як лазарет гарячкових хворих, і, нарешті, вона загриміла як могутні водоспади (ІЖС, URL).</i>	
32.	Ich sah Dora an, und sofort schmolz ihr steinernes Gesicht in einem Lächeln dahin (SW, URL).	<i>Я глянув на Дору, і її кам'яне обличчя одразу ж розтануло в посмішці (ІЖС, URL).</i>	Дослівний переклад
33.	Du glaubst gar nicht, wie du dich an Langeweile besaufen kannst, du liegst nachher im Bett, es dreht sich dir alles vor den Augen (SW, URL).	<i>Ти навіть не повіриш, як ти можеш впиватись нудьгою; ти лежиш у ліжку і все крутишся перед твоїми очима (ІЖС, URL).</i>	Дослівний переклад
34.	Es war ein Befehl, und ich Schwächling bebte in Bewunderung vor der dämonischen Herrlichkeit ihres Willens (SW, URL).	<i>Це був наказ, і я слабак тремтів у подиві від демонічного панування її волі (SW, URL).</i>	Лексичний відповідник
35.	Aber all dies ging nur, solange die Kraft von Europa her in mir noch lebte: dann trocknete ich ein (SW, URL).	<i>Але все це ще тривало, поки сила з Європи жила в мені: потім я спустошувався (ІЖС, URL).</i>	Лексичний відповідник
36.	Und nun sieht sie im Fenster neben sich das Gesicht ihres Jungen, der	<i>І тут у вікно поруч із собою вона бачить обличчя свого парубка,</i>	Лексичний відповідник

	den Chauffeur mit dem Bettsack abgefertigt hat, und er strahlt sie selig und selbstvergessen an (SW, URL).	<i>який передав шоферові матрац і який сяє і дивиться на неї блаженно та самозабутньо. (ІЖС, URL).</i>	
37.	Der Zug schleifte sich über eine Weiche und hielt lange Zeit (SW, URL).	<i>Потяг тягся по стрілочному переїзду та зупинявся на тривалий час (ІЖС, URL).</i>	Лексичний відповідник
38.	Meine Urgroßmutter war schön. (HS, URL).	<i>Моя прабабуся була гарною (ЧК, URL).</i>	Лексичний відповідник
39.	Du zarteste aller Birken (HS, URL).	<i>Ти ніжніший за всі берізки (ЧК, URL).</i>	Лексичний відповідник
40.	Sie ließ das Zimmer zurücktauchen y Dämmerlicht та legte sich müde auf eines der Sofas (HS, URL).	<i>Вона засувала штори, дозволяючи кімнаті поринути в сутінки, і втомлена лягала на один із диванів (ЧК, URL).</i>	Лексичний відповідник
41.	Meine Urgroßmutter sank erschöpft in einen der weichen Sessel und legte die kalten Hände an den Samowar (HS, URL).	<i>Моя прабабуся потопала в одному з м'яких крісел, спустошена, і гріла свої холодні руки на самоварі (ЧК, URL).</i>	Лексичний відповідник
42.	Mein Geliebter war traurig (HS, URL).	<i>Мій коханий був сумним (ЧК, URL).</i>	Лексичний відповідник
43.	Es blieb nicht aus, daß diese von der Deutschen horten, der Schönen, Blassen mit dem hellen Haar, die dort oben im Malyj-Prospekt wohnen sollte, fast immer allein und in Zimmern, so	<i>Не змусило себе чекати те, що вони почули про гарну, бліду німкеню зі світлим волоссям, яка, мабуть, жила в кінці Малого проспекту, і майже завжди була одна в кімнатах, таких темних, м'яких і</i>	Лексичний відповідник

	dunkel, weich und das Meer (HS, URL).	<i>прохолодних, як море (ЧК, URL).</i>	
44.	Und sie betrachteten meine Urgroßmutter, und meine Urgroßmutter verschmolz mit dem Dämmerlicht zu etwas Traurigem, Schönem, Fremdem (HS, URL).	<i>Вони не зводили очей з моєї прабабусі, а моя прабабуся зливалася з сутінковим світлом у щось сумне, гарне, чуже (ЧК, URL).</i>	Лексичний відповідник
45.	... ich dachte, das ist eine Lüge, ich interessiere mich ausschließlich für mich selbst, und ist es das? daß da nämlich gar nichts ist? nur die Müdigkeit und die leeren, stillen Tage, ein Leben wie das der Fische unter Wasser und ein Lachen ohne Grund? (HS, URL).	<i>... я подумала, що це - брехня, я цікавлюся виключно собою, але що тоді? Тобто, зовсім нічого? Тільки втома та порожні тихі дні, життя як у риби під водою, сміх без причини? (ЧК, URL).</i>	Лексичний відповідник
46.	Ich betrachtete meinen Geliebten, mein Geliebter betrachtete seinen Körper, as wäre er schon tot, manchmal liebten wir uns feindselig, und its biß ihn in seinen salzigen Mund (HS, URL).	<i>Я розглядала свого коханого, мій коханий розглядав своє тіло, так, ніби він уже був мертвим, іноді ми з ворожістю кохалися, я кусала його солоні губи (ЧК, URL).</i>	Лексичний відповідник
47.	Ich hatte das Gefühl, als sei ich dünn und mager, obgleich ich das nicht war, ich konnte so tun, als sei ich nicht ich selbst (HS, URL).	<i>Я відчувала себе худю, худю, хоча я такою не була, але я ніби була не собою (ЧК, URL).</i>	Лексичний відповідник
48.	Ist das die Geschichte, die ich erzählen will? Ich bin nicht sicher. Nicht	<i>Це історія, яку я хочу розповісти? Я не</i>	Лексичний відповідник

	wirklich sicher. (HS, URL).	<i>впевнена. Я справді не впевнена (ЧК, URL).</i>	
49.	Aber wo war meine Geschichte ohne meine Urgroßmutter? Їх wußte es nicht. (HS, URL).	<i>Але де була моя історія без моєї бабусі? Я не знала цього (ЧК, URL).</i>	Лексичний відповідник
50.	Aber dann ging natürlich wie immer das Dienstmädchen festen Schrittes zur Tür und öffnete (FKV, URL).	<i>Але потім, звичайно, слуга, як завжди, твердо пройшла до парадного і відкрила (ФКП, URL).</i>	Граматична заміна
51.	Wer etwas baut, prägt sein Leben auf die Erde (HS, URL).	<i>Той, хто щось будує, припечатує своє життя до землі (ПД, URL).</i>	Калькування
52.	Hier besteht er auf der Tatsache, dass er eine Villa verkauft, und er selbst ist in einer Scheune unterbrochen (HS, URL).	<i>Ось він і існує на те, що здає хороми, а сам в сарайчику перебивається (ПД, URL).</i>	Лексичний еквівалент
53.	Das Haus schweigt also genauso wie sein Besitzer, und wie im Falle eines Schweigens kann dies auch bedeuten, dass das Haus ein Geheimnis durchläuft, aber gleichzeitig das Haus leer ist. (HS, URL).	<i>Отож дім мовчить так само, як і його власник, і, як і у випадку будь-якого мовчання, це може означати і те, що дім криє якусь таємницю, але одночасно і те, що дім — просто порожній. (ПД, URL).</i>	Лексичний еквівалент
54.	Dies sind einige Schweinehunde, nicht anständige Wohnungen (HS, URL).	<i>Це якийсь свинячий хлів, а не житло порядних людей (ПД, URL).</i>	Лексичний еквівалент
55.	Der Importeur von Tee und Kaffee auf der	<i>Імпортер чаю і кави на тому боці також уже</i>	Лексичний еквівалент

	anderen Seite hat bereits den Grundstein gelegt, - bemerkt Arthur, sein Vater (HS, URL).	<i>заклав фундамент, — зауважує Артур, його батько (ПД, URL).</i>	
56.	Sie sollten eine Broschüre zu jeder kleinen Frage schreiben - und Sie hassen bereits diejenigen, die die Grundlagen legten und die Mauern der deutschen Wissenschaft reduzierten (HS, URL).	<i>Варто вам написати брошурку з будь-якого крихітному питання - і ви вже ненавидите тих, хто закладав фундамент і зводив стіни німецької науки. (ПД, URL).</i>	Лексичний еквівалент
57.	Gott sei Dank haben wir ein Dach über unseren Köpfen (HS, URL).	<i>Слава Богу, дах у нас є над головою (ПД, URL).</i>	Лексичний еквівалент
58.	Zwischen Ihnen Stand eine Mauer, zerstören die, wie ich finde, kann nur ein Wunder (HS, URL).	<i>Між вами встала стіна, зруйнувати яку, здається, може тільки диво (ПД, URL).</i>	Лексичний еквівалент
59.	Je dicker die Wände waren, desto kleiner die Fenster, sie verloren weniger Wärme (HS, URL).	<i>Що товщими були стіни, що меншими віконця, то менше тепла вони втрачали. (ПД, URL).</i>	Лексичний еквівалент
60.	Türen in der Vergangenheit haben sich nicht geöffnet (HS, URL).	<i>Двері в минуле не відкривалися (ПД, URL).</i>	Лексичний еквівалент
61.	Ich der Gärtner über die Schwelle lassen Sie nicht – sie antwortet, für zukünftige Mahlzeiten in der Nähe der überdachten Box sitzen - es stellt sich heraus, ich habe es gestohlen! (HS, URL).	<i>Я цього садівника більше на поріг не пущу, – відповідає вона, сідаючи біля накритого для майбутньої трапези ящика, - виявляється, він у мене покрав! (ПД, URL).</i>	Лексичний еквівалент

62.	Wie Kenigsberg ist dies keine Festungsstadt, aber ein Hafen ist keine Tür - ein Fenster (HS, URL).	<i>Подібно Кенігсбергу це - не місто-фортеця, але порт не двері - вікно (ПД, URL).</i>	Калькування + транслітерація
63.	In der gleichen Straße lebte - ein Fenster gegen das Fenster (HS, URL).	<i>На одній вулиці жили - віконце проти віконця (ПД, URL).</i>	Лексичний еквівалент
64.	Jede Person hat ihre eigene Decke (HS, URL).	<i>У кожної людини є своя стеля (ПД, URL).</i>	Лексичний еквівалент
65.	Eine lange Karriereleiter, gekrönt von einem hohen Posten, ging vorüber (HS, URL).	<i>Пройдена довга кар'єрна драбина, що увінчалася високим державним постом (ПД, URL).</i>	Лексичний еквівалент
66.	Die Deutschen werden wahrscheinlich keine Generaloffensive beginnen, bevor sie den Fokus des Widerstands beseitigen, ihre Regel ist bekannt (HS, URL).	<i>Німці, навряд чи почнуть загальний наступ, перш ніж не ліквідують це вогнище опору, їх правило добре відоме (ПД, URL).</i>	Дослівний переклад
67.	... wir haben uns für die Entschlüsselung der Küche interessiert (HS, URL).	<i>...нам була цікава кухня дешифрування (ПД, URL).</i>	Дослівний переклад
68.	Aber tief im Herzen gibt es einen kalten Cache (HS, URL).	<i>Але глибоко в душі є холодний тайник (ПД, URL).</i>	Лексична заміна
69.	All dies führte zu einem Gefühl der allgemeinen Abwehr und war durchaus in der Lage, das Leben in den düstersten Tönen zu färben (HS, URL).	<i>Все це породжувало почуття загальної беззахисності і цілком було здатне забарвити життя в самі похмурі тони (ПД, URL)</i>	Дослівний переклад
70.	Ich habe immer mit ihnen gelebt, haben sie sich an mich gewöhnt, ist	<i>Я завжди жив з ними, вони звикли до мене, їм важко змиритися з</i>	Дослівний переклад



	es schwierig, die Idee zu akzeptieren, dass ich sie verlassen, und ich finde es schwer, mit ihnen zu trennen, aber wir müssen ihr Leben bauen (HS, URL).	<i>думкою, що я їх покину, і мені важко з ними розлучатися, але треба будувати своє життя. (ПД, URL).</i>	
71.	Und er begann, durch die Augen des Architekten zu bohren, aber er war wie ein Diaman (HS, URL).	<i>І став свердлити очима архітектора, але той був як алмаз (ПД, URL)</i>	Дослівний переклад
72.	Was für ein Gefühl ähnlich ein Haus im Bau, und auch, wenn der Ziegel Liebe ist, von einer Stiftung des Respekts unterstützt (HS, URL).	<i>Що виникає почуття схоже на споруджуваний будинок, і добре, якщо цеглою стає любов, підкріплена фундаментом поваги (ПД, URL)</i>	Дослівний переклад
73.	Soweit ich weiß, ist der Architekt nicht mehr als ein Bildschirm für die Juden (HS, URL).	<i>Архітектор, наскільки я це знаю, - не більше ніж ширма для євреїв (ПД, URL)</i>	Дослівний переклад
74.	Freundschaft ist ein Spiegel, in dem sich eine Person sieht (HS, URL).	<i>Дружба - дзеркало, в якому людина бачить себе (ПД, URL)</i>	Дослівний переклад
75.	Warum ist es so früh gegangen und hat den Schleier schweigend in einen schrecklichen Rückzug versetzt (HS, URL).	<i>Навіщо пішла так рано, мовчанням наклавши покривало на моторошний свій відхід... (ПД, URL)</i>	Дослівний переклад
76.	Mein Geliebter drohte, mich zu verlassen, er hielt mich fest und zog an meinen Haaren, er biß mich in die Hand und kratzte, ein Wind ging	<i>Мій коханий погрожував мене кинути, він схопив мене і почав смикати за волосся, він кусав мою руку і дряпався, в</i>	Лексичний відповідник

	durchs Zimmer, e Totenglöckchen auf dem Friedhof läuteten wie rasend, und die Staubflocken trieben hinaus wie Seifenblasen (HS, URL).	<i>кімнаті повіяв вітер, вікна відчинилися, дзвони на цвинтарі шалено задзвонили, згустки пилу полетіли на вулицю, як мильні бульбашки (ЧК, URL)</i>	
77.	Sie ließ sich lieben, sie sang am Abend vor dem Einschlafen das Lied von der Blomeschen Wildnis vor sich hin, und wenn play Liebhaber sie fragend ansahen, dann lächelte sie und schwieg (HS, URL).	<i>Вона дозволяла себе любити, увечері, перед тим, як заснути, вона співала про себе пісню про Бломешенську пустку, а коли її коханці запитливо дивилися на неї, вона посміхалася і мовчала (ЧК, URL).</i>	Лексичний відповідник
78.	Meine Urgroßmutter faltete die Hände im Schoß und lächelte zurück (HS, URL).	<i>Прабабуся складала руки на колінах і посміхалася у відповідь (ЧК, URL).</i>	Лексичний відповідник
79.	Sie schloß sehr lange die Augen (HS, URL).	<i>Вона дуже довго заплющувала очі (ЧК, URL).</i>	Лексичний відповідник
80.	Ihre Haut war sehr weiß (HS, URL) .	<i>Її шкіра була дуже білою (ЧК, URL).</i>	Лексичний відповідник
81.	Die Vergangenheit war so dicht mit mir verwoben, daß sie mir manchmal wie mein eigenes Leben erschien (HS, URL).	<i>Минуле так сплелось зі мною, що іноді здавалося моїм власним життям (ЧК, URL).</i>	Лексичний відповідник прикметника
82.	Mein Urgroßvater versprach, bald zurückzukommen, bald mit ihr zurückzukehren nach Deutschland (HS, URL)	<i>Мій прадід обіцяв скоро приїхати, скоро повернутися з нею до Німеччини (ЧК, URL). (ЧК, URL).</i>	Лексичний відповідник

83.	Er schrieb zurück, er käme bald (HS, URL)	<i>Він відповідав, що незабаром повернеться (ЧК, URL).</i>	Лексичний відповідник
84.	Mein Geliebter war zehn Jahre älter als ich, und er war wie ein Fisch. Er hatte fischgraue Augen und eine fischgraue Haut, er war wie ein toter Fisch (HS, URL) .	<i>Мій коханий був старший за мене на 10 років, і він був як риба. У нього були сірі як у риби очі та сіра як у риби шкіра (ЧК, URL).</i>	Лексичний відповідник
85.	Ich interessiere mich nicht für mich selbst. (HS, URL)	<i>Я не цікавий самому собі (ЧК, URL).</i>	Опущення
86.	Ich will sie nicht hören (HS, URL).	<i>Я не хочу її чути (ЧК, URL).</i>	Антонімічний переклад
87.	Und er wollte nichts hören... (HS, URL).	<i>І не хотів нічого чути (ЧК, URL).</i>	Компенсація
88.	... und mein Geliebter antwortete rätselhaft, die Geschichten seien vorbei, er wolle sie nicht hören, und überhaupt solle ich meine eigene Geschichte nicht mit anderen Geschichten verwechseln (HS, URL).	<i>... і мій коханий відповів загадково, що не варто говорити про історії, він не хоче їх слухати, і взагалі, я не маю змішувати свою власну історію з іншими історіями (ЧК, URL).</i>	Стилістична компенсація
89.	Ich dachte an Nikolaij Sergejewitsch, ich dachte, hätte er meiner Urgroßmutter die roten Korallen nicht geschenkt, hätte er meinen Urgroßvater nicht mitten ins Herz geschossen. Ich dachte an den buckligen, krummen Isaak Baruw, ich dachte, hätte er Rußland nicht verlassen, hätte meine	<i>Я думала про Миколу Сергійовича, я думала, що я хотів, не подарував не вистрілив би він тоді моєму прадіду прямо 37 в серці. Я думала про горбатого, кривого Ісаака Бару, не затримала б моя прабабуся поїзд, не покинув би він Росію. Я думала про свого</i>	Лексичний відповідник

	Urgroßmutter nicht seinetwegen den Zug angehalten. Ich dachte an meinen Geliebten, den Fisch, ich dachte, hätte er nicht immer geschwiegen, müßte ich jetzt nicht unter dem Schreibtisch eines Therapeuten herumkriechen... (HS, URL).	<i>коханого, про рибу, я думала, чи не мовчав би він увесь час, не повзала б я тепер під столом якогось терапевта... (ЧК, URL).</i>	
90.	Ich atmete ein, ich hob die Hände und ließ sie wieder sinken, ich wollte sagen, ich interessiere mich nicht für mich selbst, ich dachte, das ist eine Lüge, ich interessiere mich ausschließlich für mich selbst, und ist es das? daß da nämlich gar nichts ist? nur die Müdigkeit und die leeren, stillen Tage, ein Leben wie das der Fische unter Wasser und ein Lachen ohne Grund? (HS, URL).	<i>Я зітхнула, я підняла руки і знову їх опустила, я хотіла сказати, що я не цікавлюся собою, я подумала, що це - брехня, я цікавлюся виключно собою, .але що ж тоді? Тобто, зовсім нічого? Тільки втома та порожні тихі дні, життя як у риби під водою, сміх без причини? (ЧК, URL).</i>	Лексичний відповідник
91.	Dort blieb er die ganze Nacht, die er zum Teil im Halbschlaf, aus dem ihn der Hunger immer wieder aufschreckte, verbrachte, zum Teil aber in Sorgen und undeutlichen Hoffnungen, die aber alle zu dem Schlusse führten, da? er sich vorläufig	<i>Там пробув він всю ніч, провівши її частково в дрімоті, яку раз у раз злякав голод, частково ж у турботах і смутних надіях, що незмінно приводили його до висновку, що поки він повинен поводитися спокійно і</i>	Синтаксична заміна, лексична заміна

	ruhig verhalten und durch Geduld und größte Rücksichtnahme der Familie die Unannehmlichkeiten erträglich machen müsse, die er ihr in seinem gegenwärtigen Zustand nun einmal zu verursachen gezwungen war (FKV, URL).	<i>зобов'язаний своїм терпінням і тактом полегшити сім'ї неприємності, які він завдав їй теперішнім своїм станом (ФКП, URL).</i>	
92.	Es verging eine kleine Weile, Gregor lag matt da, ringsherum war es still, vielleicht war das ein gutes Zeichen (FKV, URL).	<i>Минуло кілька миттєвостей. Грегор без сил лежав на столі, кругом було тихо, можливо, то був добрий знак (ФКП, URL).</i>	Заміна числа
93.	Und selbst wenn er den Zug einholte, ein Donnerwetter des Chefs war nicht zu vermeiden, denn der Geschäftsdienner hatte beim Fünfuhrzug gewartet und die Meldung von seiner Versäumnis längst erstattet (FKV, URL).	<i>). І навіть встигну він на поїзд, хазяйського розносу йому все одно не уникнути – адже розсилальний торгового будинку чергував біля п'ятигодинного поїзда і давно доповів про його, Грегора, запізнення (ФКП, URL).</i>	Дослівний переклад
94.	Gregor brauchte nur das erste Grußwort des Besuchers zu hören und wußte schon, wer es war – der Prokurist selbst. (FKV, URL).	<i>Грегору досить було почути лише перше вітальне слово гостя, щоб відразу дізнатися, хто він: це був сам керуючий. (ФКП, URL).</i>	заміна частини мови
95.	Er warf seine Mütze, auf der ein Goldmonogramm, wahrscheinlich das einer Bank, angebracht war, über das ganze Zimmer	<i>Він кинув на диван, дугою через усю кімнату, свій кашкет із золотою монограмою якогось, мабуть, банку</i>	Заміна частини мови

	im Bogen auf das Kanapee hin und ging, die Enden seines langen Uniformrockes zuren Gregor zu. (FKV, URL).	<i>і, сховавши руки в кишені штанів, через що фалди довгого його мундира відігнулися назад, рушив на Грегора з перекрученим від злості обличчям. (ФКП, URL).</i>	
96.	Aus der Obstschale auf der Kredenz hatte er sich die Taschen gefüllt und warf nun, ohne vorläufig scharf zu zielen, Apfel für Apfel (FKV, URL).	<i>Він наповнив кишені вмістом вази для фруктів, що стояла на буфеті, і тепер, не дуже ретельно цілячись, жбурляв одне яблуко за іншим (ФКП, URL).</i>	Заміна частини мови
97.	Infolge der Holztür war die Veränderung in Gregors Stimme draußen wohl nicht zu merken, denn die Mutter beruhigte sich mit dieser Erklärung und schlürfte davon (FKV, URL).	<i>Зовні, завдяки дерев'яним дверям, мабуть, не помітили, як змінився його голос, бо після цих слів мати заспокоїлася і зашаркала геть (ФКП, URL).</i>	Експлікація
98.	Er erinnerte sich, schon öfters im Bett irgendeinen vielleicht durch ungeschicktes Liegen erzeugten, leichten Schmerz empfunden zu haben, der sich dann beim Aufstehen als reine Einbildung herausstellte, und er war gespannt, wie sich seine heutigen Vorstellungen allmählich auflösen würden (FKV, URL).	<i>Він згадав, що вже неодноразово, лежачи в ліжку, відчував якусь легку, викликану, можливо, незручною позою біль, яка, варто було встати, виявилася чистою грою уяви, і йому було цікаво, як розсіється його сьогоднішній морок (ФКП, URL)</i>	Граматична заміна частини мови

99.	Er hätte Arme und Hände gebraucht, um sich aufzurichten; statt dessen aber hatte er nur die vielen Beinchen, die ununterbrochen in der verschiedensten Bewegung waren und die er überdies nicht beherrschen konnte (FKV, URL).	<i>Йому потрібні були руки, щоб підвестися; а натомість у нього було безліч ніжок, які не переставали безладно рухатися і з якими він до того ж ніяк не міг упоратися (ФКП, URL)</i>	Граматична заміна частини мови
100	Das größte Bedenken machte ihm die Rücksicht auf den lauten Krach, den es geben müßte und der wahrscheinlich hinter allen Türen wenn nicht Schrecken, so doch Besorgnisse erregen würde (FKV, URL).	<i>Найбільше турбувала його думка про те, що тіло його впаде з гуркотом і це викличе за всіма дверима якщо не жах, то принаймні тривогу (ФКП, URL)</i>	Граматична заміна частини мови

## ZUSAMMENFASSUNG

In der Masterarbeit wird festgestellt, dass die Bewertung jedem literarischen Text eigen ist und dass sie als Mittel dient, um die kommunikative und pragmatische Absicht des Autors, d. h. die Wirkung auf den Leser, zum Ausdruck zu bringen. In einem literarischen Text überwiegt die emotionale Bewertung. Die Bewertung ermöglicht es, die Werte, das «Weltbild» der Figuren widerzuspiegeln, und dient somit als Mittel zur Erstellung eines künstlerischen Bildes.

Bei der Übersetzung eines literarischen Werks ist der Übersetzer darauf ausgerichtet, einen dem Original gleichwertigen Text zu schaffen, der die gleiche ästhetische Wirkung auf den Leser hat. Zu diesem Zweck verwendet er verschiedene Übersetzungstransformationen. Die Hauptaufgabe des Übersetzers besteht darin, den Text in der Kultur der Zielsprache verständlich zu machen und gleichzeitig die kulturelle Besonderheit, die den Text prägt, zu bewahren.

Die Untersuchung der stilistischen Mittel zum Ausdruck von Bewertungen im deutschsprachigen künstlerischen Diskurs wurde am Beispiel der Werke von J. Herman «Rote Korallen», H. Böll «Und sagte kein einziges Wort», H. Böll «Das Brot der frühen Jahre», J. «Heimsuchung», Franz Kafkas «Die Verwandlung».

Auf der lexikalischen Ebene wird die emotional-bewertende Komponente hauptsächlich durch emotional gefärbte Wörter repräsentiert. Jede der Gruppen wurde individuell betrachtet, und die allgemeinen Regelmäßigkeiten des Ausdrucks der Bewertung in jeder Gruppe wurden angegeben. So sind emotional gefärbte bewertende Adjektive die zahlreichste Gruppe lexikalischer Mittel zum Ausdruck einer Bewertung. Die Semantik des Adjektivs basiert auf der Bewertung, was uns erlaubt, das Adjektiv als eines der wichtigsten Mittel zum Ausdruck des bewertenden Wertes zu betrachten. Bewertende Substantive werden von Autoren in den meisten Fällen zur Beschreibung von Personen verwendet. Die Substantive wurden in zwei Gruppen unterteilt: Substantive mit positiver Semantik und Substantive mit negativer Semantik. Die Gruppe der Verben, die in dem Werk eine emotionale Bewertung ausdrücken, ist ebenfalls geringfügig. Solche Verben bewerten die Handlungen der Personen, die als positiv oder negativ charakterisiert werden können. Bewertende Adverbien gehören



nicht zu den wichtigsten Ausdrucksformen von Bewertungen auf lexikalischer Ebene. Adverbien können eine zusätzliche Bewertung von Handlungen liefern, die durch Verbformen vermittelt werden.

Grammatikalische Mittel zum Ausdruck von Bewertungen im deutschsprachigen literarischen Diskurs. Es wird festgestellt, dass die Syntax ein Teil der Grammatik ist, die zusammen mit dem Wortschatz ein Mittel zum Ausdruck von Bewertungen und Gefühlen sein kann. Verglichen mit der lexikalischen Ebene der Sprache spielt die expressive Syntax eine zusätzliche Rolle beim Ausdruck der Bewertung. Es ist anzumerken, dass die expressive Syntax im Gegensatz zur lexikalischen Ebene hauptsächlich dazu dient, Emotionen auszudrücken. Wie bereits im vorangegangenen Abschnitt beschrieben, ist die Kategorie der Emotionalität jedoch ein integraler Bestandteil der Bewertung. Auf der syntaktischen Ebene ausgedrückte Emotionen werden positiv oder negativ bewertet. Ich habe Beispiele hervorgehoben, die eine emotionale Bewertung auf syntaktischer Ebene enthalten. Unter den vom Autor verwendeten Methoden sind syntaktischer Parallelismus, Sätze mit unterschiedlichem Zweck und unterschiedlicher Intonation, Anaphora und syntaktische Wiederholung. Es sollte noch einmal betont werden, dass die Syntax ein Hilfsmittel zur emotionalen Bewertung ist. Neben dem Wortschatz vermittelt auch die Syntax die negative Haltung der Figuren gegenüber dem zu bewertenden Objekt. Die Syntax drückt vor allem die Gefühle der Figuren aus, die positiv oder negativ bewertet werden können.

Die Besonderheiten der Übersetzung von Stilmitteln des Ausdrucks der Bewertung in deutschsprachigen Kunstwerken sind bestimmt, es wird festgestellt, dass die Übersetzung dieser Werke größtenteils durch wörtliche Übersetzung erfolgt, da für alle bewertenden deutschen Wörter ukrainische Entsprechungen gefunden wurden. Ich bin der Meinung, dass die wörtliche Übersetzung zur Vermittlung einer bewertenden Aussage nicht die erfolgreichste Lösung ist. Die wörtliche Übersetzung berücksichtigt nicht die Unterschiede zwischen dem Deutschen und dem Ukrainischen, die gattungsspezifischen Merkmale des Werks und die stilistische Symbolik der Metasprache des Autors.

Im Allgemeinen werden in den untersuchten Werken vor allem folgende Arten der Übersetzung des Bewertungswortschatzes verwendet: Kalkierung (4%), lexikalische Äquivalente (15%), lexikalische und grammatikalische Ersetzungen (22%), Transposition (16%), Ergänzung (18%), Auslassung (12%), stilistische Kompensation (13%).